

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Економічний факультет

УДК

ПОГОДЖЕНО
Декан
Економічного факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри
готельно-ресторанної справи та туризму

_____
(підпис) **Андрій МУЗИЧЕНКО**
« ____ » _____ 2025 р.

_____
(підпис) **Світлана МЕЛЬНИЧЕНКО**
« ____ » _____ 2025 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: «Формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного
туризму на території Рівненської області»**

Спеціальність **З3 «Туризм та рекреація»**

Освітня програма **«Міжнародний туризм»**

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої програми
к. е. н., доцент

_____
(підпис)

Стефанія МОСЮК

**Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи**
к. е. н., доцент

_____
(підпис)

Олександр СТРЕТОВИЧ

Виконав

_____
(підпис)

Павло СЕМЕНЧУК

КИЇВ – 2025

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Завідувач кафедри
готельно-ресторанної справи та туризму**

д.е.н., професор _____ С.В. Мельниченко
(підпис)

«__» _____ 2024 р.

**ЗАВДАННЯ
ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТУ**

Семенчуку Павлу Геннадійовичу

Спеціальність: **ІЗ «Туризм та рекреація»**

Освітня програма: **«Міжнародний туризм»**

Орієнтація освітньої програми: **освітньо-професійна**

Тема магістерської кваліфікаційної роботи: **«Формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму на території Рівненської області»**

Затверджена наказом ректора НУБіП України від 29.10.2024 р. № 1942 «С».

Термін подання завершеної роботи на кафедру до: 30.10.2025 р.

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: законодавчі та нормативні акти України, матеріали Державної служби статистики України, наукові праці зарубіжних і вітчизняних авторів, матеріали науково-практичних конференцій, внутрішня звітність та обстеження ряду туристичних підприємств, регіональні програми розвитку туристичного бізнесу регіонів України.

Об'єкт дослідження – процес формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму.

Предмет дослідження – методичні та практичні підходи до формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму.

Мета дослідження – розроблення та обґрунтування методичних і практичних засад формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму на території Рівненської області.

Перелік завдань, які повинен виконати здобувач вищої освіти для досягнення поставленої мети:

- провести аналіз зарубіжних та вітчизняних джерел, інтернет ресурсів щодо визначення поняття та сутності формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму;
- визначити теоретико-методологічні підходи до формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму;
- проаналізувати результати дослідження формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму;
- виявити сильні та слабкі сторони формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму;
- запропонувати основні напрямки покращення формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму на території Рівненської області;
- дослідити вплив запропонованого механізму формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму на території Рівненської області на збільшення кількості вітчизняних та іноземних туристів;
- здійснити економічне обґрунтування запропонованих заходів.

Дата видачі завдання: “14” листопада 2024 р.

**Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи
к.е.н., доцент**

_____

(підпис)

Олександр СТРЕТОВИЧ
(прізвище та ініціали)

**Завдання прийняв до
виконання**

_____

(підпис)

Павло СЕМЕНЧУК
(прізвище та ініціали)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ПІДГОТОВКИ ТА ЗАХИСТУ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Етапи підготовки та захисту магістерської кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Примітки (фактично виконано)
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи, підготовка завдання, складання плану, вступу, консультації з проведення дослідження	<i>1 листопада – 10 грудня 2024 р.</i>	виконано
2.	Підготовка першого розділу роботи	<i>11 грудня 2024 р.- 1 лютого 2025 р.</i>	виконано
3.	Підготовка другого розділу роботи	<i>2 лютого – 30 березня 2025 р.</i>	виконано
4.	Підготовка третього розділу роботи	<i>1 квітня – 30 травня 2025 р.</i>	виконано
5.	Підготовка тез за результатами виконаної роботи	<i>до 30 червня 2025 р.</i>	виконано
6.	Підготовка висновків, списку використаних джерел та додатків. Оформлення роботи відповідно до встановлених вимог, передача на перевірку керівникові.	<i>до 1 вересня 2025 р.</i>	виконано
7.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника (консультанта)	<i>до 30 вересня 2025 р.</i>	виконано
8.	Перевірка роботи на академічний плагіат	<i>1-10 жовтня 2025 р.</i>	виконано
9.	Отримання відгуку керівника роботи	<i>11-15 жовтня 2025 р.</i>	виконано
10.	Отримання зовнішньої рецензії	<i>16-20 жовтня 2025 р.</i>	виконано
11.	Постерна презентація роботи	<i>21-25 жовтня 2025 р.</i>	виконано
12.	Подача роботи на кафедру	<i>16-30 жовтня 2025 р.</i>	виконано
13.	Підготовка доповіді і презентації.	<i>1-4 листопада 2025 р.</i>	виконано
14.	Допуск магістерської кваліфікаційної роботи до захисту завідувачем кафедри	<i>5 листопада 2025 р.</i>	виконано
15.	Захист роботи перед екзаменаційною комісією	<i>Відповідно до графіка</i>	виконано

РЕФЕРАТ

Семенчук П. Г. «Формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму на території Рівненської області» магістр. робота: спец. ІЗ «Туризм та рекреація» / Семенчук Павло Геннадійович; НУБіП України; кафедра готельно-ресторанної справи та туризму; керівник Стретович О. А., к.е.н., доцент – Київ, 2025. – 127 с.

Анотація. Магістерська кваліфікаційна робота на тему «Формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму на території Рівненської області» викладена на 127 сторінках загального тексту. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел із 52 найменувань, містить 13 таблиць, 15 рисунків і 3 додатки.

У першому розділі досліджено теоретичні засади формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму, розглянуто їх види, класифікацію та основні принципи організації.

У другому розділі проведено аналіз сучасного стану розвитку туристичних маршрутів у Рівненській області, здійснено оцінку наявної інфраструктури та визначено фактори, що впливають на формування регіональної маршрутної мережі.

У третьому розділі розроблено авторські туристичні маршрути рекреаційного спрямування Рівненщиною, виконано їх економічне обґрунтування та запропоновано практичні рекомендації щодо вдосконалення регіональної системи туризму.

Ключові слова: туристичний маршрут, рекреаційний туризм, туристична мережа, туристичний продукт, Рівненська область.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ ТУРИСТИЧНИХ МАРШРУТІВ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ	12
1.1 Туристичні маршрути: їх види та класифікація	12
1.2 Розробка та формування туристичних маршрутів	23
1.3 Актуальність та привабливість туристичних маршрутів рекреаційного туризму	34
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ МАРШРУТІВ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ В РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ	45
2.1 Моніторинг стану та розвитку мережі туристичних маршрутів Рівненщини	45
2.2 Вплив органів місцевого самоврядування та ініціативи місцевих підприємців на розвиток туристичних маршрутів області	57
2.3 Фактори впливу на формування мережі туристичних маршрутів Рівненщини	68
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ НОВИХ ТУРИСТИЧНИХ МАРШРУТІВ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ В РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ	84
3.1 Пропозиція використання соціально – економічних показників розрахунку ефективності розробки туристичних маршрутів	84
3.2 Авторські маршрути рекреаційного туризму в Рівненській області	96
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	109
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	113
ДОДАТКИ	118

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний розвиток туристичної галузі в Україні потребує створення конкурентоспроможних та якісно організованих туристичних маршрутів, які б сприяли ефективному використанню природно-рекреаційного потенціалу регіонів. Рівненська область має значні природні, історико-культурні та ландшафтні ресурси, здатні стати основою для розвитку рекреаційного туризму. Проте, існуюча туристична інфраструктура регіону є недостатньо розвиненою, а мережа туристичних маршрутів — фрагментарною та мало інтегрованою у загальнонаціональний туристичний простір України.

В умовах сьогодення туризм є однією з провідних і найдинамічніших галузей, що забезпечує сталий розвиток територій та провокує максимально швидке зростання зайнятості населення за рахунок створення додаткових робочих місць без значних капіталовкладень. В більшості країн світу туризм акумулює та стимулює розвиток понад 50 галузей економіки. З кожним роком зростає відсоткова частка доходів від туризму в складі ВВП [1].

Феномен успішного управління галуззю лежить у площині ефективності використання ресурсів території: природних, історико-культурних, інтелектуальних, творчих, фінансових тощо. Інтегрування різнокатегорійних ресурсів задля єдиної туристичної мети можливе лише за умови наявності чіткого стратегічного плану розвитку території. Рівненщина як і будь яка туристична дестинація не може успішно створювати конкурентоздатний локальний туристичний продукт та просувати його на всеукраїнському та міжнародному туристичному ринках без чіткого стратегічного бачення. Саме тому, розроблення Стратегії розвитку туризму в Рівненській області, що ґрунтуватиметься на виваженому аналізі території, чітких пріоритетів, зрозумілих короткострокових завданнях та довгострокових цілях є одним з нагальних завдань сьогодення. Вона стане необхідним інструментом не лише для активізації туристичної діяльності, а й усіх економічних процесів, що нерозривно пов'язані з нею, а також фасилітатором якісних суспільно-важливих змін [2].

Розвиток регіонального рекреаційного туризму в Україні набуває особливої важливості в умовах інтеграції держави у світову економіку, що ускладнює формування конкурентоспроможних вітчизняних туристичних напрямів. Одним із пріоритетних завдань є пошук і впровадження ефективних методів удосконалення розвитку рекреаційного туризму Рівненської області. З цією метою здійснюється аналіз сучасного стану та функціонування регіональної системи туристичних маршрутів різного рівня з метою оцінки їх результативності в умовах актуальної економічної ситуації та дії воєнного стану в Україні [6].

Формування ефективної мережі туристичних маршрутів дозволить не лише підвищити туристичну привабливість області, а й забезпечити збалансований соціально-економічний розвиток територій, створення нових робочих місць і збереження природної та культурної спадщини. У контексті децентралізації та зростання інтересу до внутрішнього туризму, особливої значущості набуває наукове обґрунтування напрямів розвитку рекреаційного туризму та оптимізація маршрутної мережі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволив з'ясувати, що вже все частіше і частіше приділяється увага проблемам становлення та розвитку туристичної сфери як самостійної галузі господарського комплексу як Рівненської області так і інших регіонів та країни в цілому. Вивченню вказаних питань присвятили свої праці ряд вітчизняних і зарубіжних вчених. Серед них Л. О. Василькевич, Н. І. Коніщева, Н. О. Кушірович, С. І. Коротун, С.В. Мельниченко, В. Д. Олійник, Л. В. Павленко, Г. А. Папирян, В. Ю. Стельмах, Т. І. Ткаченко, А. М. Хахлюк, П. Самуельсон, В. Нордхаус та інші [5]. В працях цих науковців досліджуються різноманітні аспекти становлення та розвитку туризму, однак питання визначення соціально-економічної ефективності туристичної сфери конкретного регіону не знайшли однозначного трактування і залишається дискусійним питанням, на яке немає однозначної відповіді.

Таким чином, дослідження формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму на території Рівненської області є своєчасним, соціально та

економічно важливим, а його результати можуть бути використані для планування регіональної туристичної політики та розвитку туристичних кластерів.

Об'єкт дослідження – процес формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму.

Предмет дослідження – методичні та практичні підходи до формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму.

Мета дослідження – розроблення та обґрунтування методичних і практичних засад формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму на території Рівненської області.

Завдання, які були виконані для досягнення поставленої мети:

- проведено аналіз зарубіжних та вітчизняних джерел, інтернет ресурсів щодо визначення поняття та сутності формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму;

- визначено теоретико-методологічні підходи до формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму;

- проаналізовано результати дослідження формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму;

- виявлено сильні та слабкі сторони формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму;

- запропоновано основні напрямки покращення формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму на території Рівненської області;

- досліджено вплив запропонованого механізму формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму на території Рівненської області на збільшення кількості вітчизняних та іноземних туристів;

- здійснено економічне обґрунтування запропонованих заходів.

Методи, що використовувались при написанні роботи: аналіз, аналогія, синтез, статистичний, порівняння, моделювання.

Наукова новизна магістерської кваліфікаційної роботи полягає у системному підході до формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму на території Рівненської області. Удосконалено теоретичні підходи до

визначення сутності поняття «мережа туристичних маршрутів» як інтегрованої системи взаємопов'язаних туристичних дестинацій, об'єднаних спільною логістичною, інформаційною та маркетинговою структурою. Вперше здійснено комплексну оцінку стану розвитку рекреаційного туризму Рівненщини з урахуванням природно-ресурсного, історико-культурного та соціально-економічного потенціалу. Розроблено та обґрунтовано авторські туристичні маршрути, спрямовані на активізацію внутрішнього та екологічного туризму, підвищення зайнятості населення і зміцнення бренду регіону.

Практичне значення одержаних результатів: з метою активізації туристичної привабливості Рівненської області, автором розроблено нову мережу туристичних маршрутів регіону. Запропоновані рекомендації можуть бути використані в практичній діяльності туристичних підприємств, органів місцевого самоврядування та регіональних структур управління туризмом.

Апробація результатів роботи і публікації: за темою дослідження автором опубліковано тези доповіді «Формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму на території Рівненської області» на IV міжнародній науково-практичній конференції «Гостинність і туризм майбутнього: наукові та практичні горизонти» (Додатки А, Б).

Кваліфікаційна робота викладена на 127 сторінках загального тексту. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел із 52 найменувань, містить 13 таблиць, 15 рисунків і 3 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ ТУРИСТИЧНИХ МАРШРУТІВ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ

1.1 Що таке туристичні маршрути: їх види та класифікація.

Туристичний маршрут — це заздалегідь спланований шлях (траєкторія) пересування туристів, який передбачає відвідування певних об'єктів природного, історико-культурного, релігійного чи соціально-побутового призначення з метою відпочинку, оздоровлення, пізнання або активної рекреації. Туристичний маршрут є основним елементом туристичного продукту та визначає зміст, тривалість і характер подорожі [32].

Класифікація:

Види туристичних маршрутів за характером подорожі:

- Рівнинний, - маршрут, що проходять рівнинною місцевістю;
- Гірський, - передбачає подорож гірськими районами, часто пов'язаний із трекінгом, сходженнями;
- Водний, - маршрут пролягає водними шляхами (річки, озера, моря);
- Спелео, - маршрут, що включає відвідування печер;
- Повітряний, - передбачає переміщення повітряними суднами або інші види польоту.

За типами:

- тематичні (з перевагою екскурсійного обслуговування і пізнавальної спрямованості);
- похідні (маршрути з активними способами переміщення);
- спортивно-оздоровчі (з перевагою у програмі спортивних й оздоровчих заходів).

За сезонністю дії:

- цілорічні;
- сезонні (ті, які функціонують у визначений сезон: лижні, водні, гірські тощо);

За побудовою траси:

- лінійні (з відвідуванням одного або кількох пунктів, які знаходяться на трасі, окрім початкового);
- радіальні, або стаціонарні (з відвідуванням одного пункту на маршруті);
- кільцеві (зі збігом точок початку і кінця маршруту та відвідуванням кількох пунктів на маршруті);

За часом:

- багатоденні (14-30 днів);
- кілька днів (1-3) – маршрути вихідного дня;
- кілька годин (екскурсії);

За видом транспорту на маршруті:

- власний транспорт туристичної організації;
- орендований (зафрахтований) транспорт інших організацій;
- особистий транспорт туристів.

За способом пересування на маршруті:

- автобусні;
- теплохідні (морські, річкові);
- авіаційні;
- залізничні;
- комбіновані.

За змістом маршруту:

- відпочинок на природі;
- відпочинок на морському узбережжі;
- відпочинок у горах;
- мисливство і рибальство тощо [19].

Маршрути вихідного дня — це короткотривалі туристичні подорожі або екскурсії, що проводяться у вихідні чи святкові дні та мають незначну протяжність (приблизно 5–25 км) і невисокий рівень складності. Їх основна мета полягає у

формуванні в учасників базових уявлень про туризм, набутті практичних навичок орієнтування на місцевості, організації відпочинку та харчування в умовах походу.

Похідний маршрут — це різновид туру, який передбачає участь туристів у багатоденних активних походах із використанням різних способів пересування. Тривалість таких походів становить щонайменше 25 % від загальної тривалості туру.

Тематичний маршрут — це туристичний тур, програмна частина якого зосереджена на екскурсійно-пізнавальній діяльності: оглядових або спеціалізованих екскурсіях, відвідуванні музеїв, культурно-мистецьких заходів, фольклорних свят, а також може включати освітні елементи, зокрема вивчення мови чи культури регіону.

Самодіяльний туристичний маршрут — це шлях пересування групи туристів або мандрівників, який розробляється, планується та організовується безпосередньо самими учасниками подорожі. Туристи самостійно забезпечують матеріальну базу, здійснюють побутове та туристичне обслуговування під час подорожі. Методичну підтримку їм можуть надавати туристичні клуби, секції чи інші громадські об'єднання. Перед початком подорожі такі маршрути узгоджуються з туристичними клубами або маршрутно-кваліфікаційними комісіями [28].

Замкнений маршрут — це шлях пересування, який передбачає доставку туристів до пункту призначення та повернення назад тим самим видом транспорту.

Річковий маршрут — це подорож, що здійснюється з використанням суден річкового транспорту. Такі маршрути поділяються на два основні типи:

- туристично-екскурсійні рейси — подорожі на орендованих річкових суднах тривалістю понад одну добу;
- екскурсійно-прогулянкові рейси — короткотривалі поїздки тривалістю до 24 годин, що мають пізнавальну або оглядову мету.

Теплохідний маршрут — це різновид туру, який організовується на теплоходах річкового або морського флоту. Він поділяється на морські та прогулянкові маршрути.

Морські маршрути — це круїзні подорожі тривалістю понад одну добу, які можуть передбачати відвідування портів або здійснюватися без зупинок.

Прогулянкові маршрути — це короткі екскурсійні поїздки акваторією порту, що тривають не більше 24 годин і мають переважно оглядовий характер.

Для зручності обліку, планування і практичного використання всі маршрути можна умовно об'єднати в кілька груп на основі певних ознак за змістом охопленням території, сезоном, способом пересування, тривалістю, складністю і т. ін.

За особливостями побудови траси туристичні маршрути поділяють на лінійні, кільцеві та радіальні.

Лінійний маршрут — це шлях, який починається в одному географічному пункті й завершується в іншому. Такий маршрут зазвичай проходить через два або більше населених пунктів чи туристичних об'єктів і характеризується поступальним пересуванням туристів у певному напрямку.

Кільцевий маршрут має схожу структуру, однак відрізняється тим, що початкова і кінцева точки подорожі збігаються. Під час такої подорожі туристи можуть відвідати кілька населених пунктів, туристичних баз або об'єктів рекреаційного призначення, повертаючись у вихідний пункт.

Радіальний маршрут передбачає організацію коротких виїздів або екскурсій з одного центрального пункту — туристичної бази чи населеного пункту — до навколишніх визначних місць. Такі маршрути можуть бути одно- або дводенними і передбачають повернення до місця постійного розміщення туристів.

Комбінований маршрут — це тур, який поєднує елементи різних типів маршрутів, зокрема тематичного, похідного чи оздоровчого. Він може включати поєднання лінійних, кільцевих і радіальних трас, а також різні види транспорту на окремих ділянках шляху, що забезпечує різноманітність та комплексність туристичного обслуговування [21].

1. За охопленням території туристичні маршрути поділяють на місцеві, дальні (міжрегіональні) та закордонні (виїзні).

- Місцеві маршрути зазвичай охоплюють територію, наближену до місця проживання туристів, і не передбачають далеких переїздів.
- Дальні маршрути відзначаються більшою протяжністю та тривалістю подорожі, охоплюють кілька регіонів країни.
- Закордонні маршрути прокладаються за межами держави. Вони можуть бути виїзними (подорож громадян за кордон) або в'їзними (прибуття іноземних туристів до країни).

2. За змістом подорожі розрізняють такі види маршрутів:

- Пізнавальні — спрямовані на ознайомлення з природними, історичними, культурними особливостями певної території.
- Навчальні — організовуються для учнів і студентів з метою практичного засвоєння навчального матеріалу (зокрема, з географії, біології, історії тощо). До цієї групи належать також тренувальні маршрути, які формують навички орієнтування на місцевості та подолання природних перешкод.
- Спортивні — передбачають проходження категорійних походів і виконання спортивних нормативів.
- Розважальні — базуються на ігрових, змагальних або культурно-дозвіллевих програмах, спрямованих на відпочинок і розваги.

3. За способом пересування туристичні маршрути поділяються на пасивні та активні.

- Пасивні маршрути передбачають переміщення туристів між пунктами подорожі за допомогою різних видів транспорту (автобуса, поїзда, літака, теплохода) без значних фізичних навантажень. До цієї категорії належить більшість екскурсійних турів.
- Активні маршрути потребують безпосередньої участі туристів у процесі пересування. До них належать пішохідні, лижні, велосипедні, водні (на човнах, байдарках, плотах) та інші види маршрутів.

4. За сезонністю маршрути можуть бути цілорічними, тобто такими, що діють протягом усього року, або сезонними — наприклад, літніми чи зимовими, залежно від природно-кліматичних умов і туристичного попиту.

5. За тривалістю подорожі розрізняють:

- одноденні маршрути;
- короткострокові (тривалістю 3–5 днів);
- багатоденні (понад 6 днів).

Такі подорожі зазвичай здійснюються у вихідні, святкові дні, під час відпусток або канікул.

6. За рівнем складності маршрути класифікують як загальнодоступні, нескладні та категорійні. Такий розподіл залежить від рівня фізичного навантаження, умов пересування та вимог до підготовки учасників подорож [19].

За рівнем складності туристичні маршрути поділяють на загальнодоступні, нескладні (некатегорійні) та категорійні.

Загальнодоступні маршрути охоплюють подорожі експедиційного типу із використанням різних транспортних засобів. Такі маршрути не потребують спеціальної фізичної чи технічної підготовки, тому вони доступні для туристів будь-якого віку та рівня фізичної форми.

Нескладні (некатегорійні) маршрути передбачають активні форми пересування й орієнтовані на туристів, які мають задовільний стан здоров'я, але не володіють спеціальною туристичною підготовкою. Для участі в таких походах достатньо мінімального спорядження. До цього типу належить більшість пішохідних, гірських, лижних, водних і велосипедних маршрутів, що організовуються туристичними базами.

Категорійні маршрути вимагають від учасників певного туристичного досвіду, технічної підготовки, доброї фізичної витривалості та наявності спеціального спорядження. Зазвичай вони мають спортивну спрямованість і проводяться самодіяльними туристичними клубами, секціями чи організаціями з метою виконання спортивних нормативів і здобуття туристських розрядів.

За інтенсивністю використання туристичні маршрути поділяють на постійно діючі, тимчасові та одноразові.

Постійно діючі маршрути функціонують протягом тривалого часу — цілорічно або сезонно — у популярних туристичних регіонах без істотних змін у структурі чи напрямку.

Тимчасові маршрути розробляються для короткотермінового використання, наприклад, під час проведення туристичних зльотів, таборів, тренінгів чи семінарів у певному регіоні. Їх дія зазвичай обмежується одним сезоном, місяцем або тижнем.

Маршрути одноразового проходження створюються самодіяльними групами туристів для реалізації конкретної подорожі за індивідуально розробленим планом і визначеною часовою тривалістю [20].

Класифікувати види туризму можна за різними ознаками, до найважливіших з яких належать: мета туризму, часові, територіальні характеристики, індивідуальні запити та фінансові можливості клієнтів.

Види туризму за метою подорожі

Залежно від основної мети подорожі розрізняють такі основні види туризму:

Екскурсійний туризм – це подорожі, спрямовані на задоволення пізнавальних інтересів туристів. Він є найпоширенішим видом туризму, адже передбачає ознайомлення з історичними, культурними, природними та архітектурними пам'ятками як в Україні, так і за кордоном. Туристичні підприємства пропонують широкий вибір екскурсійних маршрутів, які задовольняють попит громадян на пізнання світу.

Рекреаційний туризм передбачає подорожі з метою відпочинку, оздоровлення та лікування. Цей вид туризму є надзвичайно популярним у світі, оскільки сприяє відновленню фізичних і психологічних сил людини.

Діловий туризм охоплює поїздки, пов'язані з професійною діяльністю людини. Його метою є забезпечення умов для ефективного виконання службових обов'язків, участі в конференціях, семінарах, симпозіумах чи переговорах. Для цього важливе значення мають готельні комплекси, обладнані конференц-залами, засобами зв'язку (телефоном, Інтернетом тощо) та приміщеннями для ділових зустрічей.

Етнічний туризм – це подорожі, пов’язані з відвідуванням родичів, близьких або місць, пов’язаних із родовим корінням. Туристичні компанії, що обслуговують такі поїздки, допомагають у підготовці документів, оформленні квитків, паспортів і віз.

Спортивний туризм має на меті участь у спортивних заходах або підтримку улюблених команд. Клієнтами туристичних фірм у цьому напрямку є спортсмени, тренери, організатори змагань, фан-клуби та вболівальники.

Релігійний туризм полягає у відвідуванні святих місць, участі у паломництвах чи виконанні релігійних місій. Зазвичай туристичні компанії пропонують маршрути, що охоплюють традиційні об’єкти релігійного значення.

Пригодницький туризм – це вид туризму, пов’язаний із підвищеною фізичною активністю або елементами ризику. Такі подорожі можуть включати сплави гірськими річками, гірські сходження, сафари, мисливські тури чи експедиції до малозаселених територій. Організатори забезпечують учасників необхідним спорядженням і засобами безпеки.

Соціальний туризм передбачає подорожі з метою участі в громадських і соціально значущих заходах – мітингах, фестивалях, акціях, демонстраціях, маршах тощо.

Екологічний туризм (екотуризм) спрямований на гармонійне поєднання відпочинку з турботою про довкілля. Під час таких подорожей туристи дізнаються про важливість охорони природи, збереження екосистем і раціонального використання природних ресурсів.

Сільський (зелений) туризм – це форма відпочинку в сільській місцевості, що дозволяє ознайомитися з традиціями, культурою, побутом і способом життя місцевого населення. Найчастіше його обирають сім’ї з дітьми або мешканці міст, які прагнуть провести вихідні чи коротку відпустку на природі [28].

Окрім зазначених, до видів туризму за метою подорожі також належать розважальний, навчальний, військовий, екстремальний, агротуризм та інші різновиди, що задовольняють конкретні інтереси туристів.

Наведена класифікація видів туризму за метою подорожей не є вичерпною. Ціль туристичної поїздки може бути найрізноманітнішою, і якщо туристичне підприємство здатне забезпечити її реалізацію шляхом надання відповідних послуг, така подорож може бути успішно організована.

Варто зазначити, що більшість видів туризму тісно взаємопов'язані, тому чітко розмежувати їх у «чистому» вигляді часто неможливо. Наприклад, діловий туризм нерідко поєднується з екскурсійним або спортивним, етнічний — із релігійним, а екскурсійний — із рекреаційним. Завдання туристичного підприємства полягає в тому, щоб забезпечити клієнтові можливість поєднати кілька видів туризму одночасно, створюючи максимально зручну й різнопланову програму подорожі.

З огляду на часовий аспект, туризм можна класифікувати за кількома ознаками, серед яких найважливішими є сезонність, зв'язок із конкретними подіями та тривалість подорожі.

Сезонність є одним із ключових показників у туристичній сфері, адже вона відображає нерівномірність туристичних потоків упродовж року. Зазвичай виділяють два головні критерії туристичної активності: період виїздів туристів до місць відпочинку (залежно від мети подорожі) та сезонну привабливість окремих регіонів [29].

Залежність від подій властива окремим видам туризму, коли подорож приурочується до проведення масштабних заходів, таких як Олімпійські ігри, міжнародні виставки, фестивалі чи концерти. Це вимагає від працівників туристичної галузі ретельної підготовки та узгодження організаційних моментів.

Тривалість подорожі визначається як об'єктивними факторами (тривалість відпустки, кількість вихідних днів), так і суб'єктивними (особисте бажання туриста здійснити коротку подорож для відпочинку). Залежно від цих параметрів туристичне агентство підбирає оптимальний маршрут, враховуючи часові рамки, транспортну доступність та можливості розміщення.

Згідно з територіальною ознакою, виділяють кілька основних типів туризму: приміський, внутрішньорегіональний, внутрішньодержавний та міжнародний.

Кожен із них має свої особливості організації, масштаб охоплення території та специфіку туристичних потоків.

Приміський туризм охоплює короткочасні виїзди за межі міста у період відпусток або на вихідні дні. До цього виду належать поїздки на природу, відвідування приміських баз відпочинку, пансіонатів, історико-культурних об'єктів, розташованих поблизу міста тощо. Залежно від тривалості подорожі, приміський туризм поділяється на:

- маршрути вихідного дня (короткотривалі поїздки);
- середньотривалі подорожі (тривалістю від 2 до 7 днів);
- довготривалі подорожі (понад 7 днів).

Внутрішньорегіональний туризм передбачає подорожі в межах певного регіону, яким може бути окрема область або декілька територіально суміжних регіонів, об'єднаних спільними природно-кліматичними, культурно-історичними чи економічними особливостями (наприклад, Карпатський регіон). Перевагами цього виду туризму для туристичних підприємств є глибоке знання особливостей території, добре розвинена транспортна мережа, відносно доступні ціни на послуги та стабільний попит серед населення.

Внутрішньодержавний туризм охоплює подорожі в межах національних кордонів країни громадянами, які постійно в ній проживають. У минулому цей вид туризму був найпоширенішим в Україні та колишньому СРСР через політичні та економічні обмеження, що унеможливлювали виїзд за кордон. Після здобуття Україною незалежності та відкриття державних кордонів його частка дещо зменшилася, однак останніми роками спостерігається поступове відновлення внутрішнього туристичного ринку. Активно розвиваються рекреаційні території, відновлюються зони відпочинку, будуються нові готелі, мотелі, кемпінги, покращується транспортна інфраструктура.

Приміський, внутрішньорегіональний та внутрішньодержавний туризм об'єднуються поняттям внутрішній туризм, який означає тимчасове переміщення громадян країни за межі постійного місця проживання в межах державних кордонів

із метою відпочинку, пізнання, занять спортом або задоволення інших потреб рекреаційного характеру.

Міжнародний туризм охоплює подорожі з туристичною метою за межі країни постійного проживання. Він поділяється на дві основні форми — в'їзний (іноземний) та виїзний (зарубіжний) туризм, які відрізняються напрямом переміщення туристичних потоків. Турист може одночасно виступати як виїзний і в'їзний, залежно від того, щодо якої країни фіксується його поїздка:

- якщо людина залишає власну країну — це виїзний туризм;
- якщо прибуває до іншої країни — це в'їзний туризм.

Для туристичних підприємств, що здійснюють міжнародну діяльність, важливу роль відіграють міждержавні угоди та обмеження, які регулюють співпрацю між країнами [19].

Деякі туристи обирають для своїх подорожей нетрадиційні напрями, і це має бути враховано під час планування діяльності турфірми. Хоча організувати групові тури за стандартними маршрутами значно простіше, з кожним роком зростає кількість мандрівників, які віддають перевагу індивідуальним поїздкам. Це змушує туристичні компанії урізноманітнювати свої пропозиції та розширювати асортимент послуг.

Поділ туризму за ознакою індивідуального запиту ґрунтується на бажанні туриста впливати на:

- маршрут подорожі — вибір місць для відвідування та, за потреби, їх послідовності;
- час подорожі — встановлення конкретних термінів, тривалості, дати відправлення, тривалості зупинок тощо;
- розважальну програму — відвідування спортивних подій, фестивалів чи інших заходів, а також отримання інформації про можливість участі в них;
- додаткові послуги — оренда транспорту (автомобіля, яхти, літака, велосипеда тощо), користування спеціальним спорядженням (намети, акваланги, фотоапарати тощо), особливі вимоги до харчування, проживання чи відпочинку [11].

Матеріальні можливості клієнта визначають не лише маршрут і комфортність подорожі, але й її вид. Залежно від цього виділяють такі форми туризму:

- груповий за стандартними маршрутами — найдоступніший варіант, оскільки передбачає знижки для організованих груп і використання перевірених маршрутів;
- індивідуальний за стандартними маршрутами — дорожчий, оскільки групові знижки тут не діють;
- груповий за індивідуальними маршрутами — передбачає знижки за умови оптимальної кількості учасників і включення популярних місць відпочинку;
- індивідуальний за індивідуальними маршрутами — найкоштовніший варіант, що потребує спеціальної розробки маршруту й персоналізованого обслуговування.

1.2 Як розробляються та формуються туристичні маршрути.

Розроблення та формування туристичних маршрутів — це складний і багатоступеневий процес, який потребує детального аналізу території, потреб туристів і можливостей туристичної інфраструктури. Його мета — створити безпечний, зручний і привабливий маршрут, що забезпечує задоволення туристичних потреб і максимізує економічну ефективність.

Основні етапи розроблення туристичного маршруту:

1. Робоча група. Зберіть ентузіастів, представників місцевої влади, бізнесу — всіх, хто бачить в ідеї розробки туристичного маршруту потенціал.
2. Аналіз. Зробіть аналіз території. Нанесіть на мапу основний кістяк туристичних об'єктів, об'єктів туристичного бізнесу тощо.
3. Ідея. Опрацюйте концепцію вашого маршруту, виокремте головну родзинку, проведіть SWOT аналіз.
4. Оцінка інфраструктури. Перевіряється наявність і якість доріг, місць для ночівлі, харчування, пунктів медичної допомоги, сервісів прокату, екскурсійного супроводу тощо. За потреби проводиться співпраця з місцевими підприємствами для створення комплексного туристичного продукту.

5. Розрахунок вартості маршруту. Складається кошторис, який включає витрати на транспорт, проживання, харчування, страхування, екскурсії, додаткові послуги. На основі цього формується кінцева ціна туру.

6. Реалізація. Найскладніший етап. Завершіть формування карти маршруту, опрацюйте дизайн і поліграфічну продукцію, зробіть маркування маршруту.

7. Випробування маршруту (пілотна поїздка). Перед офіційним запуском туроператор проводить тестовий тур для оцінки зручності, безпеки, логістики та рівня задоволення учасників. За результатами пілоту маршрут може бути скоригований.

8. Промоція. Створіть сайт маршруту, сторінки в соцмережах і каналах, розробіть контент-план і створюйте цікавий контент. Поліграфію розповсюджуйте по місцях скупчення туристів, співпрацюйте зі ЗМІ, тревел-блогерами і лідерами думок. Зніміть цікаві відео про ваш маршрут.

9. Події. Придумайте головну подію вашого маршруту, а також декілька менших подій. Це може бути туристичний фестиваль, серія велозаїздів, квест по маршруту, організуйте також блогтури і престури по маршруту.

10. Додаткова інфраструктура. Працюйте над вдосконаленням маршруту, встановіть декілька зон відпочинку, встановіть туристично-інформаційні стенди з картою маршруту, проведіть маркування маршруту.

11. Розвиток. Розвивайте маршрут, міняйте його і актуалізуйте. Виходьте на міжнародних туристів, включайте маршрут до мережі туристичних маршрутів [20].

Основні принципи формування туристичних маршрутів:

- Безпечність — мінімізація ризиків для життя і здоров'я туристів.
- Доступність — зручність у пересуванні, можливість участі різних категорій туристів.
- Раціональність — оптимальне поєднання часу, вартості та кількості об'єктів.
- Інформативність — наявність цікавих і пізнавальних елементів.
- Комфорт — забезпечення належних умов проживання, харчування й відпочинку.

Існує два рівноцінних варіанти обрання маршруту і комплектування групи при підготовці до туристської подорожі:

1. при наявності добре розробленого і описаного цікавого маршруту добирається група для його подолання;
2. вже укомплектована група обирає район подорожі і розробляє трасу маршруту.

Розробка маршруту здійснюється в три етапи:

- обрання району подорожі;
- прокладання траси маршруту;
- детальне відпрацювання основної нитки маршруту і запасних варіантів [19].

Розроблення та оцінка туристичних маршрутів

Вибір і оцінювання регіону для подорожі здійснюються з урахуванням таких чинників, як сприятливість природних умов, наявність цікавих екскурсійних об'єктів і зручних транспортних сполучень. Район, на який планується подорож, потребує детального вивчення. Для цього використовуються довідники, туристичні карти, путівники, наукові та краєзнавчі джерела, географічні й метеорологічні дані, а також звіти експедицій і туристичних груп, які вже побували в цьому місці. Корисну інформацію можна отримати шляхом листування з місцевими організаціями, краєзнавцями, туристами, лісниками або через консультації з методистами, інструкторами та членами маршрутно-кваліфікаційних комісій.

Перед початком подорожі туристи мають ознайомитися з особливостями рельєфу місцевості, тривалістю світлового дня, кліматичними умовами, станом снігового покриву, перепадами температур і кількістю опадів. Також важливо враховувати наявність лісів у місцях ночівлі, можливість виходу до населених пунктів, придбання продуктів харчування чи необхідного спорядження. Таке попереднє вивчення місцевості не лише має пізнавальний характер, а й сприяє забезпеченню безпеки туристів.

Під час розроблення траси маршруту важливо дотримуватися принципу поступового збільшення кілометражу для адаптації учасників до фізичних навантажень. Найбільш складні ділянки шляху рекомендується планувати на

середину подорожі. Поділ маршруту на денні переходи, визначення місць для відпочинку та складання графіка руху здійснюються з урахуванням особливостей місцевості, складності шляху та розташування природних і екскурсійних об'єктів.

У середньому добовий перехід становить:

- у пішохідних і лижних походах — 15–23 км;
- у гірських — 15–18 км;
- у водних — 20–30 км.

Якщо похід триває 6–8 днів, доцільно передбачити один день відпочинку, а при подорожах понад 9 днів — два.

У лісовій місцевості маршрути рекомендується прокладати вздовж річок або водостоків, де сухіші ділянки й легше орієнтуватися. Під час лижних маршрутів необхідно враховувати стан снігового покриву, адже швидкість пересування залежить від його глибини та щільності. Погодні умови, такі як заметілі, сильний вітер або різке похолодання, можуть змусити змінити маршрут чи зробити тимчасові укриття.

При плануванні гірських маршрутів потрібно зважати на крутизну схилів: чим вона більша, тим менша швидкість руху (до 0,4–0,5 км/год). Взимку схили крутизною понад 16° і з товстим шаром снігу є лавинонебезпечними, тому маршрути не повинні проходити через зони можливих лавин або небезпечних ділянок рельєфу.

Розробляючи водні маршрути, враховують швидкість течії, глибину, наявність порогів, гребель, мостів, завалів і заростей. На спокійних водоймах використовують гребні човни, а при течії понад 4–6 км/год — надувні плоты або катамарани.

Подолання технічно складних ділянок маршруту варто планувати на першу половину дня, коли учасники мають найбільше сил. Перед цим рекомендується провести розвідку місцевості, визначити оптимальні способи подолання перешкод і місця страховки [20].

Маршрути не повинні проходити територією заповідників чи інших природоохоронних зон. Для ознайомлення з такими територіями передбачаються спеціальні природничі екскурсії, погоджені з адміністрацією заповідника.

Уся траса маршруту наноситься на топографічну карту з поділом на окремі переходи. Складні ділянки мають бути детально відображені у масштабі 1:50 000 або 1:25 000. Багатоденні маршрути, які обслуговуються туристичними базами, повинні мати паспорт маршруту з докладним описом напрямків, орієнтирів, відстаней і характеру місцевості.

Процес розроблення планових туристичних маршрутів здійснюється в певних соціально-економічних умовах, які висувають до нього низку вимог:

- Забезпечення якості обслуговування. Головним показником ефективності туристичного маршруту є відсутність скарг від відвідувачів, що свідчить про належний рівень сервісу та високу якість надання послуг. Усі послуги, що надаються туристам, мають відповідати як зовнішнім стандартам, встановленим нормативними документами, так і внутрішнім стандартам підприємств туристичної сфери. Якщо певні об'єкти туристичного обслуговування не відповідають задекларованим вимогам якості, організатори маршруту повинні виключати їх із програми та замінювати на ті, що повністю відповідають встановленим критеріям.

- Підтримання стабільності маршрутів. Це одна з ключових умов успішного функціонування туристичних напрямів. Постійно діючі маршрути формують власну репутацію, набувають популярності серед туристів і стають традиційними. Їхня стабільність сприяє розробленню якісних екскурсійних програм, облаштуванню маршрутів, створенню професійних команд працівників тощо. Водночас, у сучасних умовах високої конкуренції на ринку туристичних послуг маршрути повинні залишатися гнучкими. Зміни ринкової кон'юнктури потребують постійного коригування маршрутів без втрати їхньої основної концепції, що підвищує їх конкурентоспроможність. Наприклад, після приєднання таких країн, як Угорщина, Польща, Чехія чи Словаччина до Шенгенської угоди, туроператори отримали можливість розширювати програми подорожей, додаючи екскурсії до міст інших країн Шенгенської зони — з Чехії до Дрездена (Німеччина), з Угорщини

чи Словаччини до Відня (Австрія) тощо. Це робить маршрути більш привабливими та різноманітними.

- Оптимальне завантаження матеріальної бази. Цей аспект має особливе значення при організації туристичних маршрутів. По-перше, рівномірне використання туристичної інфраструктури дозволяє зменшити сезонні коливання, що є надзвичайно важливим для засобів розміщення, і водночас сприяє підвищенню їхньої прибутковості. По-друге, чітке розуміння можливостей завантаження об'єктів туристичної інфраструктури, які беруть участь у реалізації маршрутів, дає змогу підприємствам ефективно планувати свою діяльність на перспективу — у тому числі проведення ремонтних робіт і модернізації. Це позитивно впливає на якість обслуговування клієнтів. По-третє, довгострокова співпраця туроператорів із закладами розміщення дає змогу отримувати вигідні умови, зокрема пільгові ціни на проживання, що зменшує кінцеву вартість туру для споживача.

- Рентабельність туристичних маршрутів. Рівень прибутковості є одним із ключових показників ефективності як окремого маршруту, так і діяльності компанії-організатора в цілому. Досягнення стабільної рентабельності можливе лише за умови ретельного розрахунку собівартості маршрутів, аналізу фінансових результатів минулих періодів, а також виявлення причин можливих збитків. Підтримання високого рівня прибутковості вимагає комплексного підходу: забезпечення повного спектра основних і додаткових послуг, рівномірного завантаження підприємств туристичної сфери, максимального заповнення груп туристів. Збільшення рентабельності може бути досягнуте завдяки скороченню надмірних управлінських витрат, оптимізації кадрової структури, покращенню умов праці, впровадженню сучасних технологій обслуговування (наприклад, аудіогідів у музеях) та раціональному використанню ресурсів. Важливим чинником підвищення економічної ефективності є також збільшення кількості та тривалості турів. Значний вплив має правильна цінова політика — формування вартості путівок із урахуванням сезонності, рівня комфорту проживання й обслуговування. Додатково на рентабельність позитивно впливають розвиток транспортної й

технічної інфраструктури, зручне розташування культурних об'єктів та наявність постійного населення в зоні маршруту.

- Диверсифікація туристичних маршрутів. Під час розроблення маршрутів необхідно враховувати різноманітність цільової аудиторії. Один і той самий маршрут може бути адаптований для різних категорій туристів, наприклад у форматах «економ», «стандарт» чи «еліт». У всіх варіантах передбачено відвідування одних і тих самих туристичних центрів, однак рівень комфорту й ціна відрізняються. Тур «економ» може включати розміщення в готелях нижчого класу, нічні переїзди, використання автобусів із більшою кількістю місць і коротшу тривалість подорожі. Це робить тур менш комфортним, але доступнішим за ціною. Натомість «еліт» маршрути передбачають розміщення у готелях вищого рівня, комфортні умови подорожі без нічних переїздів, довший час для відвідування пам'яток, додатковий відпочинок і можливість використання швидкісного або авіатранспорту. Відповідно, їхня вартість є значно вищою, однак вони орієнтовані на туристів, які цінують комфорт і ексклюзивність [10].

Іншим чинником щодо диверсифікації туристських маршрутів може бути орієнтація на вік туристів, їх сімейний стан тощо. Наприклад, особливий підхід потрібний при організації турів для батьків із дітьми. На таких маршрутах велике значення має вибір засобів розміщення. Деякі готелі мають обмеження щодо прийому дітей за віком; не в кожному готельному номері передбачено додаткове місце для дитини, або площа номеру не дозволяє встановлювати такі місця. Усі ці та інші фактори треба враховувати при розробці турмаршрутів, орієнтованих на певну категорію громадян.

Важливу роль у розвитку туристичної галузі відіграють маршрути, що передбачають активні способи пересування. У радянський період таким видам туризму приділялася значна увага, проте нині в Україні їх розвиток помітно занепав. Водночас саме активні туристичні маршрути мають високу оздоровчу та виховну цінність. Їх відродження сприятиме реалізації важливих соціальних і гуманітарних функцій туризму.

Гуманітарна функція полягає у формуванні патріотизму, екологічної свідомості, принципів здорового способу життя, любові до природи та рідного краю, особливо серед дітей і молоді. Соціальна функція проявляється у створенні можливостей для громадян раціонально проводити вільний час, зокрема під час вихідних і свят, що сприяє розвитку турів вихідного дня.

В умовах інтенсивної урбанізації активний туризм має особливе значення, адже допомагає мешканцям великих міст зняти психологічне напруження та відновити емоційний баланс. Крім того, спортивний туризм стимулює розвиток суміжних галузей економіки — виробництво та продаж спортивного спорядження, підготовку й працевлаштування інструкторів і гідів, сприяючи таким чином загальному економічному та соціальному розвитку.

- Розвиток перспективних видів маршрутів. Висока конкуренція на сучасному ринку туристичних послуг зобов'язує туроператорів не лише вдосконалювати вже існуючі маршрути, а й активно працювати над створенням нових — як за змістовним наповненням, так і за способами пересування, розміщення чи формами відпочинку. Планування перспективних маршрутів є важливим стимулом для подальшого розвитку туристичної галузі, оскільки відкриває можливості для розроблення нових турпродуктів, освоєння невикористаних ринкових ніш та підвищення конкурентоспроможності підприємств.

- Забезпечення безпеки туристів. Безпека туристів є одним із ключових показників якості туристичного обслуговування. Вона повинна гарантуватися відповідно до чинних нормативних документів. Основним регламентуючим документом у цій сфері є Міждержавний стандарт ГОСТ 28681.3-95 «Туристсько-екскурсійне обслуговування. Туристські послуги. Вимоги до забезпечення безпеки туристів та екскурсантів» [19].

Згідно з ним, окрім загальних ризиків, існують і специфічні фактори небезпеки, зокрема:

- можливість виникнення природних або техногенних катастроф у районі розташування туристичних об'єктів;

- технічний стан будівель, споруд і транспорту, що використовуються під час подорожей;
- складний рельєф місцевості при здійсненні туристичних походів;
- рівень кваліфікації та професійної підготовки персоналу, який обслуговує туристів;
- ступінь підготовленості самих туристів до проходження маршруту;
- рівень їхньої поінформованості про можливі ризики та заходи безпеки.

Дотримання цих вимог є запорукою безпечного, комфортного та якісного відпочинку.

Існують також певні специфічні вимоги щодо забезпечення безпеки туристів під час надання окремих видів послуг — транспортних, послуг розміщення, харчування тощо. Відповідальність за дотримання цих вимог несуть як підприємства, що надають відповідні послуги, так і самі туристи, які повинні виконувати встановлені правила безпеки.

Перевезення туристів під час подорожей, походів або екскурсій здійснюються згідно з чинними Правилами обслуговування для кожного виду транспорту — автомобільного, залізничного, повітряного чи водного.

Туристичне спорядження та інвентар, які використовуються в процесі організації подорожей, мають відповідати вимогам, визначеним чинними нормативними документами для кожного конкретного виду спорядження [21].

Безпека проживання туристів у готелях, базах відпочинку, кемпінгах тощо забезпечуються дотриманням:

- вимог будівельних норм та правил при проектуванні та будівництві об'єктів обслуговування туристів;
- вимог безпеки технічної експлуатації будівель та споруд;
- технічним оснащенням будівель та споруд;
- заходам, що гарантують особисту безпеку туристів та збереження їх майна.

Кожне туристське підприємство заздалегідь має проінформувати туристів про:

- можливі елементи ризику кожної конкретної туристської послуги і заходи з їх подолання;
- особливості перебування у тій або іншій місцевості (країні), норми поведінки тощо;
- можливі небезпеки під час проходження маршруту, включаючи небезпеку загострення хронічних захворювань;
- особливості поведінки та дії при виникненні надзвичайних ситуацій;
- інші загрози, небезпеки та ризик під час здійснення подорожей, туристських походів та екскурсійних поїздок [24].

Окрему увагу в системі організації подорожей займають питання страхування туристів, яке є важливим елементом забезпечення їхньої безпеки під час мандрівок.

- Охорона навколишнього середовища також посідає важливе місце у плануванні туристичних маршрутів. В умовах зростання значення раціонального природокористування та збільшення кількості маршрутів їхній вплив на довкілля невпинно посилюється. Саме тому належна організація природоохоронної діяльності на маршрутах дозволяє не лише мінімізувати шкоду для природи, а й зробити подорожі засобом екологічного виховання. Туристи можуть набувати практичних навичок і знань у сфері охорони довкілля, що сприяє формуванню екологічної свідомості та відповідального ставлення до природи.

Під час планування туристичних маршрутів необхідно приділяти особливу увагу екологічному облаштуванню трас (стежок, стоянок, місць відпочинку, бівуаків) і туристичної інфраструктури, розробці екологічно доцільних програм для туристів, проведенню роз'яснювальної та освітньої роботи з питань охорони природи, а також запровадженню ефективних форм екологічного контролю.

Крім того, на місцевому рівні слід визначати організаційні, правові та економічні умови для використання в маршрутах територій національних парків, заповідників, заказників і пам'яток природи. Важливо також розширювати діяльність, пов'язану з відновленням, реставрацією та охороною культурних і

історичних об'єктів, що використовуються в туристичних програмах, а за можливості — пристосовувати їх для розміщення туристів і організації тематичного харчування, що зробить маршрути більш змістовними та привабливими.

- Логічність маршруту визначається дотриманням певних принципів під час його планування та організації. Серед ключових чинників, що забезпечують логічність туристичного маршруту, виділяють: збалансованість змісту, послідовність напрямку, поступовість етапів подорожі, обґрунтовану тривалість перебування в кожному пункті та узгодженість умов розміщення й обслуговування.

Збалансованість змісту маршруту залежить від того, наскільки гармонійно поєднані основні складові подорожі — відпочинок, оздоровлення, пізнавальна діяльність тощо. Навіть у спеціалізованих турах доцільно передбачати різноманітні види активностей, які, на перший погляд, можуть не відповідати головній тематиці, проте сприяють комплексному відпочинку туристів. Програма маршруту має бути водночас різноплановою та функціонально продуманою — орієнтованою на певний тип туризму, форму заходів і категорію учасників. Такий підхід дозволяє максимально ефективно використати природні, культурні та історичні ресурси території й задовольнити очікування туристів, які обрали саме цей маршрут.

Поступовість і послідовність передбачають логічне нарощування інтенсивності пізнавальних і фізичних навантажень протягом усього періоду подорожі, що сприяє комфортному та гармонійному сприйняттю маршруту учасниками [20].

Розробляючи туристичний маршрут, необхідно передбачати зміст програми, а також план туристсько-екскурсійного, культурно-дозвіллевого та оздоровчого обслуговування з урахуванням специфіки подорожі. Для маршрутів з активними видами пересування важливо поступово збільшувати відстані та складність перешкод, тоді як у автобусних турах — послідовно нарощувати обсяг пізнавальної інформації та позитивних емоцій. Такий підхід розширює аудиторію потенційних учасників і підвищує рівень задоволення туристів від подорожі.

Важливим чинником логічності маршруту є кількість пунктів розміщення туристів. У лінійних маршрутах, що передбачають транспортне пересування, надмірна кількість зупинок і короткий час перебування в кожному пункті можуть викликати втоми та роздратування через часті збори й переїзди. Для туристів, які віддають перевагу спокійному відпочинку, подібний маршрут виглядатиме нелогічним і виснажливим. Крім того, часті переїзди створюють додаткові труднощі економічного й організаційного характеру для туроператорів.

Логічність маршруту також визначається єдністю умов проживання та обслуговування. Забезпечення туристів однаковим рівнем комфорту на всіх етапах подорожі потребує певної стандартизації маршрутів, що часто ускладнюється різною якістю туристичної інфраструктури — від відмінностей у роках побудови до рівня зручностей у закладах розміщення.

Одним із важливих аспектів логічної та психологічно комфортної побудови маршруту є попереднє планування покращених умов проживання на завершальних етапах подорожі — у готелях або туристичних базах, де учасники можуть повноцінно відпочити після активної частини туру [21].

1.3 В чому актуальність та привабливість туристичних маршрутів рекреаційного туризму.

Актуальність рекреаційно-туристичних маршрутів полягає у задоволенні потреби людей у відновленні фізичного та психічного здоров'я, відпочинку від стресу, а також у розвитку місцевої інфраструктури та економіки. Привабливість цих маршрутів зумовлена поєднанням природних ресурсів, культурних пам'яток, зручності та доступності, що дозволяє туристам отримати позитивні емоції та покращити якість життя.

Актуальність

- Потреба у відновленні:

Рекреаційний туризм дозволяє людям відпочити від буденної рутини, забути про роботу та стрес, що є надзвичайно актуальним в сучасному світі.

- **Покращення здоров'я:**

Метою рекреаційних маршрутів є фізичне та психічне відновлення, що є важливою складовою сучасного способу життя.

- **Економічний розвиток:**

Туристичні маршрути стимулюють розвиток місцевої інфраструктури, створюють робочі місця та сприяють зростанню рівня життя місцевого населення.

- **Валютні надходження:**

Туризм є джерелом надходжень валюти для країни, що позитивно впливає на її економіку.

- **Соціальний розвиток:**

Рекреаційний туризм сприяє активізації народних промислів та розвитку культури, а також надає можливості для соціальної взаємодії між туристами та місцевим населенням.

Привабливість

- **Природні ресурси:**

Маршрути часто проходять через мальовничі природні ландшафти, що робить їх привабливими для любителів природи.

- **Різноманітність:**

Рекреаційний туризм охоплює широкий спектр видів відпочинку, від спокійного пляжного відпочинку до активного відпочинку на природі, що дозволяє задовольнити різні запити туристів.

- **Інфраструктура:**

Привабливість маршрутів залежить від наявності та якості туристичної інфраструктури, включаючи зручні транспортні шляхи, готелі, ресторани та інші послуги.

- **Культурні та історичні об'єкти:**

Поєднання рекреаційного відпочинку з відвідуванням історичних пам'яток та культурних об'єктів робить подорож більш насиченою та цікавою.

- **Доступність:**

Важливим фактором є доступність маршруту, як з точки зору вартості, так і з точки зору логістики, що робить його привабливим для широкого кола туристів [43].

Розробка туристичних маршрутів — це складний і багатоетапний процес, що вимагає високого рівня професійної підготовки та є ключовою складовою технології туристичного обслуговування. Тривалість цього процесу може сягати кількох місяців. У випадку створення разових (замовлених) маршрутів процедура дещо спрощується, проте всі заходи, пов'язані із забезпеченням безпеки туристів, залишаються обов'язковими.

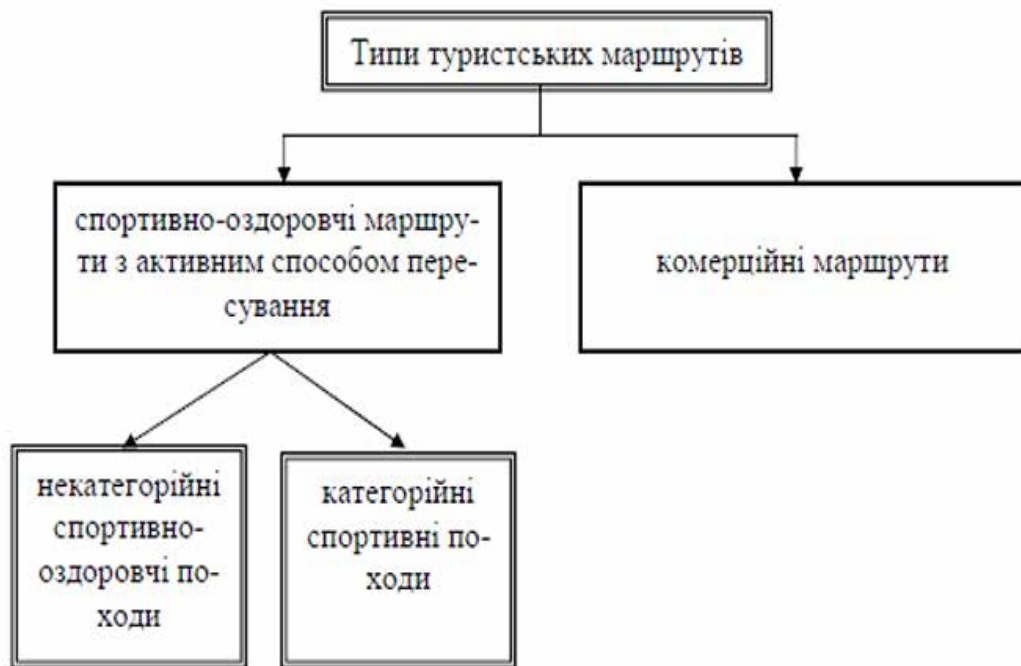
Варто зазначити, що чітко визначеного алгоритму або офіційних вимог щодо етапів розробки маршрутів у чинній нормативній базі не існує. Якщо йдеться про комерційний туристичний маршрут, що включає пересування автомобільним, залізничним, повітряним чи водним транспортом, то порядок планування, створення та впровадження визначається самим туроператором. Цей процес залежить від багатьох чинників — специфіки регіону, цільової аудиторії, тривалості туру, інфраструктури тощо.

Розробка спортивних маршрутів також має свої особливості: вона враховує категорію складності, тип туризму та рівень підготовки учасників. Відповідно, підходи до формування таких маршрутів різняться для категорійних і некатегорійних походів [21].

Схематичне відображення загальної структури процесу створення маршрутів і основних його етапів наведено на рисунку 1.1. Зважаючи на різноманітність напрямів, доцільно детальніше розглянути принципи розробки спортивно-оздоровчих (рекреаційних), спортивних категорійних та комерційних маршрутів.

Основні етапи створення рекреаційних маршрутів починаються з вибору території подорожі. На цьому етапі здійснюється аналіз топографічних карт, схем та інших інформаційних матеріалів, що містять дані про природні пам'ятки, екскурсійні об'єкти та інші ресурси регіону. Вибір району залежить від мети та завдань походу: для рекреаційно-оздоровчих подорожей обираються місцевості, які найкраще сприяють відпочинку, оздоровленню та релаксації в природному

середовищі. Поряд із рекреаційними завданнями можуть бути реалізовані й пізнавальні цілі — розширення кругозору учасників, знайомство з природою, культурою, історією та побутом місцевого населення.

Рис. 1.1 – Типи туристських маршрутів [27].

Найбільш придатними для рекреаційних походів є території з високим рекреаційним потенціалом — це місцевості, що поєднують природні та антропогенні об’єкти, сприятливі умови для відпочинку й проведення екскурсій. До них належать екологічно чисті території з лісовими масивами, мальовничими ландшафтами, виразним рельєфом і водними об’єктами (річками, озерами), придатними для купання та відпочинку. Саме сукупність цих факторів формує рекреаційні ресурси й пізнавальні об’єкти, на основі яких створюється туристичний продукт [51].

Перебування в таких районах дає людині приплив енергії, а поєднання подорожі з екологічними або краєзнавчими екскурсіями сприяє глибшому пізнанню рідного краю. Тому головним критерієм вибору території для маршруту

є наявність рекреаційних ресурсів і цікавих для туристів природних чи культурних об'єктів.

Рекреаційно-оздоровчий похід передбачає помірні фізичні навантаження, адаптовані до віку, статі та стану здоров'я учасників. Рух маршрутом не повинен призводити до надмірної втоми, а, навпаки, забезпечувати відчуття легкої втоми та задоволення після активного дня. Отже, район маршруту має бути комфортним і доступним, з розвиненими шляхами під'їзду (залізничними, автомобільними) та зручними для руху стежками, польовими й лісовими дорогами. Це формує другий важливий критерій — наявність зручних пунктів початку й завершення подорожі, а також розгалуженої мережі шляхів до ключових туристичних об'єктів і стоянок. (рис. 1.2).

Крім того, перевагу мають райони, які забезпечують максимальний комфорт і безпечні умови для відпочинку. Оптимальним є розташування туристичних таборів або облаштованих місць для ночівлі у мальовничих місцевостях із джерелами чистої води. Тому ще одним критерієм вибору території є наявність придатних або спеціально обладнаних місць для стоянок і відпочинку, а також достатня кількість джерел води для організації побуту та харчування туристів [38].

Вибір району для рекреаційної подорожі значною мірою залежить від наявності вільного часу в учасників та їхніх фінансових можливостей. Найчастіше оздоровчі походи мають формат турів вихідного дня, які є доступним і ефективним способом відновлення сил після робочого тижня. Тому для таких подорожей зазвичай обирають місцевості, розташовані поблизу місця проживання, що дозволяє скоротити час у дорозі та мінімізувати транспортні витрати. Це є однією з ключових умов успішного планування і реалізації туристичного маршруту.

Отже, ще одним важливим критерієм вибору території є географічна близькість до учасників подорожі та мінімальні фінансові витрати на її досягнення. Водночас критерії вибору району залежать не лише від об'єктивних умов, а й від особистих мотивів і побажань туристів, тому в кожному конкретному випадку їх може бути значно більше, ніж загальноприйнятих [39].

Рис. 1.2 – Основні критерії вибору району подорожі для некатегорійних маршрутів [20].

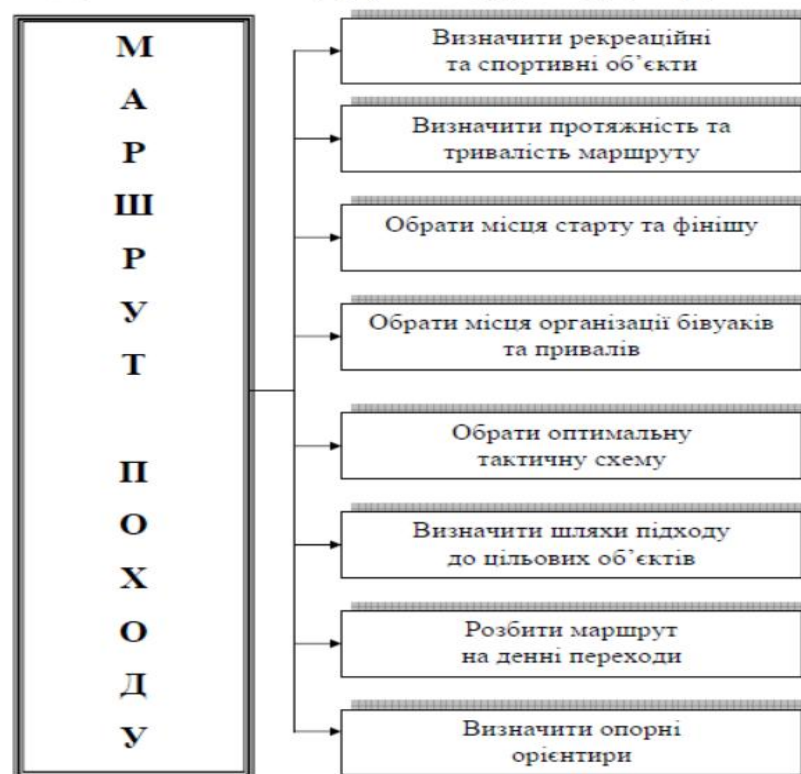
Найбільш відповідними наведеним критеріям є природоохоронні території, де дозволено проведення туристичних заходів. Тут розвиток туризму гармонійно поєднується із завданням збереження природних рекреаційних ресурсів. Такі місцевості зазвичай мають добре облаштовану інфраструктуру — марковані маршрути, пізнавальні об'єкти, можливість проведення екскурсій із досвідченими гідями, а також спеціально обладнані бівуаки та місця для привалів, що забезпечує комфорт і безпеку туристів.

Узагальнена схема дій з розробки маршрутів рекреаційних і спортивних походів представлена на рисунку 1.3.

Основою створення та розвитку туристично-рекреаційного комплексу регіону є система взаємопов'язаних елементів туристично-рекреаційного процесу, до яких належать туристично-рекреаційні ресурси, потреби населення у відпочинку й подорожах, а також економічні можливості суспільства або конкретного регіону.

Наявність на певній території туристично-рекреаційних ресурсів є ключовим фактором формування туристичного продукту та базою територіальної організації

туризму. Попри часте використання поняття «туристично-рекреаційні ресурси», у науковій літературі досі немає єдиного, чіткого визначення цього терміна. Його зазвичай уживають без уточнення або ототожнюють із поняттями «туристичні ресурси» та «рекреаційні ресурси» [35].

Рис. 1.3 – Дії з розробки маршруту рекреаційного і спортивного походів [21].

Поряд із ресурсним потенціалом, важливою передумовою розвитку туризму й рекреації як складової регіональної системи виступає формування туристично-рекреаційних потреб населення. Їх основні групи відображені на рисунку 1.4.

Задоволення туристично-рекреаційних потреб населення залежить від економічного потенціалу регіону, який визначає можливості для розвитку туризму та рекреаційної діяльності. Економічні можливості кожної регіональної системи зумовлюються рівнем матеріально-технічного забезпечення та наявністю сучасних основних фондів. До них належать матеріально-технічна база туризму й рекреації, розвинена транспортна інфраструктура та інші штучно створені людиною ресурси, частка яких постійно зростає [26].

Рис. 1.4 - Туристично-рекреаційні потреби [19].

Матеріально-технічна база регіону охоплює мережу підприємств туристично-рекреаційного обслуговування, формування і розвиток якої відбувається під впливом соціально-економічних чинників і відображається у просторовій структурі території.

Туристично-рекреаційні заклади поділяються на лікувально-оздоровчі, туристично-екскурсійні та заклади відпочинку (рис. 1.5).

Крім того, матеріально-технічна база туризму та рекреації включає туристичні й спортивні клуби, установи, організації та органи управління туристично-рекреаційною діяльністю регіону, житловий фонд, що здається в оренду, транспортні підприємства, які забезпечують перевезення туристів, а також навчальні заклади, що готують фахівців для галузі. До неї також належать

інформаційні та рекламні центри, підприємства з виробництва й реалізації товарів туристичного попиту [35].

Рис. 1.5 - Матеріально-технічна база регіону [19].

Економічний потенціал регіону можна оцінити за низкою показників, серед яких — чисельність населення та трудових ресурсів, обсяги виробництва й споживання ВВП, рівень продуктивності праці, грошові доходи населення, обсяг матеріальних благ і послуг на душу населення, капітальні інвестиції з усіх джерел фінансування, а також доходи й видатки місцевих бюджетів. Ці індикатори відображають кількісний рівень розвитку продуктивних сил регіону й дозволяють визначити його роль у територіальному поділі праці, зокрема щодо створення конкурентоспроможного туристично-рекреаційного продукту [30].

Важливу роль у формуванні передумов розвитку туристично-рекреаційного комплексу відіграє залучення інвестицій. Для цього необхідно запроваджувати сучасні механізми стимулювання підприємницької діяльності, у тому числі інноваційні ринкові інструменти, такі як території пріоритетного (перспективного) розвитку.

Привабливість регіону для туристів формується під впливом низки чинників, які можна згрупувати за кількома основними напрямками:

Природні чинники — це:

- кліматичні умови, тобто комфортна погода впродовж року;
- природні ландшафти — гори, моря, озера, річки, заповідники, національні парки;
- екологічна ситуація, що включає якість повітря, води та загальний стан довкілля.

Культурно-історичні чинники:

- історичні та культурні пам'ятки — музеї, архітектурні об'єкти, замки, археологічні пам'ятки;
- місцеві традиції та звичаї — фестивалі, народні свята, етнографічна спадщина;
- кухарська спадщина — автентичні страви, напої, гастрономічні маршрути.

Соціально-економічні чинники:

- розвинена інфраструктура — зручний транспорт, якісні дороги, наявність аеропортів і залізничного сполучення;
- рівень сервісу — готелі, ресторани, туристичні агентства, екскурсійні центри;
- безпека туристів — низький рівень злочинності, якісні медичні послуги, політична стабільність.

Технологічні чинники:

- доступ до інтернету — якість зв'язку, наявність Wi-Fi у публічних місцях;
- інформаційна відкритість — наявність туристичних карт, путівників, мобільних застосунків і актуальної інформації про регіон.

Економічні чинники:

- цінова політика — вартість проживання, харчування, транспорту й розваг;
- співвідношення ціни та якості — рівень послуг відповідно до їхньої вартості.

Соціально-психологічні чинники:

- гостинність місцевого населення — відкрите та доброзичливе ставлення до туристів;
- культурні особливості — мовні бар'єри та відмінності в традиціях чи поведінці.

Рекламно-маркетингові чинники:

- промоційна діяльність — участь у виставках, туристичних форумах, медійних кампаніях;
- бренд регіону — його впізнаваність, позитивний імідж і привабливість.

Екологічні чинники:

- сталий розвиток туризму — екологічно безпечні ініціативи, дбайливе використання природних ресурсів;
- екологічна освіта — популяризація екокультури та правил відповідальної поведінки серед туристів.

Кожен з цих чинників може суттєво впливати на рішення туристів щодо відвідування того чи іншого регіону. Важливо враховувати всі ці аспекти при розробці стратегій розвитку туристично-рекреаційного комплексу [9].

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ МАРШРУТІВ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ В РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1 Моніторинг наявності та розвитку мережі туристичних маршрутів Рівненщиною

В умовах глобалізації та стрімкого розвитку інформаційних технологій форми культурного споживання стають дедалі різноманітнішими, що сприяє активному зростанню сектора культурного туризму. Популяризація культурної спадщини через туристичну діяльність позитивно впливає на соціально-економічний розвиток держави. Саме тому питання ефективного використання культурних маршрутів є надзвичайно актуальним. Метою дослідження стало вивчення міжнародного досвіду розвитку таких маршрутів та визначення перспектив застосування регіональних туристичних ресурсів для просування культурного шляху Via Regia в Україні, зокрема на Рівненщині.

Розвиток культурного туризму в Європі значною мірою зумовлений реалізацією Радою Європи програми «Культурні маршрути» (Cultural Routes), яка покликана продемонструвати внесок різних європейських країн у формування спільної культурної спадщини. Нині ця програма являє собою розгалужену мережу туристичних шляхів, що об'єднують європейські держави та підкреслюють їх історико-культурну цінність. Об'єкти, представлені в межах цих маршрутів, є невід'ємною частиною спільної пам'яті, культурної спадщини та територіальної ідентичності країн Європи [6].

Згідно програми «Культурні маршрути», на 2022 рік існувало понад 48 культурних маршрутів, присвячених різним тематикам, які відображають історію, культуру та колективну пам'ять європейського простору, водночас демонструючи його багатогранність і культурне розмаїття

Україна приєдналась до розширеної часткової угоди про культурні маршрути 2021 року. На даний час територією України проходить кілька культурних маршрутів Ради Європи:

- Phoenicians' Route (Шлях фінікійців), 2003;
- European Mozart Ways (Європейські шляхи Моцарта), 2004;
- European Route of Jewish Heritage (Європейський шлях єврейської спадщини), 2004;
- VIA REGIA, 2005;
- European Route of Industrial Heritage (Європейський шлях індустріальної спадщини), 2019;
- European Route of Megalithic Culture (Європейський шлях мегалітичної культури), 2021;
- Iter Vitis, 2021 [23].

Via Regia — один із найдавніших і найдовших історичних шляхів Європи, відомий також під назвою «Королівська дорога», який у середньовіччі був складовою частиною головної транспортної мережі континенту. Історичні джерела свідчать, що коридор Via Regia використовувався ще в кам'яному віці як маршрут міграції племен, тобто його історія налічує понад дві тисячі років. Давнє минуле цього шляху відображене в багатій культурній спадщині — від архітектурних пам'яток до традицій і нематеріальної культури, які сформували європейську цивілізацію.

Після занепаду Римської імперії розвиток цього транспортного шляху набув нового значення, зокрема завдяки політичному та економічному піднесенню Київської Русі, а також міжнародним зв'язкам, що підтримували князі Володимир Великий і Ярослав Мудрий.

Сьогодні Via Regia простягається на понад 4500 км і збігається з трасою Європейського транспортного коридору E40. У 2005 році маршрут отримав статус «Великого культурного шляху Ради Європи», що об'єднує низку країн: Україну, Литву, Польщу, Німеччину, Бельгію, Францію та Іспанію.

В Україні розвиток міжрегіонального культурного проєкту Via Regia Ukraine стартував у липні 2020 року за підтримки Українського культурного фонду (УКФ) та за сприяння Управління культури і туризму Рівненської ОДА у партнерстві з Європейським культурно-інформаційним центром у Тюрингії (м. Ерфурт,

Німеччина). До українського відрізка маршруту входять Житомирська, Рівненська, Львівська, Волинська та Київська області [24].

Культурна спадщина здатна стати потужним чинником формування туристичних потоків лише тоді, коли вона інтегрована в туристичний продукт. Важливо, щоб туристи відчували: кожна зупинка на маршруті — навіть відвідування ресторану чи готелю — відкриває перед ними унікальну сторінку місцевої історії та культури. Для цього необхідна тісна взаємодія між різними учасниками процесу — органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, культурними установами, музеями, національними парками тощо.

Найактивніше розвиток і промоція культурного маршруту «Via Regia» сьогодні здійснюється в Німеччині, де до ініціативи долучено 44 офіційні учасники, серед яких 17 муніципалітетів, 15 культурних установ та громадських організацій, а також 7 туристичних операторів і стейкхолдерів [15].

В Україні цей культурний шлях також почав активно розвиватися, однак війна тимчасово сповільнила цей процес. Нині до популяризації Via Regia залучено понад 20 офіційних партнерів, зокрема 6 громадських організацій, 4 місцеві адміністрації, 5 музеїв і 1 національний природний парк. Серед них — Рівненський обласний краєзнавчий музей, Історико-культурний комплекс «Замок Радомисль», Державні історико-культурні заповідники у Дубно та Острозі, Володимир-Волинський історичний музей, Бродівський історико-краєзнавчий музей, Національний природний парк «Прип'ять–Стохід», Городоцька районна державна адміністрація, Городоцька, Рівненська та Дубенська міські ради, а також Асоціація культурно-мистецьких центрів «Віа Регія Україна» і Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні [33].

Серед основних туристичних ініціатив з просування маршруту Via Regia в Україні варто назвати такі:

- Асоціація сприяння зеленому туризму в Україні розробила туристичний маршрут від польського кордону до Києва під назвою «Відпочинок у селі», який відповідає історичному маршруту дороги VIA REGIA;

- розробляється стратегія розвитку культурного туризму в межах культурного шляху Via Regia на території Рівненщини, фінансована Європейським Союзом у рамках грантового проєкту «TEhTOUR», що базується на ідеї «Переосмислення культурного туризму Європи» і втілюється під загальною назвою «Соціальні інновації та технології задля сталого зростання через розвиток культурного туризму»;
- розробляється низка грантових проєктів із цифровізації культурної спадщини. Наприклад, проєкт «Волинські барбакани» передбачає візуалізацію давніх оборонних споруд - в'їзних брам, первісний вигляд яких можна побачити на своєму смартфоні за допомогою QR-коду, розміщеного на інформаційних стендах. На даний час вже розроблені віртуальні зображення-анімації Луцької та Татарської брам в Острозі, Луцької брами у Дубно та Острозької брами у Рівному (яка не збереглась до наших часів). Вежі в давнину називалися за напрямком до найбільшого міста. Даний проєкт цікавий тим, що поєднує нові технології доповненої реальності та історичні моделі об'єктів [37].

У подальшому в межах маршруту Королівського шляху Via Regia доцільно розвивати та популяризувати об'єкти, пов'язані з історико-культурною спадщиною визначних аристократичних родів — Острозьких, Любомирських і Чарторийських. Основна мета створення маршрутів їхніми родовими маєтками полягає у збереженні й популяризації національної культурної спадщини, поглибленні історичної обізнаності, а також укріпленні культурної ідентичності місцевих громад і формуванні спільного європейського культурного простору.

Зокрема, у м. Рівне у 2020 році в міському парку було відкрито туристичну атракцію «Таємничі підземелля», що пов'язана зі спадщиною польського магнатського роду Любомирських. До спадщини цього ж роду належить і Дубенський замок, який є учасником програми Via Regia Ukraine. Варто зазначити, що в Європі вже діє туристичний маршрут «Szlak Turystyczny Gniazd Rodowych Lubomirskich», який проходить через історичні місця, пов'язані з цим родом у Польщі, Пряшівщині (Словаччина) та Львівській області (Україна). У майбутньому

його можна логічно продовжити до Рівненщини, що сприятиме підвищенню туристичної привабливості регіону.

Пам'ять про родину Чарторийських на Рівненщині зберігає маршрут «Велика княжа корона. Спадок Чарторийських», який розробляється Клеванською громадою. Його довжина становить 65 км, і він включає відвідування популярних туристичних атракцій — «Тунелю кохання», Білівських пагорбів, а також культурно-археологічного центру «Пересопниця». У перспективі цей маршрут має потенціал стати важливою складовою культурного та пізнавального туризму, приваблюючи як українських, так і іноземних відвідувачів [41].

Варто наголосити, що у Клевані діє Центр лікування та реабілітації наслідків нейротравм для ветеранів війни, тому в подальшому доцільно організувати оздоровчо-психологічні тренінги на базі готельно-ресторанного комплексу «Тунель кохання / Tunnel of Love», поєднуючи релаксаційний відпочинок із практиками відновлення психологічного здоров'я. Комплекс розташований у лісовій зоні, що створює сприятливі умови для екотерапії та повноцінного відновлення емоційного стану відвідувачів.

Враховуючи зростання популярності зеленого туризму та величезне різноманіття природних ландшафтів Рівненщини, доцільно активізувати туристичну діяльність на територіях національних природних парків: «*Луца Радзивіла*», «*Нобельський*», «*Прип'ять-Стохід*» та «*Дермансько-Острозький*» (дирекція останнього розташована у місті Острог). Експерти туристичної сфери прогнозують, що після завершення війни значно зросте інтерес до відпочинку на природі, тому під час розробки нових маршрутів варто інтегрувати елементи психологічного туризму, особливо для осіб із посттравматичним синдромом.

Під час створення туристичних маршрутів по Україні важливо враховувати принципи безбар'єрного туризму, орієнтованого на потреби маломобільних груп населення. Концепція безбар'єрного туризму передбачає доступність туристичних об'єктів, послуг і продуктів для всіх людей, незалежно від віку чи фізичних обмежень. Такий підхід є ключовим елементом політики сталого розвитку, адже

забезпечує рівні можливості для кожного відвідувача отримати повноцінний туристичний досвід.

Варто наголосити, що культурні маршрути вже сьогодні виступають потужним інструментом розвитку у сферах культури, науки, туризму та економіки, оскільки вони ефективніше популяризують регіони, ніж окремі ізольовані туристичні напрямки. Завдяки своїй інноваційності та опорі на культурну спадщину, такі маршрути поступово перетворюються на унікальний туристичний продукт, здатний формувати нові можливості для розвитку територій [39].

На Рівненщині активно працюють над популяризацією давніх городищ часів Київської Русі шляхом створення туристичного маршруту «Міста Погориння», у межах якого вже розроблено п'ять нових туристичних маршрутів.

Проект реалізується в рамках партнерської програми «Культура. Туризм.Регіони», що здійснюється за підтримки Українського культурного фонду та Державного агентства розвитку туризму. Більшість цих городищ є цінними археологічними пам'ятками, однак нині вони зазнають негативного впливу людської діяльності — через розорювання земель, діяльність «чорних копачів» та неконтрольовану забудову. Це створює необхідність посиленого захисту та збереження цих об'єктів.

Також зазначається, що місцеві громади, на території яких розташовані городища, часто не усвідомлюють їх історико-культурну цінність і потенціал для розвитку туризму, що потребує додаткової роботи у сфері просвітництва та популяризації [24].

Що таке городища?

Городища — це залишки стародавніх укріплених поселень часів Київської Русі, які створювалися для кругової оборони та були оточені земляними валами й ровами. Їх зазвичай зводили у важкодоступних місцях — на високих пагорбах або мисах, що забезпечувало природний захист. До нашого часу вони збереглися у вигляді високих насипів різної форми, з вершин яких відкриваються мальовничі краєвиди.

Погорина, або Погоринські міста, — це система давніх городищ та прилеглих територій у басейні річки Горинь, що неодноразово згадувалися у давньоруських літописах. У минулому ці поселення виконували роль прикордонних укріплень між Київським та Волинським князівствами. Археолог Богдан Прищепя у своїй монографії «Погоринські міста в X–XIII ст.» описав 99 давньоруських городищ, розташованих на території сучасної Рівненщини.

У межах проекту зі створення туристичних маршрутів «Міста Погориння» ключовими локаціями обрано 18 давніх городищ: Басівкутське, Башинське, Білівське, Білокриницьке, Варковицьке, Глинське, Глинківське, Горбаківське, Гощанське, Грушвицьке, Дорогобузьке, Жорнівське, Кунинське (перше і друге), Новомильське, Хотинське, Шпанівське та Ясининицьке.

Туристичні маршрути, розроблені в межах проекту, передбачають пішохідні та велосипедні подорожі другорядними дорогами і стежками. Вони розраховані на туристів з різним рівнем підготовки: від новачків до досвідчених мандрівників. Протяжність маршрутів варіюється від 50 км (Хотинський) до 101 км (Гощанський). Для родинних мандрівок створено також автомобільні треки.

Кожен маршрут починається в Рівному — від Басівкутського городища та парку історичної реконструкції «Оствиця». Подорожуючи маршрутом, туристи можуть відвідати понад 80 цікавих локацій — архітектурні пам'ятки, природні джерела, заказники й заповідні урочища [22].

Для зручності пересування усі маршрути позначені табличними знаками відповідно до стандарту ДСТУ 7450, а поруч із городищами встановлено інформаційні щити проекту «Міста Погориння», що полегшують навігацію і знайомлять відвідувачів з історичними відомостями.

Маршрут №618. Хотинське городище

Пролягає через місто Рівне, екостежку, ботанічний заказник «Вишнева гора» та поєднує три городища.

Маршрут пролягає трьома давніми городищами: Басівкутське, Хотинське та Шпанівське, насичений цікавими атракціями, оглядовими майданчиками, місцями

для відпочинку, природними урочищами та заказниками з красивими краєвидами та унікальною рослинністю.

Значна частина маршруту № 618 «Міста Погориння. Хотинське городище» пролягає територією міста Рівне, що дозволить мандрівникам познайомитись із сучасним та історичним містом: Басівкутським городищем, парком історичної реконструкції «Оствиця», озером Басів Кут та Меморіалом Слави, дитячою залізницею та мозаїчними скульптурами рівненського гідропарку.

Маршрут прокладено безпечними другорядними дорогами, Валериною екостежкою та спеціально облаштованою велодоріжкою вздовж дороги Зозів-Шпанів, що робить цей маршрут доступним для сімейних велопогулянок і відпочинку з дітьми.

Переважна частина маршруту пролягає рівнинною територією з невеликими підйомами та спусками й підходить для пересування велосипедом або пішки. Дорожнє покриття маршруту різнопланове: асфальт, ґрунтові польові та лісові стежки.

Маршрут №619. Гощанське городище

Радіальний 101 км маршрут високого рівня складності, що пролягає дорогами другорядного значення Рівненської області.

Найдовший та найскладніший велосипедний маршрут, що підходить для досвідчених велосипедистів. Включає найбільшу кількість давніх городищ: Басівкутське, Башинське, Гощанське, Горбаківське, Дорогобузьке, Білокриницьке та Глинківське.

Під час мандрівки окрім давніх городищ турист має змогу відвідати архаїчний млин-вітряк (с.Красносілля) та водяний млин XIX ст. (с.мт.Гоща), садибу Ленкевичів-Валевських та один з найстаріших парків України XVIII ст. (с.мт.Гоща), руїни каплиці-костелу Задемських (с. Симонів), вікові дерева – Башинський дуб (с.Башине) та залишки Угілецької тополі (с.Угільці), заказник «Агатівка» та Колоденський ентомологічний заказник.

Надзвичайно мальовничими є ділянки маршруту, які проходять вздовж Горині. На шляху чимало водойм, річок та джерел. Дорожнє покриття маршруту – переважно ґрунтові стежки та асфальтована дорога [24].

Маршрут №620. Кунинське городище

Радіальний 85 км маршрут високого рівня складності, що дозволить відчувати максимальний драйв від катання на велосипеді, адже містить кілька крутих підйомів та спусків.

Маршрут насичений цікавими локаціями: пам'ятками археології (Басівкутське, Новомильське, Кунинське перше та Кунинське друге городищами), заказниками (Кунинська дача, Корнинський, Коршівський) та заповідними урочищами (Спасівське, Дівоча гора), пам'ятками архітектури (руїни палацу у с.Урвенна, костелу та замку у с.Тайкури) та популярними туристичними локаціями (лавандове поле у с.Уїздці, джерело св.Миколая у с. Гільча Перша).

Незабутнє враження від подорожі залишить ділянка на 31 кілометрі дистанції, адже подолати крутий підйом у селі Кунин – під силу тільки тренованим велосипедистам. Дорожнє покриття маршруту включає як асфальтовані дороги, так і ґрунтові стежки. Вагома частина маршруту пролягає дорогами з ґрейдерним покриттям.

Маршрут №621. Варковицьке городище

Радіальний маршрут середнього рівня складності. Переважна частина маршруту пролягає рівнинною територією з невеликими підйомами та спусками.

Туристичний маршрут № 621 «Міста Погориння. Варковицьке городище» поєднує п'ять давніх городищ: Басівкутське, Грушвицьке, Жорнівське, Варковицьке та Глинське. Під час мандрівки, окрім давніх городищ, побачите залишки чеської архітектури початку ХХ століття: Римо-католицький костел святого Вацлава (с.Грушвиця Перша), чеське пожежне депо (с.Дібрівка) та залишки чеського пивоварного заводу Шмоліка (с.Глинськ).

На маршруті рекомендуємо відвідати Грушвицький ентомологічний заказник, гору Топір, урочище Ляхівщина. На шляху чимало водойм, річок та джерел, де можна набрати води та покупатися. Дорожнє покриття маршруту

переважно ґрунтове та асфальтоване, проте зустрічаються і ділянки, що викладені бруківкою.

Маршрут №622. Білівське городище

Радіальний маршрут середнього рівня складності з незначним набором висот. Подорож маршрутом дозволить максимально відчувати історію часів Давньої Русі, адже у парку історичної реконструкції Оствиця та культурно-археологічному центрі Пересопниця можна побачити відтворені давньоруські помешкання, одяг, посуд та укріплення давньоруських часів, покататися на реконструйованих човнах та човнах-довбанках.

На маршруті відвідаєте три давні городища: Басівкутське, Білівське та Ясининицьке. Досить цікавою туристичною локацією на цьому маршруті є Новожуківське замчисько з красивими краєвидами на ставки. А любителям цікавих світлин варто відвідати (особливо навесні) бузковий тунель у с.Дядьковичі. Маршрут проходить другорядними дорогами, а дорожнє покриття – ґрунтове та асфальтоване (з короткими ділянками бруківки) [23].

Для промоції проекту «Міста Погориння» створено зручний двомовний сайт tr.ostvytsya.com.ua, де можна звантажити треки для мандрівок велосипедом та автомобілем, ознайомитися з описами п'яти маршрутів, переглянути фото та відео матеріали з городищ та інших туристичних локацій, що розташовані на маршрутах.

Основними туристичними об'єктами Рівненської області є: Острозький замок, Дубенський замок, культурно-археологічний центр «Пересопниця», Національний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви», урочище «Гурби», Тараканівський форт, вузькоколіяка «Антонівка-Зарічне», Тунель кохання, базальтові стовпи та регіональний ландшафтний парк «Надслучанський» [41].

Острозький замок (м. Острог, Рівненський район).

Це єдиний у Східній Європі одновежовий житловий замок, що зберігся до наших часів. Кам'яну фортецю збудували у XIV столітті. Вона слугувала родовою резиденцією князів Острозьких, які обороняли Волинь, зводили церкви, засновували перші вищі навчальні заклади й друкарні, а також залучали видатних

науковців та митців. Засновником династії вважають полководця Данила Острозького.

Дубенський замок (м. Дубно, Дубенський район).

Замок був побудований у 1492 році князем Костянтином Острозьким. Фортеця ніколи не піддавалась штурму. Окрім середньовічної частини, тут є палац XVIII століття, зведений князями Любомирськими.

Культурно-археологічний центр «Пересопниця» (с. Пересопниця, Рівненський район).

Пересопницьке Євангеліє є книгою-феноменом: першим перекладом Святого Письма народною мовою та шедевром рукописного мистецтва, символом державності. Саме на ньому українські президенти складають присягу. Першокнига була завершена монахи у 1561 році, а нині тут функціонує культурно-археологічний центр.

Національний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви» (с. Пляшева, Дубенський район).

У червні 1651 року на території сучасного заповідника відбулася героїчна битва між Військом Запорізьким та армією Речі Посполитої. Вона тривала майже два тижні і залишалася наймасштабнішою в Європі до кінця XIX століття. Тут можна відвідати меморіальні об'єкти, церкву, де, за легендою, молився Богдан Хмельницький, та експозицію козацьких артефактів.

Урочище «Гурби» (с. Гурби, Рівненський район).

Місце зародження Української Повстанської армії. Тут у 1944 році відбулася найбільша Гурбинська битва — 35 тисячам військ НКВС протистояли близько 5 тисяч українських повстанців. Нині на території урочища діє чоловічий монастир, а пам'ять полеглих вшановують щороку на третій день Великодня.

Тараканівський форт (с. Тараканів, Дубенський район).

Рідкісна оборонна споруда, споруджена у 1890 році для укріплення кордонів Російської імперії. Під час будівництва вперше використали цемент. Форт був обладнаний електрикою, телефоном і телеграфом.

Вузькоколія «Антонівка-Зарічне» (с. Антонівка – смт Зарічне, Вараський район).

Найдовша вузькоколія Європи (106 км), одна з найстаріших (з 1895 року) і найповільніших — швидкість руху лише 40 км/год. Місцеві жителі користуються нею для роботи та навчання.

Тунель кохання (смт Клевань, Рівненський район).

Природний феномен: арка з гілля дерев вздовж залізничної колії протяжністю близько 4 км. Об'єкт регулярно потрапляє до рейтингів найкрасивіших місць світу.

Базальтові стовпи (с. Базальтове, Рівненський район).

Унікальна природна пам'ятка — ряди колон-багатогранників, що здіймаються до 30 м. Їх формування пов'язане з вулканічною діяльністю 600 млн років тому. Камінь використовувався для мощення площ у Парижі, Лондоні, Брюсселі, Варшаві та Відні.

Регіональний ландшафтний парк «Надслучанський» (Рівненський район).

Природна «Швейцарія Рівненщини» з рікою Случ, Соколиними горами, руїнами замку та затишними агросадибами. [38].

Природно-заповідний фонд області

- Рівненський природний заповідник (42,3 тис. га) — найбільший в Україні, включає чотири масиви та водно-болотні угіддя міжнародного значення за Рамсарською конвенцією.
- Національний природний парк «Дермансько-Острозький» (5,4 тис. га).
- Регіональні ландшафтні парки: «Прип'ять-Стохід» (21,6 тис. га), «Надслучанський» (17,2 тис. га), «Дермансько-Мостівський» (19,8 тис. га).
- Рівненський зоопарк — 11,6 га.
- Дендрологічний парк Березнівського лісового коледжу — 29,5 га з місцевими та екзотичними рослинами.
- Ботанічна пам'ятка «Юзефінська дача» — дуб віком понад 1350 років [11].

У 2018 році розроблено проекти землеустрою для організації двох заказників місцевого значення в Острозькому районі (вартість 190 тис. грн). У Дубно створено

три ботанічні пам'ятки природи та парк-пам'ятку садово-паркового мистецтва «Горбаківський» (3,6 га).

Ведуться роботи зі створення Національного природного парку «Соколині гори» та готується указ про створення Нобельського нацпарку (25,3 тис. га, Зарічненський район).

Культурні туристичні атракції

До Національного переліку нематеріальної культурної спадщини України включено:

- обряд «Водіння Куста» (с. Сварицевичі, Дубровицький район)
- Бортництво (Березнівський і Рокитнівський райони) [24].

2.2 Оцінка стану розвитку туристичних маршрутів за ініціативи місцевих підприємців, органів місцевого самоврядування

Розвиток туристичних маршрутів на Рівненщині відбувається за участі місцевих підприємців (особливо у сферах агротуризму, гастротуризму, спортивного туризму) та органів місцевого самоврядування, які створюють інфраструктуру та програми підтримки, а також співпрацюють із місцевими бізнесами для створення нових туристичних продуктів. Це включає як розвиток інфраструктури, так і створення нових, унікальних маршрутів, що можуть бути пов'язані з природними ресурсами, місцевою історією чи культурними особливостями регіону.

Роль місцевих підприємців

- Створення нових маршрутів:

Розвиток нових видів туризму, таких як гастрономічний, агротуризм, спортивний, науковий, тощо, ініціюється саме бізнесом, який створює пропозиції для туристів.

- Надання послуг:

Підприємці забезпечують реалізацію туристичних послуг та послуг, пов'язаних з інфраструктурою, відзначаючи, що кінцева мета полягає в отриманні фінансової стійкості та позитивних результатів.

- Розвиток інфраструктури:

Місцеві підприємці можуть розвивати інфраструктуру, створюючи об'єкти розміщення, харчування, розваг та активного відпочинку, які є складовою туристичного маршруту.

Роль органів місцевого самоврядування

- Створення програм підтримки:

Органи місцевого самоврядування можуть розробляти програми, які надають фінансову, інформаційну, організаційну та правову підтримку для розвитку туристичної сфери, включаючи створення нових маршрутів.

- Інфраструктура та регулювання:

Самостійно або у співпраці з бізнесом, вони створюють та розвивають туристичну інфраструктуру (дороги, вказівники, інформаційні центри) та забезпечують її функціонування.

- Співпраця та партнерство:

Місцеве самоврядування може виступати як партнер для бізнесу, що дозволяє поєднувати їхні зусилля для створення більш привабливих та конкурентоспроможних туристичних продуктів та маршрутів.

- Просування регіону:

Важливою роллю є просування регіону на туристичному ринку, що здійснюється за допомогою місцевих органів влади. Це дозволяє залучити більше туристів до Рівненщини [48].

«У рамках першої ініційованої Президентом кампанії з промоції внутрішнього туризму «Мандруй Україною» - розроблений проєкт «Туристичні магніти». Ініціатива полягає у тому, що три-п'ять популярних локацій із кожної області, які потребують інфраструктурних удосконалень, будуть фінансово підтримані на державному рівні. Саме тому ми з колегами їздимо регіонами України, аби оцінити об'єкти, які приваблюють туриста. Наша увага спрямована на

їх доопрацювання, аби зробити їх повноцінними туристичними продуктами», - розповідає Мар'яна Олеськів.

Потенціал Рівненщини голова Державного агентства розвитку туризму розгледіла ще під час участі у Міжнародному форумі «Креативна Україна». Саме тоді заступник голови Рівненської ОДА Сергій Гемберг презентував область, представивши нову концепцію «Рівненщини туристичної».

Цьогоріч Рівненщина зробила вагомий крок у розвиткові туризму, розробивши нову концепцію «Рівненщини туристичної», над якою команда працювала цілий рік, - розповідає Сергій Гемберг. Також згідно ініціативи голови ОДА Віталія Ковалю – цей Рік промоції культурної спадщини Рівненщини. Адже наш край не тільки мальовничий, але й багатий на культурно-історичну спадщину. Саме тому розвиток туристичної галузі краю – є одним із пріоритетних завдань влади.

«Ознайомившись із брендуванням та підходом до розвитку туризму в регіоні, я зрозуміла, що він є дуже прогресивним, сучасним та правильним. Тому особисто захотіла відвідати Рівненщину. Моя мета – допомогти та підтримати на державному рівні ті ініціативи, які сьогодні втілює облдержадміністрація. Разом, ми маємо подумати як трансформувати об'єкти, аби вони стали повноцінним туристичним продуктом», - повідомила Мар'яна Олеськів.

За її словами, Рівненщина - це своєрідний хаб між Києвом та західною Україною. Таке вигідне географічне положення дозволить зробити із туристичних принад області продукт не лише для кількогодінного огляду. Він зможе затримати туриста на декілька днів. Аби цього домогтися, потрібно об'єднати зусилля усіх органів влади навколо таких туристичних об'єктів. Починати із декількох та збільшувати у геометричній прогресії упродовж наступних років.

Зокрема, сьогодні посадовиця відвідає низку туристичних «магнітів» Рівненщини. А саме, «Тунель кохання», Тараканівський форт та Дубенський замок.

Також Мар'яна Олеськів зазначила, що президентська програма «Велике будівництво» у сфері культури – «Велика реставрація» - є ще одним важливим кроком для розвитку туристичної галузі України. Адже у її рамках у кожній області

будуть відновлені об'єкти культурної спадщини. Зараз на державному рівні проводиться відбір таких локацій, на відбудову яких профільне Міністерство має передбачене фінансування у великому обсязі [23].

На Рівненщині реалізували Екокультурний туристичний маршрут "Поліська Січ" (рис. 1.6).

Рис. 1.6. Емблема туристичного маршруту "Поліська Січ" [24].

Рівненщина стає все привабливішою для туристів.

Протягом липня-жовтня цього року в регіоні реалізовувався Екокультурний туристичний маршрут "Поліська Січ". Його метою було створення комплексного туристичного екокультурного маршруту, що проходить другорядними дорогами та екостежками Рівненщини.

У межах проєкту:

- ◆ ознаковано вказівникам шість туристичних маршрутів (3 великі та 3 малі);
- ◆ встановлено інформаційні щити у місцях найбільшого скупчення туристів (острів Фестів у с. Хотин, культурно-археологічний центр "Пересопниця", Базальтові стовпи);

◆ описано 34 туристичні локації області: об'єкти історико-культурної спадщини, пам'ятки археології та об'єкти природно-заповідного фонду;

◆ створено 6 gps-треків.

Проект реалізується в межах програми «Культура.Туризм.Регіони» за підтримки Український культурний фонд та Державного агентства розвитку туризму. Організаційний партнер проекту - Управління культури та туризму Рівненська обласна державна адміністрація.

З усіма маршрутами можна ознайомитись на сайті: <http://way.rv.ua> [25].

На Рівненщині завжди щорічно проводиться активна підготовка до туристичного сезону, не виключенням став і 2025 рік.

«Проводиться активна промоція привабливих для мандрівників маршрутів і локацій. Будемо ставити акцент на турах вихідного дня, вело- та піших маршрутах, адже карантин вніс певні корективи. Туристичні «фішки» розташовуватимуться біля обласного центру та територіальних громадах навколо Рівного», – зауважив заступник голови Рівненської ОДА Сергій Гемберг.

Начальниця управління культури і туризму Рівненської ОДА Любов Романюк зазначила, що до пріоритетних завдань належить розвиток сучасної туристично-інформаційної інфраструктури та індустрії гостинності Рівненщини.

«Цьогоріч ставимо акценти на розвиток зеленого туризму, розробку і маркування туристичних маршрутів, створення відпочинкових зон навколо міст, планування проведення фестивалів із промоцією культурної та гастрономічної спадщини. Все першочергово орієнтовано на внутрішній туризм, оскільки великого потоку іноземних туристів не очікується», - прокоментувала Любов Романюк [37].

Разом із тим, до обласного реєстру вже внесено 12 туристичних маршрутів Рівненщини.

Це, зокрема, «Міста Погориння», які об'єднують давньоруські городища (Хотинське, Гощанське, Кунинське, Варковицьке, Білівське). Більшість із них є пам'ятками археології, проте сьогодні вони потерпають від людської діяльності, а тому потребують захисту та збереження (рис. 1.7).

Також у реєстрі - Екокультурний туристичний маршрут «Поліська Січ». Він проходить другорядними дорогами та екостежками Рівненщини.

Рис. 1.7. Туристичний маршрут «Міста Погориння»

«Поліська Січ» включає шість маршрутів різного рівня складності та призначений, насамперед, для велолюбителів із різних куточків України. Це замки та костели, музейні комплекси, пам'ятки археології та природи. Про них повідомляють відповідні маркери із вказівниками та інформаційними банерами. Мова йде про «Горинські крутосхили», «Прадавні городища», «Південне коло», «Тунель кохання», «Вишнева гора», «Урочище Павлівщина».

Тим часом веломаршрут «Стежками пам'яті УПА» пропонує відвідати місця пам'яті повстанців на теренах Демидівської територіальної громади. Дорога прокладена через 7 населених пунктів та 7 пам'ятних місць, пов'язаних із діяльністю УПА.

Продовжується онлайн-промоція об'єктів області у Вікіпедія-Україна. Мова йде про «Вікімарафон», присвячений 18-річчю Вікіпедія-Україна, ЗУМ з Рівненщиною, лекцію-презентацію про Вікіпедію, тренінг із редагування Вікіпедії,

тематичний місяць із наповнення Вікіпедії інформацією про Рівненщину, проєкт Вікіпедії «1 бібліотекар – 1 посилання» [42].

Мізоцька громада багата на історичні події та має визначні місця, наповнені героїзмом українського народу.

Мізоцький центр культури, дозвілля і туризму (селище Мізоч, Рівненського району) працює над розробкою туристичних маршрутів по Мізоцькій громаді. Про це повідомляє Управління культури і туризму Рівненської ОДА.

Скориставшись ними, можна відвідати цікаві місця краю, познайомитися з людьми, які доклали максимум зусиль, щоб створити красиві та корисні локації.

Мізоцька громада багата на історичні події, має визначні місця, що наповнені героїзмом українського народу, береже пам'ять безсмертного подвигу. Це земля з багатовіковою історією та культурою. Там збережені й функціонують пам'ятки сакрального мистецтва.

Особливої уваги заслуговує екотуризм, для якого в громаді є всі умови, бо вона багата пам'ятками природного значення. Популяризуються й розробляються веломаршрути (рис. 1.8).

Для ознайомлення з туристичними маршрутами створена група «Мізоччина туристична» у фейсбуці.

Найпопулярнішими видами туризму в громаді є:

- культурно-пізнавальний туризм;
- сільський зелений туризм;
- екологічний туризм.
- релігійно-паломницький туризм та паломництво;
- спортивний та активний туризм;
- подієвий туризм [34].

У рамках реалізації Стратегії розвитку Рівненської області була розроблена галузева Стратегія розвитку туризму та рекреації, затверджена розпорядженням голови ОДА від 28 травня 2020 року № 325 «Про Стратегію розвитку туризму та рекреації в Рівненській області на період до 2027 року» (Додаток В).

Рис. 1.8. Мізооччина туристична

На її основі підготовлено Програму розвитку туризму на 2021–2023 роки. Рівненщина стала однією з перших областей в Україні, що почала впровадження світової практики розвитку Зелених шляхів (Green Ways). Завдяки ефективному стратегічному плануванню область прийняла унікальну для України Стратегію розвитку туризму Зеленого шляху «Медове коло».

Туристичний зелений шлях "Медове коло" простягається на понад 250 км мальовничими куточками Рівненської області.

Про це йдеться в ухваленій сьогодні на сесії обласної ради Стратегії розвитку туризму, зокрема, зеленого шляху "Медове коло", пише Rivne Media.

"Цей проект має свої географічні межі, які знаходяться у п'яти адміністративних районах Рівненської області: Березнівському, Гоцанському, Костопільському, Корецькому та Рівненському. Ключовими точками (населеними пунктами) туристичного зеленого шляху "Медове коло" є Рівне, Пересопниця, Клевань, Олександрія, Деражне, Злазне, Базальтове, Березне, Хотин, Бистричі, Соснове, Великі Межирічі, Гоща, Тучин, Гориньград. Основне кільце шляху сягає

понад 250 кілометрів та передбачає мережу локальних маршрутів", - йдеться в повідомленні.

Визначними місцями маршруту "Медове коло" є Тунель кохання у Клевані, заказник "Базальтові стовпи", Музей лісу, ландшафтний парк "Надслучанська Швейцарія" (рис. 1.9).

Крім того, тут є і відповідна інфраструктура: санаторій "Червона калина", мисливсько-спортивний клуб "Сокіл", парк сімейного дозвілля "Ремельський" [45].

У Стратегії розвитку туризму всю цю територію визначено терміном "дестинація".

Дестинація - приваблива для туристів територія з набором місць відвідування, атракцій, розвинутою туристичною інфраструктурою та людським ресурсом, який надає послуги туристам.

Рис. 1.9. Мапа зеленого шляху «Медове коло» [45].

Наявність стратегії дозволила виділити кошти з обласного бюджету на реалізацію конкретних проектів щодо створення нових туристичних продуктів, розвитку інфраструктури та промоції потенціалу території «Медового кола». У

2020 році перемогу в обласному конкурсі проектів розвитку територіальних громад отримали:

1. Створення туристично-культурного центру в с. Хотин (Шпанівська ОТГ) – 150 тис. грн;
2. Збереження вітряка у с. Красносілля (Гощанський район) як частини туристичного маршруту «Медове коло» – 74 тис. грн;
3. Проект «Боремельщина туристична – дослідження, подорожі» (Боремельська ОТГ, Демидівський район) – 149 тис. грн;
4. Мистецька вулична резиденція Хоткевичів у Млинові (Млинівська ОТГ) – 143 тис. грн;
5. Створення мультифункціональної локації «ЗАРЯДКА» у смт Гоща – 107,5 тис. грн.

Розпочато розвиток мережі туристичних маршрутів області. Експертна комісія провела маркування та знакування п'яти маршрутів загальною протяжністю понад 400 км: «Поліська січ», «Велика пригода у НПП Дермансько-Острозький», «Валерина стежка», «Горинський берег», «Велопарк Ремельський».

Також запроваджується інноваційний досвід створення туристичних інформаційних офісів. На сьогодні працює 6 офісів у Рівному, Острозі, Сарнах, Корці, смт Володимирець та Дубенському районі [46].

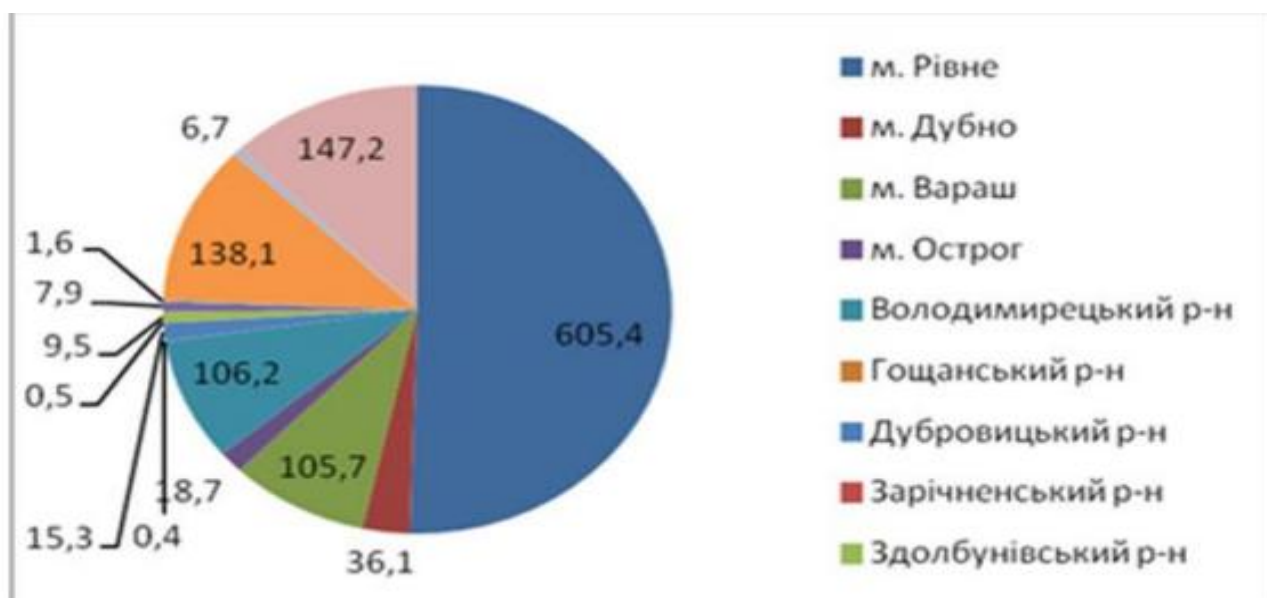
Важливим досягненням Рівненщини стала маркетингова кампанія, спрямована на залучення туристів:

- колекційна гра-квест «На власні очі» – найбільш масштабна туристична кампанія в Україні, що підвищила інтерес до туристичного потенціалу області та активізувала внутрішні подорожі (охоплення понад 8 тис. осіб);
- представлення туристичного потенціалу області на 17 всеукраїнських та міжнародних виставках;
- проведено 8 інфотурів для журналістів, щорічний тираж публікацій — 2 млн екземплярів;

- відеоролик про Рівненщину транслюється на всіх напрямках поїздів InterCity, середній річний трафік пасажирів — 260 тис. осіб.

За даними Всесвітньої туристичної організації, у 2020 році область відвідали 807 тис. туристів, серед яких 24,2 тис. були іноземними.

У 2014–2018 роках у межах «Програми розвитку туризму Рівненщини на 2016–2020 роки» видано 15 кредитів на загальну суму 577 тис. грн. У 2020 році за кошти ДФРР реалізовано проект реконструкції благоустрою місця відпочинку туристів «Тунель кохання» у смт. Клевань. Значну роль у грошових надходженнях від туристичної діяльності, становлять туристичні збори місцевими громадами, які відображено на рисунку 1.10. [18].

Рис. 1.10. Туристичний збір, сплачений містами і районами [18].

Рівненщина завжди була туристично привабливим регіоном, тому розвиток туризму у Стратегії області до 2027 року визначено як пріоритетний напрям на 7 років (Додаток В). Програма включає промоцію регіону через розвиток спортивного, подієвого, історичного та гастрономічного туризму, а також відкриття нових туристичних продуктів і об'єктів. Всі вони об'єднані у концепції «Рівненщина туристична», що є частиною інфраструктурного хабу регіону.

На основі SWOT-аналізу, проведеного у наступному підрозділі, у новій концепції визначено три ключові напрями, які посилюють сильні сторони регіону та впливають на розвиток туризму: зміну балансу між виїзним та внутрішнім туризмом, інтерес міжнародних донорів до туристичних проєктів, а також зростання попиту на креативні туристичні продукти. Основними цілями є: розширення асортименту туристичних продуктів, підвищення потенціалу постачальників туристичних послуг та активна промоція регіональних пропозицій.

Туристично привабливими можуть стати проєкти-магніти, зокрема: мультифункціональна арена на вул. Макарова у Рівному, Міжнародний аеропорт «Рівне», туристичний комплекс «Дубенський замок», Тараканівський форт, а також науково-інноваційний парк INN CITY на базі Національного університету водного господарства. Ці об'єкти сприятимуть розвитку подієвого, історичного та спортивного туризму, а поєднання духовного та фестивального туризму дозволить максимально розкрити потенціал «Рівненщини туристичної».

Під час презентації концепції було представлено оновлений бренд-бук, сайт RIVNE.TRAVEL, туристичні продукти, а також аносовано плани розвитку кулінарної спадщини регіону. За рішенням голови ОДА 2020 рік оголошено Роком промоції культурної спадщини Рівненщини [24].

2.3 Дослідження впливу факторів на формування мережі туристичних маршрутів Рівненщиною

Попри значний природно-ресурсний потенціал, Рівненська область наразі не використовує його повною мірою для розвитку туристичної галузі. Експерти відзначають, що нереалізовані туристичні можливості регіону — як і України загалом — значно перевищують уже задіяні ресурси. Аналіз наукових праць українських дослідників [2; 3] дав змогу визначити ключові проблеми туристичної індустрії, які потребують оперативного державного втручання та підтримки:

- політична нестабільність і триваючий військовий конфлікт на сході країни;
- складна економічна й соціально-культурна ситуація;

- недоліки регіонального управління у сфері туризму;
- недосконале нормативно-правове забезпечення, що стримує розвиток галузі;
- відсутність узгодженої системи просування українського туристичного продукту на міжнародному ринку;
- високе податкове навантаження, яке знижує інвестиційну привабливість сектора;
- неефективний механізм стимулювання розвитку туристичної індустрії на державному рівні;
- недостатній рівень професійної підготовки працівників туристичної сфери;
- слабо розвинена туристична інфраструктура, що не відповідає світовим стандартам;
- невідповідність транспортної інфраструктури потребам внутрішніх і закордонних туристів.

З метою підтримки галузі у 2017 році Кабінет Міністрів України розробив і затвердив Стратегію розвитку туризму та курортів до 2026 року [1], у якій визначено основні орієнтири й цільові показники подальшого розвитку туристичної сфери що наведені у таблиці 2.1.

Заплановані у Стратегії розвитку туризму та курортів до 2026 року результати виглядають досить амбітними. Проте туризм, як комплексне багатогалузеве явище, вирізняється високою чутливістю до природних, економічних, соціальних і політичних змін, що відбуваються як у межах окремих регіонів, так і в країні загалом.

Скорочення кількості іноземних туристів, які відвідують Україну з 2014 року, пов'язане насамперед із політичними подіями та військовим конфліктом, унаслідок якого один із найпривабливіших туристичних регіонів — Кримський півострів — перебуває під тимчасовою окупацією Російської Федерації. Додатковим негативним чинником є те, що частина українців надає перевагу відпочинку за кордоном, а не у межах країни.

Пандемія COVID-19 та запровадження карантинних обмежень суттєво вплинули на розвиток туристичної сфери. Починаючи з березня 2020 року,

кількість туристів зменшилася приблизно на 75%, що призвело до втрати близько 2% ВВП через недоотримання прибутків у галузях культури, креативних індустрій і туризму — загальні збитки перевищили 83 млрд грн. Завантаженість готелів знизилася з 50% до 20%, а середні втрати доходу лише за один вікенд становили близько 119,8 млн грн. Зменшення зайнятості та доходів відкинуло розвиток туризму, культури та креативних сфер на рівень 2010 року. У разі подальших обмежень ці галузі можуть втратити близько 10% ВВП упродовж наступних п'яти років [40].

Таблиця 2.1

Контрольні показники розвитку сфери туризму та курортів в Україні, передбачені Стратегією розвитку туризму та курортів на період до 2026 року

№ з/п	Показники	Один. вим.	За роками (відносно показників 2015 року)		
			2019	2022	2026
1.	Кількість іноземних туристів, які в'їжджають до України	млн осіб	збільшення у 1,5 рази	збільшення у 2 рази	збільшення у 2,5 рази
2.	Кількість суб'єктів туристичної діяльності	тис. одиниць	збільшення у 1,5 рази	збільшення у 3 рази	збільшення у 5 разів
3.	Обсяг надходжень до місцевих бюджетів від сплати туристичного збору	млн грн	збільшення у 2 рази	збільшення у 5 разів	збільшення у 10 разів
4.	Обсяг надходжень до зведеного бюджету (податки та збори) від діяльності суб'єктів туристичної діяльності	млрд грн	збільшення у 2 рази	збільшення у 5 разів	збільшення у 10 разів
5.	Кількість робочих місць у сфері туризму	тис. осіб	збільшення у 1,5 рази	збільшення у 3 рази	збільшення у 5 разів
6.	Кількість внутрішніх туристів	тис. осіб	збільшення у 2 рази	збільшення у 3 рази	збільшення у 5 разів
7.	Кількість екскурсантів	тис. осіб	збільшення у 1,5 рази	збільшення у 2 рази	збільшення у 2,5 рази

Джерело: [34]

Рівненська область традиційно залишається привабливим туристичним регіоном. Тому у Стратегії розвитку Рівненщини до 2027 року туризм визначено одним із ключових напрямів регіональної політики. Програма розрахована на сім років і спрямована на промоцію регіону через розвиток спортивного, подієвого,

історико-культурного, гастрономічного та сільського (агро) туризму. Значна увага приділяється створенню етносадиб і «зелених» поселень, де туристи можуть ознайомитися з традиційними ремеслами, а також розбудові мережі веломаршрутів. Наразі триває активне відкриття нових туристичних продуктів і локацій, які об'єднано брендом «Рівненщина туристична» — частиною інфраструктурного хабу, що формується в області [39].

У межах реалізації концепції «Рівненщина туристична» було оновлено бренд-бук, створено сучасний вебсайт RIVNE.TRAVEL та удосконалено низку туристичних продуктів. Концепція ґрунтується на трьох ключових напрямках, що підсилюють конкурентні переваги регіону та сприяють розвитку туристичної сфери. Зокрема, йдеться про:

- переорієнтацію з виїзного на внутрішній туризм;
- підвищення інтересу міжнародних донорів до туристичних проєктів;
- зростання попиту на креативні та унікальні туристичні продукти.

Розпорядженням обласної влади 2020 рік було оголошено Роком промоції культурної спадщини Рівненщини. Цей період ознаменувався низкою визначних подій — 500-річчям створення Нобельського Євангелія, ювілеями культурних осередків Дубна та Острога, а також 560-ю річницею з дня народження Костянтина Острозького.

- розширення різноманіття туристичних продуктів;
- підвищення професійного рівня надавачів туристичних послуг;
- активну промоцію регіональних туристичних брендів.

Серед перспективних туристичних «магнітів» Рівненщини, здатних забезпечити подальший розвиток галузі, виокремлюють:

- мультифункціональну арену на вул. Макарова в Рівному;
- Міжнародний аеропорт «Рівне»;
- туристичний комплекс «Дубенський замок»;
- Тараканівський форт;
- науково-інноваційний парк INN CITY при Національному університеті водного господарства.

Реалізація цих проєктів сприятиме розвитку подієвого, історичного та спортивного туризму, а поєднання духовних і фестивальних напрямів ще більше розкриє потенціал бренду «Рівненщина туристична».

Упродовж 2014–2020 років в області було проведено комплекс заходів, спрямованих на становлення місцевого туристичного продукту, підвищення його конкурентоспроможності та формування позитивного іміджу Рівненщини як привабливого туристичного регіону. Рівненська область також стала однією з перших в Україні, що почала впроваджувати міжнародну практику розвитку «зелених шляхів» (Green Ways) [42].

Одним із ключових досягнень Рівненщини стало впровадження ефективного стратегічного планування, результатом якого стала перша в Україні Стратегія розвитку туризму Зеленого шляху «Медове коло» на 2018–2022 роки. Цей документ виконує роль дорожньої карти для Березнівського, Гощанського, Костопільського, Корецького та Рівненського районів і передбачає інтеграцію регіону до європейської мережі Зелених шляхів.

Активно розвивається мережа туристичних маршрутів: створена експертна комісія, що займається їх маркуванням і знакуванням. Уже промарковано п'ять маршрутів загальною довжиною понад 400 км, серед яких:

- «Поліська Січ»;
- «Велика пригода у національному природному парку Дермансько-Острозький»;
- «Валерина стежка»;
- «Горинський берег»;
- веломаршрут «Велопарк “Ремельський”».

Почато впровадження інноваційного досвіду створення туристичних інформаційних офісів. Наразі в області діє шість таких офісів — у містах Рівне, Острог, Сарни, Корець, а також у смт Володимирець та Дубенському районі.

Серед найвагоміших досягнень регіону — потужна маркетингова кампанія, спрямована на популяризацію туристичних можливостей Рівненщини. Зокрема, туристична гра-квест «На власні очі» стала однією з найуспішніших ініціатив в

Україні, суттєво підвищивши інтерес до подорожей регіоном. Її інформаційне охоплення перевищило 8 тисяч осіб.

Туристичний потенціал області представлено на 17 всеукраїнських та міжнародних виставках, а також проведено 8 інформаційних турів для представників ЗМІ. Щорічно публікується до 2 мільйонів екземплярів видань із матеріалами про Рівненщину. Відеоролики про область транслюються у потягах «Інтерсіті», які перевозять близько 260 тисяч пасажирів щороку.

У межах Програми розвитку туризму Рівненської області на 2016–2020 роки з обласного бюджету видано 15 кредитів на суму 577 тис. грн. У 2017 році за кошти ДФРР реалізовано проєкт реконструкції рекреаційної зони біля “Тунелю кохання” у смт Клевань. [37].

Культурна спадщина регіону підтримується розвиненою інфраструктурою культурних закладів і понад 3 тисячами пам’яток історії, культури та архітектури. Рівненщина зберігає автентичну спадщину Полісся та Волині, що створює сприятливі умови для розвитку рекреаційного, історичного, екологічного та інших видів туризму.

У місті Рівне діють два театри (музично-драматичний і театр ляльок) та обласна філармонія. До переліку історичних міст України, затвердженого Указом Президента, включено 13 населених пунктів Рівненщини: Рівне, Дубно, Корець, Острог, Дубровиця, Радивилів, Березне, Володимирець, Гоща, Клевань, Мізоч, Млинів і Степань.

Загалом в області функціонує 108 туристичних підприємств, а кількість туристів, обслужених у 2017–2022 роках, подано у таблиці 2.2.

Водночас українці прагнуть подорожувати та відкривати нові куточки своєї країни, що підсилює роль внутрішнього туризму. У таких умовах кожен регіон має прагнути представити власні унікальні туристичні ресурси, аби привабити вимогливих відвідувачів.

Туризм — це поєднання аналітики, історико-культурної спадщини, технічних і матеріальних можливостей, що разом формують комплексний туристичний продукт. Особливо актуальним внутрішній туризм став у період

послаблення карантинних обмежень, що одночасно виявило слабкі сторони туристичної інфраструктури. Для Рівненської області такими проблемами залишаються незадовільний стан автошляхів, потреба в модернізації аеропорту та автостанцій, а також нестача зручних сервісів для туристів — мотелів, кемпінгів, закладів харчування тощо.

Таблиця 2.2

Туристичні потоки Рівненської області, чол.

Роки	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності області – усього	Із загальної кількості туристів		
		іноземні туристи	туристи – громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи
2017	8936	-	7502	1434
2018	6640	1	5403	1236
2019	9022	-	7572	1450
2020	11168	-	9833	1335
2021	22027	-	20347	1680
2022	31428	-	28737	2688

Джерело: [16]

Історичні витoki туризму сягають Стародавнього світу. Уже в VI ст. до н.е. греки та римляни здійснювали подорожі до Єгипту, захоплюючись його культурою, архітектурою та історією. Згодом у стародавніх державах почали зводити перші готелі, дороги та транспорт для подорожей, що стало прообразом сучасної туристичної інфраструктури. Саме тоді зародився культурно-пізнавальний туризм, який нині є одним із провідних чинників розвитку світової економіки [12].

Туризм безпосередньо чи опосередковано впливає на понад 50 суміжних галузей, стимулює місцевий бізнес і сприяє створенню постійних та сезонних робочих місць. Окрім того, туристичне споживання підтримує народні ремесла, національні традиції та культурну спадщину. Це унікальна галузь, тісно пов'язана з людським фактором, оскільки спрямована на задоволення психологічних і фізіологічних потреб людини.

Природна допитливість і прагнення до нових вражень спонукають до розширення ринку туристичних послуг, сприяють здоровій конкуренції та підвищують вимоги до якості обслуговування. Сьогодні, щоб успішно розвиватися, туристично-рекреаційна галузь має поєднувати природні, культурні, історичні ресурси з ефективним менеджментом та інноваційним підходом, створюючи привабливий і конкурентоспроможний туристичний продукт.

Найвідоміші туристичні локації Рівненщини — «Тунель кохання», «Базальтові стовпи», Тараканівський форт та вузькоколійка на Поліссі — поступово змінюють свій статус і стають більш привабливими для відвідувачів. За останні роки інфраструктура навколо «Тунелю кохання» значно покращилася: з'явився сучасний готель, ресторан європейського рівня, а місце активно розвивається завдяки приватним інвестиціям. Для підвищення туристичної привабливості «Базальтових стовпів» планується облаштування оглядових майданчиків і фотозон, що створить зручні умови для туристів.

Триває передача Тараканівського форту від Міністерства оборони у власність громади, що відкриє нові можливості для його реставрації та використання у туристичних цілях. Поліська вузькоколійка, яка перебуває на балансі «Укрзалізниці», досі виконує важливу транспортну функцію для місцевого населення, проте інфраструктура довкола неї залишається нерозвиненою, що створює труднощі для відвідувачів.

Якщо раніше про ці мальовничі місця знали переважно місцеві мешканці, то нині вони набули популярності серед туристів з усієї України та навіть з-за кордону. Проте, щоб мандрівники прагнули повернутися сюди знову, самої природної краси недостатньо — необхідно забезпечити комфортні умови перебування та цікаве дозвілля.

У регіоні реалізуються комплексні програми розвитку і збереження туристичних територій, зокрема навколо Хрінницького водосховища, озера Білого, вітряних і водяних млинів у селах Витків, Красносілля, Щекичин і Городок, а також парків і садиб, як-от палац Валевських у Гощі чи Юзефінський парк у

Рокитнівському районі. Серед унікальних туристичних об'єктів Рівненщини варто відзначити Надслучанську Швейцарію, джерело Святого Миколая, Музей бурштину (із зразками віком до 40 мільйонів років), Свято-Троїцький Межирецький монастир, Березнівський дендрологічний парк, музей Євангелія у Пересопниці, Новомалинський замок і 1300-річний дуб-патріарх у Юзефінській діброві.

Велику увагу в області приділяють розвитку екологічного туризму та активного відпочинку в межах національних парків — «Нобельського», «Надслучанського» та «Дермансько-Острозького», де популярними стають сплави на байдарках і каное. Частина таких ініціатив планується реалізовувати спільно із сусідньою Волинською областю, зокрема в межах Національного парку «Прип'ять – Стохід».

Екологізація туристичної діяльності та використання екологічно безпечних технологій у сфері туризму сприяють збереженню й покращенню стану природного середовища, що, у свою чергу, підвищує туристичну привабливість територій. Сьогодні розвиток екотуризму підтримується не лише національними ініціативами, а й міжнародними організаціями, серед яких Світове товариство охорони природи (IUCN), Всесвітня туристична організація (UNWTO) та Організація Об'єднаних Націй (ООН).

Сучасні наукові підходи визначають екологічний туризм як діяльність, що базується на активному відпочинку у природному середовищі та спрямована на збереження екосистем, мінімізацію негативного впливу на довкілля і врахування потреб місцевих громад. Основним завданням державних структур і туристичних організацій є посилення позитивного впливу туризму на природу та зменшення його шкідливих наслідків. Принцип сталого розвитку туризму передбачає задоволення потреб сучасних мандрівників без шкоди для майбутніх поколінь, спираючись на чотири ключові складові: соціальну, природоохоронну, економічну та культурну [34].

Одним із важливих чинників, що визначає рівень розвитку туризму на місцевому рівні, є культура гостинності. Під час створення ефективних моделей

підприємств туристично-гостинної індустрії особливу увагу слід приділяти якості обслуговування та отриманню зворотного зв'язку від клієнтів для постійного вдосконалення сервісу. Наразі рівень культури гостинності у містах та популярних туристичних локаціях Рівненщини залишається недостатнім, що ускладнює подальший розвиток туризму в регіоні.

У 2020 році на підтримку галузей культури і туризму Рівненської області було виділено 100,21 млн грн, що становить 6% видаткової частини обласного бюджету.

Попри динамічний розвиток, туристична галузь України, зокрема Рівненської області, продовжує стикатися з низкою актуальних проблем, які потребують оперативного вирішення. Серед основних завдань варто виділити такі:

- забезпечення державної підтримки у сфері туризму;
- активізація розвитку курортно-рекреаційного напрямку;
- удосконалення механізмів створення сприятливих умов для залучення інвестицій, спрямованих на будівництво нових та модернізацію існуючих туристичних і курортних об'єктів, а також спрощення процедур погодження інвестиційних проєктів;
- реалізація заходів, спрямованих на розвиток масового внутрішнього та соціального туризму, що сприятиме підвищенню добробуту населення;
- розвиток туристичної інфраструктури вздовж міжнародних транспортних коридорів і формування системи безпеки для туристів;
- ефективне використання об'єктів культурної спадщини з метою підвищення туристичної привабливості;
- стимулювання розвитку дитячого, молодіжного та сільського туризму.

Комплексне вирішення зазначених питань сприятиме прискоренню розвитку туристичної сфери регіону, формуванню сучасної інфраструктури, збільшенню кількості робочих місць і податкових надходжень, а також поліпшенню інвестиційного клімату області [40].

З метою популяризації туризму на Рівненщині, обласна державна адміністрація спільно з пресою проводила акцію «Сім чудес Рівненщини», результатами якої є наступний розподіл місць:

1. Вузькоколійна залізниця «Антонівка-Зарічне».
2. Тараканівський форт (Дубенський район).
3. Історико-культурний комплекс м. Острога.
4. Заповідник «Поле Берестецької битви» (с.Пляшева Радивилівського району).
5. Свято-Троїцький жіночий монастир (м.Корець).
6. Замок князів Любомирських (м. Дубно).
7. Свято-Троїцький чоловічий монастир (с. Межиріч Острозького району).

Аналізуючи SWOT-матрицю, яку ми представимо в табл. 2.3 та яка дозволяє виявити систему взаємозв'язків між основними «внутрішніми» чинниками та «зовнішніми» факторами впливу, можна сформулювати порівняльні переваги, виклики і ризики, що є основою для стратегічного вибору.

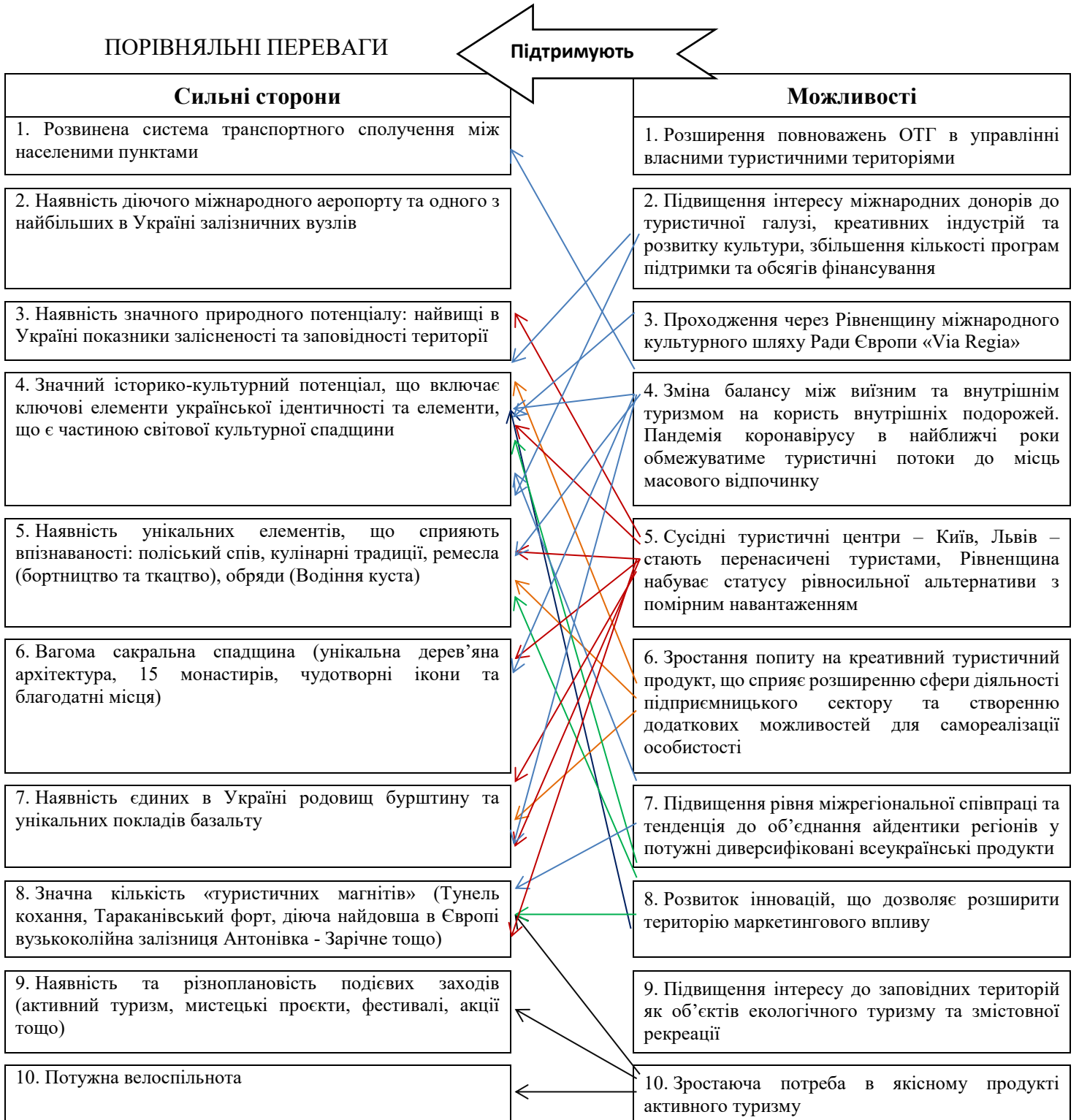
За допомогою SWOT-матриці, ми наочно можемо побачити та проаналізувати вплив факторів, як внутрішніх (управління туристичними ресурсами всередині області, міською радою, міськими громадами на місцях, ставлення жителів області до розвитку туристичного потенціалу області, тощо), так і зовнішніх факторів (карантинні обмеження, війна, політична та соціально-економічна нестабільність в державі) на формування мережі туристичних маршрутів Рівненщиною, оцінити реальний стан їх розвитку, проаналізувати нові можливості щодо розвитку, виокремити слабкі сторони, внести конкретні пропозиції щодо покращення ситуації.

Порівняльні переваги (визначені в результаті аналізу сильних сторін і можливостей)

Серед сприятливих тенденцій, що прогнозуються для розвитку туризму на Рівненщині, можна виокремити три ключові чинники, які значно посилюють позиції регіону як туристично-рекреаційної дестинації.

Таблиця 2.3

SWOT-матриця Рівненської області

ВИКЛИКИ

Зменшують

Слабкі сторони

1. Негативний імідж північних районів області, пов'язаний з катастрофою на Чорнобильській атомній електростанції

2. Недостатній рівень розвитку об'єктів туристичної інфраструктури, зокрема готелів для розміщення туристичних груп

3. Низький рівень володіння іноземними мовами серед гідів та неможливість проведення якісних екскурсій для іноземців

4. Порівняно невисока якість та недостатній асортимент туристичних послуг в регіоні

5. Низький рівень адаптованості туристичних об'єктів та продуктів до потреб людей з інвалідністю

6. Низький рівень активності туристичних операторів, незацікавленість у створенні та продажі локального туристичного продукту

7. Аварійний чи напівзруйнований стан важливих туристичних об'єктів

8. Поганий стан доріг за напрямками основних та потенційно цікавих туристичних маршрутів

9. Несучасна музейна мережа: експозиції та подача інформації не відповідають ні вимогам часу, ані потребам відвідувачів

10. Туристичні провайдери не володіють достатніми навиками ефективного просування з використанням медіаінструментів

11. Низький рівень придорожньої туристичної інфраструктури

12. Необлаштованість активних туристичних маршрутів

13. Недостатнє ознакування туристичних об'єктів

Можливості

1. Розширення повноважень ОТГ в управлінні власними туристичними територіями

2. Підвищення інтересу міжнародних донорів до туристичної галузі, креативних індустрій та розвитку культури, збільшення кількості програм підтримки та обсягів фінансування

3. Проходження через Рівненщину міжнародного культурного шляху Ради Європи «Via Regia»

4. Зміна балансу між виїзним та внутрішнім туризмом на користь внутрішніх подорожей. Пандемія коронавірусу в найближчі роки обмежуватиме туристичні потоки до місць масового відпочинку

5. Сусідні туристичні центри – Київ, Львів – стають перенасичені туристами, Рівненщина набуває статусу рівносильної альтернативи з помірним навантаженням

6. Зростання попиту на креативний туристичний продукт, що сприяє розширенню сфери діяльності підприємницького сектору, та створенню додаткових можливостей для самореалізації особистості

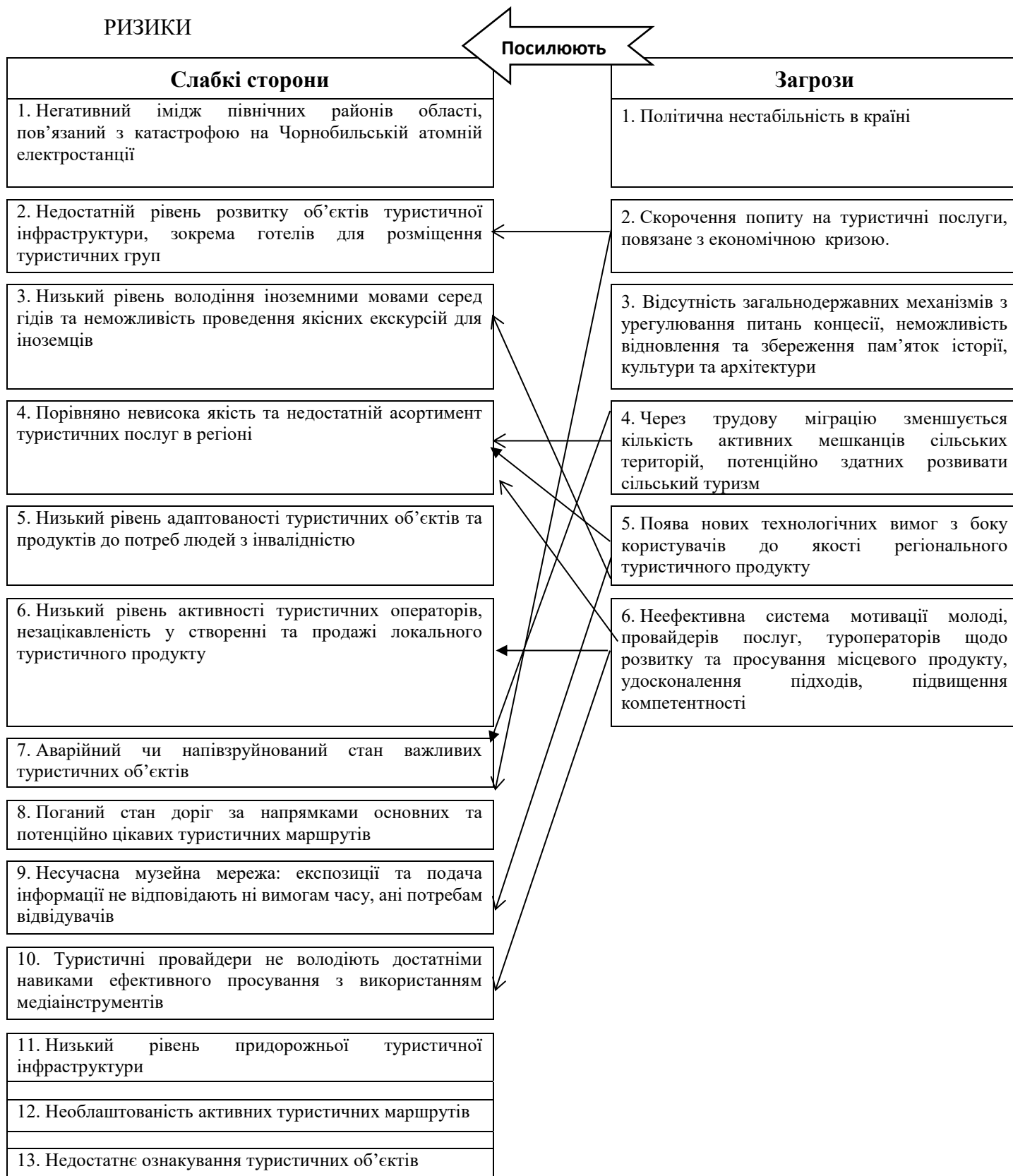
7. Підвищення рівня міжрегіональної співпраці та тенденція об'єднання айдентики регіонів у потужні диверсифіковані всеукраїнські продукти

8. Розвиток інновацій, що дозволяє розширити територію маркетингового впливу

9. Підвищення інтересу до заповідних територій як об'єктів екологічного туризму та змістовної рекреації

10. Зростаюча потреба в якісному продукті активного туризму

РИЗИКИ

Джерело: розроблено автором на основі [40]

Першим важливим аспектом є зміна балансу між виїзним і внутрішнім туризмом на користь подорожей Україною. Пандемія COVID-19 обмежила

міжнародні туристичні потоки, сприяючи підвищенню інтересу до національних маршрутів і тематичних подорожей. Це відкриває для Рівненщини нові можливості реалізації свого потенціалу завдяки багатій історико-культурній спадщині. Для ефективного використання цього потенціалу необхідно пропонувати різноманітний і якісний туристичний продукт, розвивати мережу маршрутів з належним ознакуванням та інфраструктурою, а також здійснювати системну промоцію регіону.

Другий аспект полягає у розширенні фінансових можливостей галузі завдяки зростанню зацікавленості міжнародних донорів у підтримці туристичних проєктів. Це відкриває перспективи для розвитку територіальних громад і малих міст Рівненщини. Міжнародна технічна допомога може стати рушійною силою створення нових робочих місць, посилення конкурентного середовища та формування нових компетенцій, що підвищить якість туристичних продуктів. Важливим завданням є навчання представників громад та управлінців сучасним методам проєктного менеджменту і стратегічного управління.

Третій аспект стосується впровадження інновацій та зростання попиту на креативні форми туризму. Рівненщина, маючи вагомую культурну спадщину, потребує сучасних способів її популяризації. Використання інноваційних технологій дозволить осучаснити музейні експозиції, оживити історико-культурний контент і сформувати привабливий цифровий імідж регіону. Це підкреслює значення медіаграмотності серед туристичних операторів та ефективного застосування цифрових медіа для просування туристичного продукту області [35].

Виклики (визначені в результаті аналізу слабких сторін і можливостей)

Нові можливості розвитку дозволяють пом'якшити вплив слабких сторін на туристичну сферу Рівненщини. Завдяки фінансовій підтримці міжнародних донорів можна покращити стан історико-культурних об'єктів, розширити спектр туристичних послуг та модернізувати туристичні продукти.

Підвищення інтересу до активного відпочинку й природоохоронних територій сприяє зменшенню негативного впливу незадовільного стану доріг на

туристичну привабливість регіону. Це також створює передумови для відродження сільських територій, що страждають від міграції працездатного населення.

Посилення міжрегіональної співпраці з сусідніми областями та створення спільних туристичних продуктів дозволяє частково компенсувати нестачу інфраструктури. Недостатня кількість готелів не є критичною, адже туристи можуть проживати в одному регіоні, здійснюючи подорожі до сусідніх об'єктів. Така взаємодія сприятиме зростанню туристичних потоків і стимулюватиме підприємців до розвитку закладів розміщення поблизу популярних туристичних локацій [34].

Ризики (визначені в результаті аналізу слабких сторін і загроз)

Зовнішні фактори можуть істотно посилити наявні проблеми розвитку туризму в області. Найбільший негативний вплив мають політична та економічна нестабільність в Україні й світі, що безпосередньо позначається на рівні добробуту населення та можливостях туристичної діяльності. Невпевненість бізнесу і небажання ризикувати гальмують започаткування нових проєктів, поглиблюючи проблему низької якості туристичних послуг, браку фахівців і вузького асортименту пропозицій [35].

Ще однією серйозною загрозою є відтік працездатного населення із сільських територій і міграція кваліфікованих кадрів за кордон. Оскільки значна частина туристично привабливих об'єктів розташована саме в селах, це може знизити рівень обслуговування туристів і послабити конкурентоспроможність Рівненщини на туристичному ринку.

РОЗДІЛ 3.

РОЗРОБЛЕННЯ ТУРИСТИЧНИХ МАРШРУТІВ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ РІВНЕНЩИНОЮ

3.1 Обґрунтування соціально – економічних показників ефективності розроблення туристичних маршрутів

Розроблення туристичних маршрутів на території Рівненської області має вагомое соціально-економічне значення, оскільки сприяє розвитку місцевих громад, підвищенню рівня зайнятості населення, формуванню позитивного іміджу регіону та залученню інвестицій у туристичну сферу. Оцінювання ефективності таких маршрутів доцільно здійснювати на основі системи соціально-економічних показників, які відображають як прямий економічний результат, так і соціальний ефект для території.

1. Економічні показники ефективності:

- Обсяг туристичних потоків. Збільшення кількості туристів свідчить про конкурентоспроможність маршруту та привабливість регіону.
- Рівень доходів від туристичної діяльності. Визначається через зростання надходжень до місцевих бюджетів (податки, збори, плата за послуги, тощо).
- Створення нових робочих місць. Розвиток туристичних маршрутів стимулює появу робочих місць у сфері гостинності, харчування, перевезень та екскурсійного обслуговування.
- Зростання інвестицій у туристичну інфраструктуру. Будівництво готелів, кемпінгів, музеїв, інформаційних центрів є показником активізації економічної діяльності.
- Підвищення рівня прибутковості місцевих підприємств. Відбувається завдяки збільшенню попиту на місцеві товари, послуги та сувенірну продукцію.

До економічних показників ефективності належать обсяги туристичних потоків, обсяг надходжень до місцевих бюджетів від туристичної діяльності, рівень

інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури, зростання прибутковості підприємств сфери послуг, а також кількість створених робочих місць. Розвиток маршрутів стимулює формування нових підприємницьких ініціатив у сфері розміщення, харчування, перевезень, культурного дозвілля та сувенірного виробництва, що сприяє підвищенню економічної активності регіону.

2. Соціальні показники ефективності:

- Підвищення якості життя населення. Туризм сприяє розвитку транспортної, соціальної та культурної інфраструктури.
- Збереження та популяризація культурної спадщини. Розвиток маршрутів стимулює реставрацію пам'яток, підтримку народних ремесел, проведення фестивалів.
- Формування регіональної ідентичності та гордості місцевих жителів. Туризм сприяє відродженню традицій, звичаїв, локальних брендів.
- Зростання рівня зайнятості молоді та жінок у сфері туризму. Це сприяє соціальній інтеграції та зменшенню трудової міграції.
- Розвиток партнерства між громадськими організаціями, владою та бізнесом. Туристичні проекти часто реалізуються на основі державно-приватного партнерства.

Соціальні показники ефективності охоплюють підвищення рівня зайнятості місцевого населення, особливо молоді та жінок, зростання якості життя завдяки розвитку транспортної та сервісної інфраструктури, активізацію культурно-просвітницької діяльності, збереження історико-культурної спадщини та формування позитивного іміджу Рівненщини як туристично привабливої території. Туризм також виступає чинником соціальної інтеграції, оскільки сприяє взаємодії місцевих громад, органів влади та бізнесу в межах спільних проєктів [31].

Комплексна оцінка ефективності передбачає поєднання економічних та соціальних критеріїв, що дозволяє визначити загальний рівень результативності туристичних маршрутів. Зокрема, доцільним є застосування інтегрального показника, який включає кількісні (доходи, кількість туристів, інвестиції) та якісні

(задоволеність туристів, поліпшення соціальної інфраструктури) параметри. Важливим аспектом є дотримання принципів сталого розвитку, що забезпечує збереження природного потенціалу регіону при одночасному зростанні економічних показників (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Соціально-економічні показники

№	Показник	Попередній (базовий) рівень*	Очікуваний рівень після впровадження маршрутів	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення (%)
1	Кількість туристів на рік	100 000 осіб	115 000 осіб	+15 000	+15 %
2	Надходження від туристичної діяльності (до бюджету/економіки)	200 млн грн	230 млн грн	+30 млн грн	+15 %
3	Кількість створених робочих місць у туризмі/суміжних секторах	1 000 місць	1 150 місць	+150 місць	+15 %
4	Інвестиції у туристичну інфраструктуру	50 млн грн	60 млн грн	+10 млн грн	+20 %
5	Якість життя (індекс, довільна база = 100)	100 од.	106 од.	+6 од.	+6 %

Джерело: розроблено автором

Приблизний розрахунок підвищення економічних показників

Вихідні припущення:

- Від впровадження нових туристичних маршрутів очікується збільшення туристичного потоку +15 % (з 100 000 до 115 000 осіб).
- Середні витрати одного туриста = 2 000 грн (умовно).
- Доходи регіону = кількість туристів × витрати = 100 000 × 2 000 = 200 млн грн (база).
- При +15 % потоку => 115 000 × 2 000 = 230 млн грн.
- Отже: приріст доходу = 30 млн грн; відносне відхилення = +15 %.

Робочі місця:

- База: 1 000 місць.

- Очікувано: +15 % => 1 150 місць.
- Абсолютне відхилення = +150; відносне = +15 %.

Інвестиції:

- База: 50 млн грн.
- Очікувано: 60 млн грн.
- Абсолютне = +10 млн; відносне +20 %.

Підвищення ефективності функціонування ринку туристичних послуг на регіональному рівні можливе за умови узгодження напрямів його розвитку з елементами організаційно-економічного механізму та впровадження відповідних методів і підходів на мікро-, мезо- та макрорівнях [9, с. 201].

Адаптація концептуальної моделі розвитку інфраструктури регіонального ринку туристичних послуг до умов конкретної області дозволяє визначити три основні напрями вдосконалення туристичної інфраструктури:

1. Забезпечення відповідності туристичного продукту потребам споживачів.

Головним завданням розвитку туристичної інфраструктури є узгодження якісних і кількісних параметрів туристичного продукту з потребами різних категорій туристів. Розвинена інфраструктура сприяє підвищенню рівня комфортності подорожей і створює необхідні умови для споживання туристичних послуг.

Рівень розвитку туристичної інфраструктури, що відображає пропозицію на туристичному ринку, є показником цінності території для відвідувачів. Однак потреби туристів відрізняються: одні орієнтовані на комфорт і мінімізацію фізичних навантажень, інші віддають перевагу активним видам туризму (піші або велосипедні мандрівки) з мінімальними побутовими потребами. Відповідно, при плануванні інфраструктури слід створювати диференційовані об'єкти сервісу, враховуючи різні запити туристів щодо відпочинку та оздоровлення. Особливого значення набуває адаптація національної туристичної інфраструктури до міжнародних стандартів маркування, класифікації, якості послуг та вимог до обслуговування. Це передбачає приведення готелів, ресторанів, кафе, закладів культури, торгових та спортивних об'єктів у відповідність до рівня, зрозумілого

для іноземних і вітчизняних туристів, що сприятиме формуванню позитивного іміджу регіону.

2. Забезпечення транспортної доступності та раціональної організації туристичних маршрутів.

Важливим завданням є створення комфортних умов для пересування туристів територією регіону, що передбачає розвиток транспортної інфраструктури та впровадження оптимальної схеми розміщення туристичних маршрутів. Такий підхід дозволить забезпечити рівномірне охоплення туристичних об'єктів у просторі та часі, враховуючи сезонність попиту. Це сприятиме більш ефективному використанню ресурсів, зменшенню впливу сезонних коливань на транспортні системи, сферу обслуговування та зайнятість фахівців у галузі.

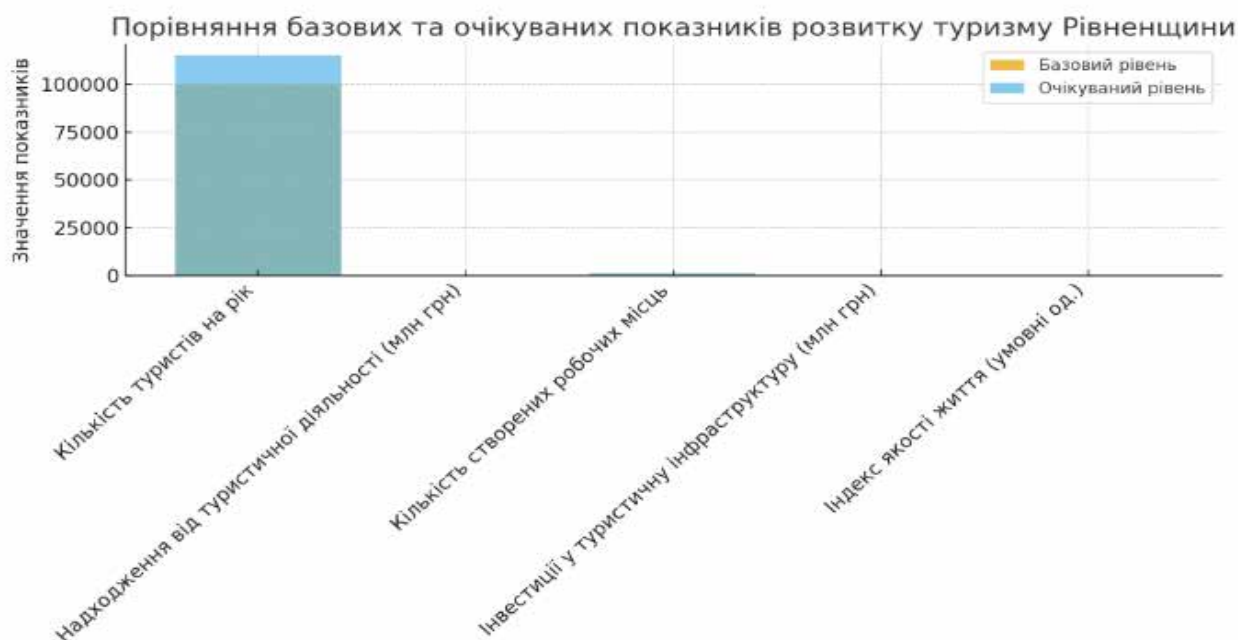
3. Освоєння нових технологій у сфері туризму.

Одним із ключових напрямів подальшого розвитку є впровадження сучасних технологій, насамперед інформаційних. Нині рівень їх застосування залишається недостатнім, тому важливо сформувати інноваційну та інвестиційну інфраструктуру ринку туристичних послуг, здатну ініціювати й підтримувати інноваційні процеси у галузі. Інформаційні ресурси відіграють дедалі важливішу роль у формуванні, просуванні та реалізації туристичного продукту, забезпечуючи потенційним споживачам доступ до достовірної інформації про туристичні можливості регіону та дозволяючи самостійно планувати подорожі. Зростання популярності таких платформ, як *AirBnB.com* та *Booking.com*, свідчить про тенденцію до самостійного планування туристичних маршрутів [1].

Усі зазначені напрями зумовлюють необхідність розроблення нових підходів і формування сучасної стратегії розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг регіону, яка відповідатиме сучасним тенденціям соціально-економічної трансформації та інноваційного розвитку (рис. 3.1).

Слід зазначити, що певна частина туристичної інфраструктури регіону формується на національному рівні (макрорівні) та охоплює такі складові, як візова та митна політика, нормативно-правове забезпечення, система правопорядку, охорона здоров'я та інші елементи державного управління. Водночас якість

надання туристичних послуг безпосередньо залежить від ефективності роботи конкретних суб'єктів туристичної діяльності та підприємств інфраструктури. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність розвитку культури ведення бізнесу, підвищення професійних стандартів і контролю за дотриманням установлених вимог обслуговування туристів на мікрорівні [32].

Рис. 3.1 – Порівняння базових та очікуваних показників розвитку туризму Рівненщини [16].

Серед першочергових завдань, реалізація яких сприятиме оптимізації стану туристичної інфраструктури регіону, можна виокремити такі:

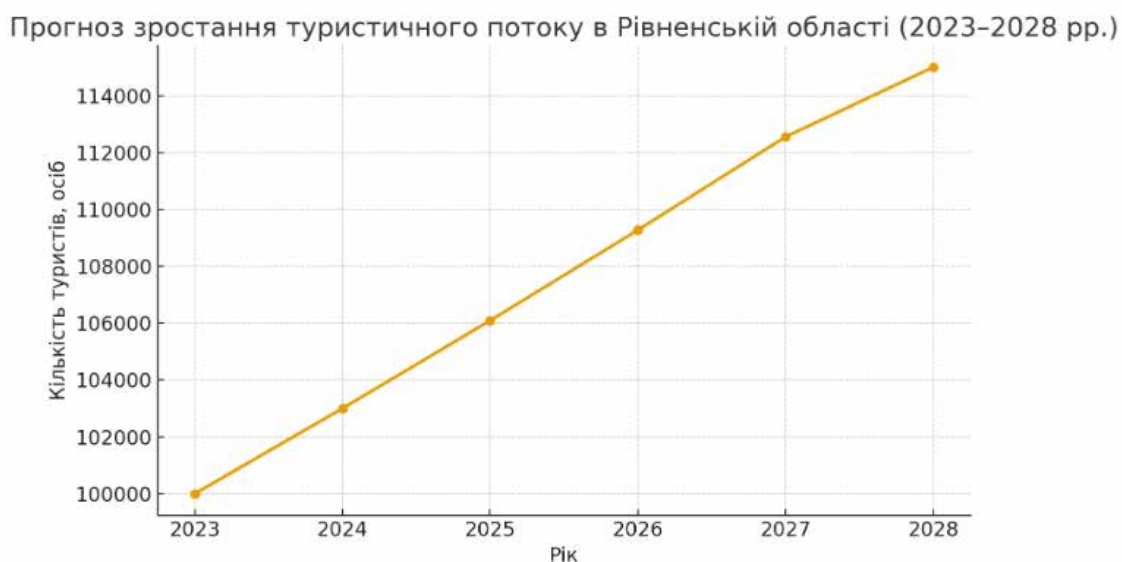
- удосконалення нормативно-правової бази туристичної діяльності на районному рівні;
- встановлення туристично-інформаційних дорожніх знаків українською та англійською мовами, що вказують розташування об'єктів туристичного показу, баз відпочинку, садиб сільського туризму та закладів ресторанного господарства;

- удосконалення існуючих і розроблення нових туристичних маршрутів вихідного дня, а також маршрутів, пов'язаних із біографічними, етнічними та релігійними ресурсами регіону;
- проведення інвентаризації та паспортизації об'єктів туристичних маршрутів;
- активне залучення інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури та пошук альтернативних джерел фінансування;
- облаштування рекреаційних зон і створення комфортних умов для відпочинку;
- будівництво нових інфраструктурних об'єктів відповідно до європейських стандартів і модернізація вже існуючих;
- удосконалення системи інформаційного супроводу туристичної галузі через покращення рекламних проєктів і промоційних кампаній;
- розвиток туристично-інформаційних центрів, які б забезпечували надання актуальної інформації про маршрути та об'єкти інфраструктури;
- поліпшення транспортної мережі за рахунок поєднання державного фінансування та приватних інвестицій;
- підготовка та підвищення кваліфікації фахівців у сфері туристичного менеджменту, екскурсійної діяльності та готельно-ресторанного господарства [38].

Становлення туристичної сфери на Рівненщині відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку області. Діяльність туристичних підприємств сприяє формуванню як економічних, так і соціальних ефектів. Економічний ефект проявляється у надходженнях до місцевих та державного бюджетів, збільшенні інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури, тоді як соціальний ефект виявляється у підвищенні добробуту населення, зниженні рівня безробіття, збереженні природного потенціалу та культурно-історичної спадщини, а також у підвищенні якості життя громади.

Економічний ефект виражається у зростанні надходжень до державного та місцевих бюджетів, у залученні інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури, тоді як соціальний ефект полягає у підвищенні добробуту населення – зменшенні

безробіття, збереженні природного середовища, відновленні історико-культурної спадщини та підвищенні якості життя мешканців області. Активне залучення інвестицій, розвиток інфраструктури, поліпшення соціально-економічної ситуації в регіоні тільки сприятиме потенційному росту туристичних прибуттів, які ми спробували спрогнозувати на рисунку 3.2. [40].

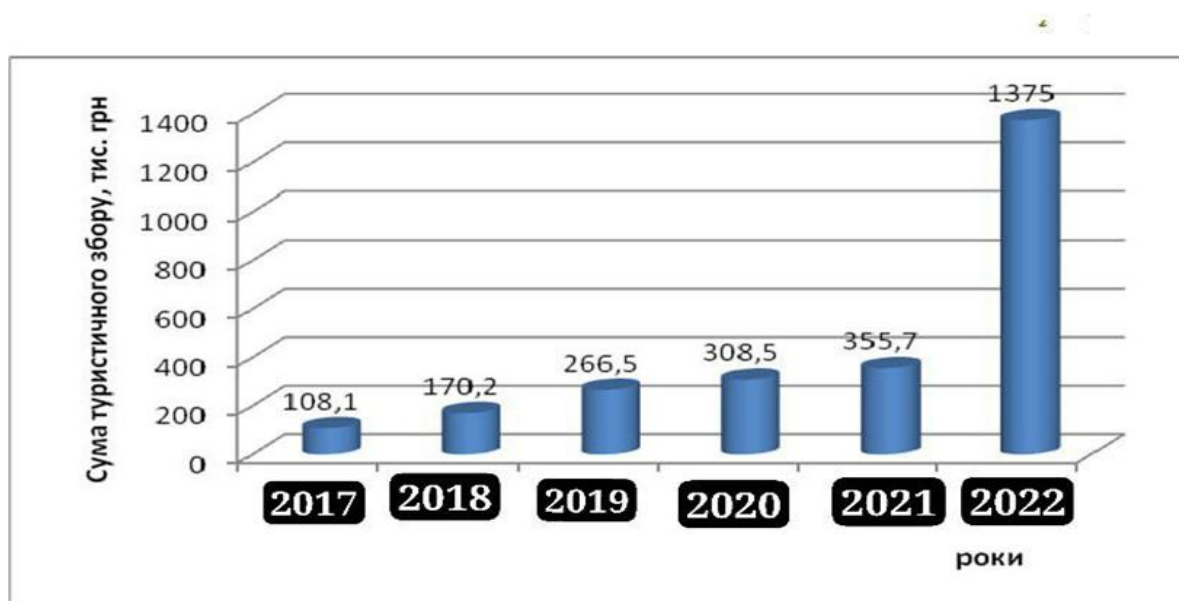
Рис. 3.2 – Прогноз зростання туристичного потоку в Рівненській області [16].

Туризм має значний соціальний вплив, адже задовольняє базові людські потреби у відпочинку й оздоровленні. Отримуючи туристичні послуги, люди покращують свій фізичний і психологічний стан. Окрім того, розвиток туристичної інфраструктури сприяє економічному зміцненню регіону, створенню нових робочих місць та стимулює розвиток суміжних галузей економіки.

У результаті цього зростають доходи населення — заробітна плата, орендна плата, інші надходження — які знову спрямовуються на споживання товарів і послуг, забезпечуючи економічне зростання регіону. Отже, економічний ефект туризму виявляється передусім у зростанні зайнятості, активізації слабших у соціально-економічному плані територій, а також у збільшенні бюджетних надходжень та інвестицій [18].

За даними Головного управління ДПС, у 2020 році до місцевих бюджетів Рівненської області надійшло 1375 тис. грн туристичного збору, що на 1020 тис.

грн більше, ніж у 2019 році. Динаміку надходжень туристичного збору за 2017–2022 роки подано на рисунку 3.3.

Рис. 3.3 - Динаміка сплати туристичного збору за період 2017–2022 років [16].

Найбільші надходження до місцевих бюджетів у Рівненській області отримали: місто Рівне – 605,4 тис. грн, Рівненський район – 223,6 тис. грн, Сарненський район – 150,1 тис. грн та Володимирецький район – 106,2 тис. грн [7].

Представники податкової служби зазначають, що зростання кількості туристів, які відвідують Рівненщину та сплачують туристичний збір, ставка якого визначається органами місцевого самоврядування, сприяє розвитку малого та середнього бізнесу області. Адже, оплачуючи проживання, харчування чи інші послуги, турист інвестує у місцеву економіку, забезпечуючи наповнення бюджету та підтримку підприємництва.

Розвиток туризму в регіоні має більш виражений соціальний ефект, ніж більшість інших сфер послуг, адже він спрямований на задоволення базових людських потреб — відпочинку та оздоровлення. Споживаючи туристичні послуги, людина покращує свій фізичний і психологічний стан, що позитивно впливає на її якість життя.

Окрім цього, розвиток туристичної інфраструктури сприяє загальному зміцненню економіки області та держави шляхом створення нових робочих місць і стимулювання розвитку суміжних галузей господарства.

Позитивний вплив туризму на економіку визначається трьома видами економічних ефектів:

- Прямий ефект — це прибутки підприємств туристичної індустрії (туристичних агентств, готелів, ресторанів, музеїв, історико-культурних об'єктів тощо), а також доходи від покупок, здійснених туристами у місцевих магазинах.
- Непрямий ефект — прибутки підприємств, що забезпечують роботу туризму: будівельних компаній, банків, постачальників продуктів, комунальних служб тощо, а також заробітна плата працівників галузі.
- Індукований ефект — це додаткові доходи місцевих мешканців (заробітна плата, орендна плата, дивіденди тощо), отримані завдяки зростанню економічної активності підприємств попередніх груп.

Отже, прямий вплив туризму на економіку регіону визначається купівельною спроможністю відвідувачів, тобто обсягом придбаних ними послуг і товарів. Туристичні компанії, у свою чергу, здійснюють закупівлі у представників інших секторів економіки, що формує непрямий вплив туризму на розвиток місцевого бізнесу. Так виникають вторинні витрати, які створюють додаткові економічні зв'язки у регіоні [34].

У національних рахунках використовуються два рівні показників і два методи оцінки. Для економіки в цілому результати вимірюються випуском товарів і послуг та валовим внутрішнім продуктом у ринкових цінах, для секторів і видів економічної діяльності – випуском в основних цінах і валовою доданою вартістю.

Зокрема, наведемо загальну схему розрахунку валової доданої вартості туризму (ВДВ Т) у фактичних цінах у валову додану вартість Рівненської області.

Для оцінки квартальної і річної валової доданої вартості загалом використовується три методи: виробничий, розподільчий і кінцевого

використання. У даних розрахунках розглядається виробничий метод, який має важливе значення для аналізу результатів функціонування економіки [6].

Джерелами інформації для проведення розрахунків слугують дані статистичної звітності суб'єктів туристичної діяльності «№ 1 - Тур» і форма № 2 бухгалтерської звітності «Звіт про фінансові результати» [16].

Розрахунок валової доданої вартості туризму у фактичних цінах виробничим методом здійснюється за наступною схемою:

1. Визначається загальний випуск туризму (V_T), що являє собою вартість товарів і послуг, які є результатами діяльності господарюючих одиниць – резидентів у звітному періоді.

2. Визначається проміжне туристичне споживання ($ПСТ$) як сума вартості товарів і послуг, використаних у процесі виробництва.

3. Розраховується валова додана вартість туризму ($ВДВ_T$) як різниця між випуском і проміжним споживанням:

$$ВДВ_T = V_T - ПСТ \quad (1)$$

4. Розраховується питома вага валової доданої вартості туризму у валову додану вартість Рівненської області:

$$d_T = \frac{ВДВ_T}{ВДВ_{обл}} \cdot 100\% \quad (13)$$

Результати розрахунків відображені у формі таблиці (табл. 3.2). Результати проведених досліджень дозволяють наочно оцінити рівень економічної ефективності розвитку туристичної галузі в регіоні в межах первинного туристичного споживання. Зростання валової доданої вартості туризму у 3,5 раза при одночасному трикратному збільшенні обсягів реалізації послуг і подвоєнні кількості туристичних підприємств свідчить про посилення ролі цієї сфери у формуванні місцевої економіки.

У період з 2018 по 2022 роки валова додана вартість, створена у сфері туризму, зростає у 3,5 раза, тоді як аналогічний показник по всіх інших видах

економічної діяльності зріс лише у 2,4 раза. Це свідчить про те, що нині туристична галузь Рівненщини спроможна забезпечувати надходження до валової доданої вартості регіону на рівні 4 225 920 тис. грн.

Таблиця 3.2

Аналіз внеску валової доданої вартості туризму у валову додану вартість Рівненської області, 2018-2022 рр. (тис. грн.)

Роки	Випуск туристичного продукту (Вт)	Проміжне туристичне споживання (ПСт)	Валова додана вартість туризму (ВДВТ)	Валова додана вартість Рівненської області (ВДВ _{обл})	Питома вага ВДВ _Т у ВДВ _{обл} (dт)
2018	9270,46	8065,30	1205,16	5263000	0,023
2019	13292,15	11622,89	1669,26	6613000	0,025
2020	19009,77	16959,81	2049,96	8044000	0,025
2021	22321,44	19081,27	3240,17	10235000	0,032
2022	28857,07	24631,15	4225,92	12793750	0,033

Джерело: [13].

Попри позитивну динаміку, частка туризму у структурі валової доданої вартості області залишається незначною. Такий стан справ обмежує можливості органів місцевого самоврядування щодо активного впливу на розвиток туризму як повноцінної економічної галузі. Зокрема, за шість років його частка зростає лише на 0,2% [13].

З одного боку, недостатній рівень розвитку туристичної інфраструктури Рівненщини та обмежене застосування маркетингових інструментів на ринку стримують підвищення економічної ефективності діяльності туристичних підприємств. З іншого — дисбаланс між попитом і пропозицією, переважання останньої, призводить до нераціонального використання природно-рекреаційного потенціалу регіону, що негативно впливає на економічні показники галузі.

Попри певні позитивні тенденції, у туристичному секторі все ще існує комплекс проблем, які суттєво перешкоджають сталому розвитку підприємств цієї сфери в області. Насамперед це стосується рівня розвитку туристичної інфраструктури, що значно відстає від міжнародних стандартів якості. Оскільки ефективність використання природно-рекреаційних ресурсів безпосередньо

залежить від результативності діяльності суб'єктів ринку, недосконалість інфраструктури призводить до втрат у вигляді недоотриманих доходів і низького рівня використання потенціалу території для туризму.

Важливою проблемою також залишається нестабільність і суперечливість нормативно-правової бази, що регулює туристичну діяльність. Часті зміни законодавства, надмірна кількість правових актів і відсутність їхньої узгодженості створюють правову невизначеність для суб'єктів ринку, стримують розвиток бізнесу та сприяють поширенню тіньових схем. У результаті внесок тіньових підприємств у місцеву економіку залишається мінімальним.

Не менш суттєвим бар'єром є податкова політика, орієнтована не на стимулювання підприємницької активності, а на максимальне вилучення фінансових ресурсів із бізнесу. Це позбавляє підприємства мотивації до розвитку, зменшує прибутковість діяльності та підштовхує до тінізації галузі.

Крім того, складна економічна ситуація останніх років як в Україні, так і у світі, призвела до зниження рівня доходів населення та його купівельної спроможності. Унаслідок цього споживачі стали більш вимогливими до співвідношення ціни й якості туристичних послуг. Невідповідність цінової політики рівню сервісу спричинила зменшення кількості подорожей серед малозабезпечених верств населення і переорієнтацію більш платоспроможних клієнтів на закордонний туризм.

Ще однією суттєвою проблемою залишається недостатній рівень професійної підготовки кадрів у сфері туризму. Освітній процес для працівників галузі має епізодичний характер, що не відповідає вимогам сучасного ринку. До того ж, низький рівень володіння іноземними мовами серед персоналу ускладнює ефективну комунікацію з іноземними туристами та знижує конкурентоспроможність підприємств. Усі ці чинники зумовлюють слабку диференціацію туристичних послуг і низьку мотивацію бізнесу до розширення своєї діяльності. [31].

3.2 Розробка та пропозиції власних туристичних маршрутів рекреаційного туризму Рівненською областю

В даній кваліфікаційній роботі нами було проаналізовано проблеми розвитку туристичних маршрутів Рівненщиною, які прямо впливають на загальну ситуацію щодо розвитку туризму в регіоні в цілому. Було виявлено низку проблем та перешкод які гальмують розвиток туризму на Рівнещині, його популяризації. Водночас за результатами аналізу всіх наявних причин та факторів нами було запропоновано власні заходи ті рішення вище описаних проблем, в тому числі в даному розділі буде подано власні пропозиції впровадження туристичних маршрутів Рівненщиною.

Під час навчання, ми здобули нові теоретичні знання, які були застосовані в даній роботі як узагальнення наших здобутих знань. Також, ми як майбутні кваліфіковані спеціалісти в сфері туризму, проходили виробничу практику на туристичних (або дотичних до туризму) підприємствах. В ході проходження виробничої практики нами було здобуто важливі практичні навички, які теж знадобились та були використані при написанні роботи. Заключним завданням моєї практики було створити туристичний продукт, а саме розробити нові туристично привабливі маршрути Рівненською областю.

Розробка власних туристичних маршрутів рекреаційного спрямування є важливим етапом формування конкурентоспроможного туристичного продукту регіону. У сучасних умовах динамічного розвитку туристичної індустрії та зростання попиту на активні форми відпочинку особливої актуальності набуває створення маршрутів, що поєднують природно-рекреаційний потенціал території з культурно-історичними ресурсами та можливостями для оздоровлення.

Рівненська область, маючи сприятливі природно-кліматичні умови, розвинену мережу природно-заповідних об'єктів, мальовничі ландшафти Полісся та значну кількість культурно-історичних пам'яток, володіє високим потенціалом для розвитку рекреаційного туризму. Однак цей потенціал потребує ефективної

реалізації через створення системи привабливих маршрутів, що здатні задовольнити потреби різних категорій туристів.

У цьому розділі представлено авторські пропозиції щодо формування та удосконалення туристичних маршрутів рекреаційного типу Рівненською областю. Розробка маршрутів базується на комплексному аналізі ресурсної бази регіону, оцінці існуючих туристичних потоків та врахуванні сучасних тенденцій розвитку внутрішнього туризму в Україні. Особлива увага приділяється поєднанню рекреаційних, екологічних і культурно-пізнавальних аспектів, що забезпечує створення збалансованого та сталого туристичного продукту.

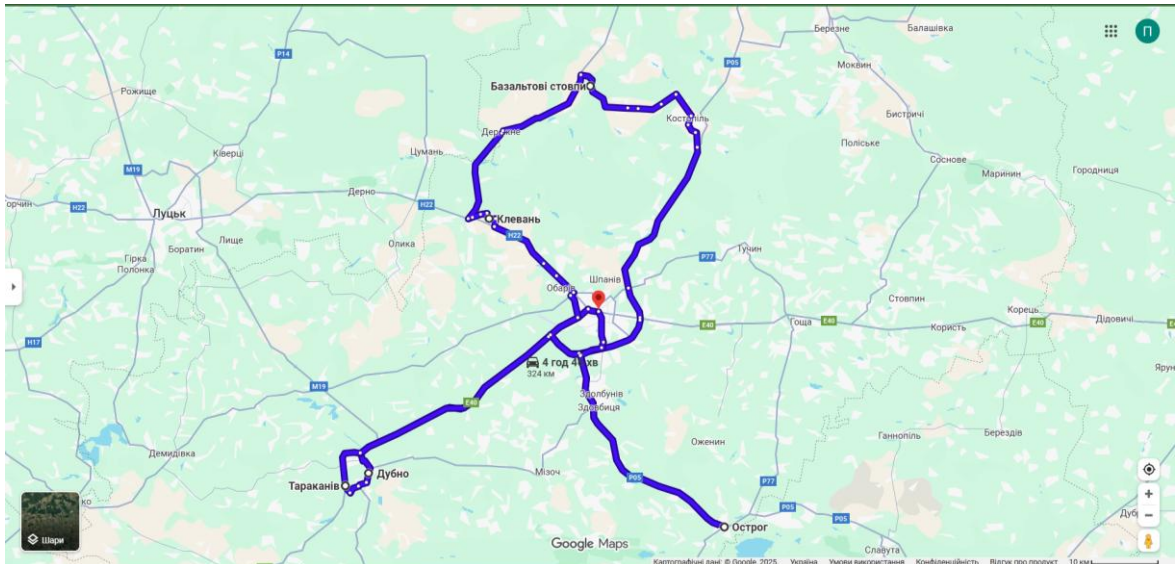
Туристичний маршрут «Перлини Рівненщини: природа, традиції, релакс душі»

Розпочнемо ознайомлення з авторським івент-автобусним туром Рівненщиною. У турі поєднано: мальовничі природні локації, автентичні традиції Полісся, історико-культурні пам'ятки та сучасні рекреаційні можливості регіону. Це кільцевий автобусний тур, який розпочинається та завершується у місті Рівне. Комфортабельний автобус вирушає вранці першого дня та повертається ввечері наступного.

У подорожі бере участь група від 20 до 54 осіб — це оптимальний формат для камерної атмосфери, якісного екскурсійного обслуговування та безпеки. Проживання організовано у затишному еко-комплексі поблизу Шацького національного парку. Харчування включає сніданок, вечерю та дегустації місцевих поліських страв. У турі працює професійний гід та координатор групи.

Маршрут туру: Рівне – Дубно – Тараканів – Базальтові стовпи – Клевань – Острог – Рівне.

Загальна тривалість — 2 дні / 1 ніч. (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Карта туристичного маршруту «Перлини Рівненщини»

Джерело: розроблено маршрут у Google Maps

Програма туру «Перлини Рівненщини: природа, традиції, релакс душі»

День 1

06:30 — Збір групи біля автовокзалу м. Рівне. Знайомство з гідом та учасниками, короткий інструктаж і ознайомлення з маршрутом подорожі.

07:00 — Виїзд до м. Дубно

08:00–10:00 — Експерсія у Дубенському замку

Один із найдавніших замків України, заснований у 1492 році князями Острозькими. Споруда виконана у ренесансному стилі з елементами оборонної архітектури. Замок став свідком численних історичних подій — від татарських набігів до наполеонівських війн. Туристи відвідують підземелля, де за легендою зберігали скарби князів Любомирських, оглядають експозиції про побут волинської шляхти та експозицію “Дубенська в’язниця XVII–XVIII ст.”. На території комплексу діє кав’ярня в середньовічному стилі, де можна скуштувати фірмовий напій “Кава по-дубенськи”.

10:15–11:00 — Тараканівський форт. Фортифікаційна пам’ятка XIX століття, збудована для оборони західних рубежів Російської імперії. Форт має складну

багаторівневу систему підземних ходів, галерей і казематів, які збереглися до сьогодні. Місце оповите легендами — про “білу даму”, про загадкові зникнення дослідників і про те, що під фортом пролягали секретні тунелі аж до Дубна. У межах туру організовано короткий квест “Таємниці форту”: учасники виконують завдання, пов’язані з історією споруди.

11:30–12:30 — Переїзд до урочища Базальтові стовпи (Костопільський район)

12:30–14:00 — Прогулянка біля Базальтових стовпів, фотосесія

Природне урочище державного значення, унікальне місце видобутку базальту, що утворився мільйони років тому внаслідок охолодження лави. Вертикальні шестигранні колони створюють враження рукотворної архітектури — саме тому їх називають “українським Стоунхенджем”. Під час екскурсії туристи мають можливість пройтися екостежекою вздовж кар’єрів, зробити фото біля “Смарагдового озера” та дізнатися про геологічну історію Полісся.

14:00–15:00 — Обід у с. Базальтове (ресторан місцевої кухні “Поліський двір”). Страви з місцевих продуктів: борщ із грибами, деруни з сметаною, домашній сир та узвар.

15:30–17:00 — Переїзд до Клевая, відвідування “Тунелю кохання”

Всесвітньо відомий туристичний об’єкт, який увійшов до десятки найромантичніших місць планети за версією *Daily Mail*. Це природна арка, утворена густими заростями дерев і кущів уздовж діючої залізничної колії. Місце оточене легендами — за однією з них, якщо закохана пара пройде тунель, тримаючись за руки і загадає бажання, воно неодмінно здійсниться. Для бажаючих організовується коротка фотосесія та дегустація трав’яного чаю з місцевих зборів.

17:30 — Заселення до еко-садиби “Поліська казка” (поблизу Острога)

Комплекс розташований у сосновому лісі біля річки Горинь, має затишні номери, власну лазню та терасу.

19:00 — Вечеря. Вечірня програма: дегустація поліських настоянок, народні оповідки, пісні під гітару біля вогнища.

День 2

08:00 — Сніданок у садибі

Домашній сир, млинці, узвар, мед, випічка з чорниці.

09:00 — Виїзд до м. Острог

09:30–11:30 — Оглядова екскурсія Острозьким замком та Музеєм книги

Замок князів Острозьких — архітектурна домінанта міста, заснований у XIV столітті. До складу комплексу входять Вежа Мурована, Богоявленський собор та музейна експозиція “Історія Острога”. У Музеї книги та друкарства зберігається оригінал “Острозької Біблії” (1581 р.) — першої повної друкованої Біблії церковнослов’янською мовою, виданої Іваном Федоровим.

12:00–13:00 — Відвідування Острозької академії

Один із найдавніших університетів Східної Європи, заснований у 1576 році князем Василем-Костянтином Острозьким. Екскурсія включає відвідання головного корпусу, університетського храму та музею історії академії. Туристи дізнаються про роль Острозької академії у становленні української освіти та культури.

13:15–14:15 — Обід у ресторані “Стара Вежа” (Острог)

Меню: вареники з вишнями, картопля по-поліськи, узвар, домашня випічка.

14:30 — Виїзд до Рівного

16:00–17:00 — Оглядова екскурсія Рівним

Прогулянка історичним центром міста: Покровський собор — головний храм міста, побудований у неовізантійському стилі; парк ім. Т. Шевченка — улюблене місце відпочинку рівнян, заснований у XIX ст.; Музей бурштину — єдиний в Україні музей, присвячений “сонячному каменю”. Тут туристи можуть придбати авторські вироби з бурштину та побачити експонати, яким понад 40 мільйонів років.

17:30 — Вільний час, придбання сувенірів

18:00 — Завершення туру, повернення до автовокзалу м. Рівне

Кожен туристичний продукт має супроводжуватися технологічною картою. Її застосування дозволяє зробити маршрут подорожі зручним, добре

структурованим та цікавим для туристів (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Технологічна карта туру “Перлини Рівненщини: природа, традиції, релакс душі”

Показник	Характеристика
Назва туру	«Перлини Рівненщини: природа, традиції, релакс душі»
Маршрут	Рівне – Дубно – Тараканів – Базальтові стовпи – Клевань – Острог – Рівне
Тип маршруту	Кільцевий
Вид туру	Івент-рекреаційний
Тривалість	2 дні / 1 ніч
Кількість учасників	20 осіб
Вид транспорту	Автобус Mercedes Sprinter (20 місць)
Проживання	Еко-садиба «Поліська казка»
Харчування	2 обіди, вечеря, сніданок
Супровід	Гід-екскурсовод + туркоординатор
Сезонність	Квітень – жовтень
Основні об’єкти показу	Дубенський замок, Тараканівський форт, Базальтові стовпи, Тунель кохання, Острозький замок, Острозька академія, музей бурштину
Додаткові послуги	Фотосесія, дегустація наливок, етновечір біля вогнища
Цільова аудиторія	Молодь, сімейні туристи, внутрішні подорожуючі

Джерело: розроблено автором

Також, для уникнення форс-мажорних ситуацій та кращого розуміння та зручності маршруту, ми склали таблицю з дистанцією та загальною протяжністю туру, порахували приблизний час прибуття, до окремо кожної дестинації та час прибуття додому (табл. 3.4)

Таблиця 3.4

Відстані між пунктами туристичного маршруту

№	Напрямок руху	Відстань, км	Орієнтовний час у дорозі
1	Рівне – Дубно	47 км	50 хв
2	Дубно – Тараканів	7 км	10 хв
3	Тараканів – Базальтові стовпи (Костопільський р-н)	72 км	1 год 20 хв
4	Базальтові стовпи – Клевань	48 км	1 год
5	Клевань – Острог	61 км	1 год 10 хв
6	Острог – Рівне	33 км	40 хв
—	Загалом	268 км	≈ 5 год 10 хв у дорозі

Джерело: розроблено автором

Додатково, у процесі дослідження було здійснено економічне обґрунтування створеного туристичного продукту. Зокрема, проведено розрахунок вартості туру на одну особу з урахуванням усіх складових витрат (табл. 3.5.,3.6).

Таблиця 3.5

Калькуляція вартості туристичної подорожі (на 1 особу)

Вид послуг	Вартість, грн
Транспортне забезпечення (2 дні, автобус + пальне)	750
Вхідні квитки, екскурсійне обслуговування	500
Проживання в еко-садибі (1 ніч, 2-місний номер)	900
Харчування (2 обіди, вечеря, сніданок)	820
Послуги гіда / туркоординатора	300
Страхування, організаційний збір, бронювання	180
Собівартість туру на 1 особу	3 450 грн

Джерело: розроблено автором

Таблиця 3.6

Економічне обґрунтування туру

Показник	Формула	Значення
Собівартість туру на 1 особу	Σ витрат	3 450 грн
Плановий прибуток (30%)	$3\,450 \times 0,30$	1035 грн
Ціна туру для споживача	$3\,450 + 1035$	4 485 грн
Кількість туристів у групі	—	20 осіб
Загальний дохід від туру	$4\,485 \times 20$	89 700 грн
Загальні витрати	$3\,450 \times 20$	69 000 грн
Чистий прибуток від туру	$89\,700 - 69\,000$	20 700 грн
Рівень рентабельності	$(\text{Прибуток} / \text{Витрати}) \times 100\%$	30,0 %

Джерело: розроблено автором

Розроблений туристичний маршрут «Перлини Рівненщини: природа, традиції, релакс душі» поєднує природно-рекреаційні, історико-культурні та етнографічні ресурси регіону, що робить його перспективним для внутрішнього туризму.

Економічний розрахунок показав, що тур є прибутковим (рентабельність 30%), а загальний прибуток з однієї групи становить понад 20 тис. грн. Завдяки високій насиченості програми, поєднанню відпочинку, пізнання та етнокультурних елементів, маршрут може бути рекомендований до включення в регіональні програми промоції туризму Рівненської області та запропонований

туристичним операторам як готовий продукт.

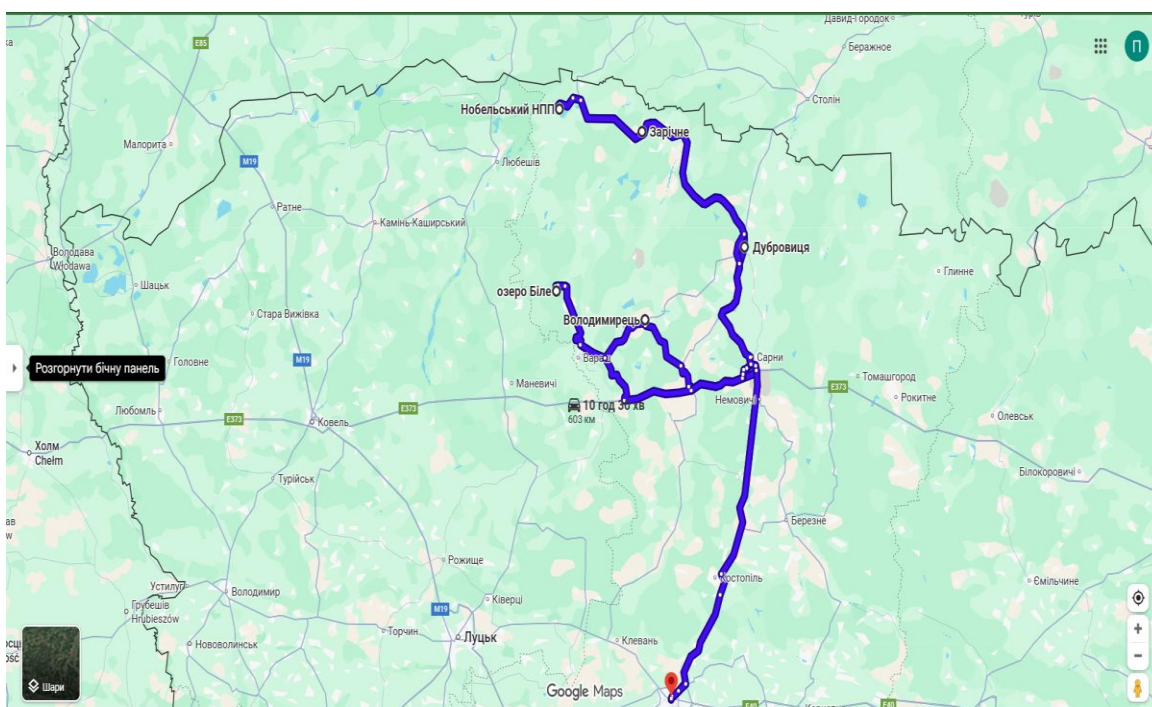
Туристичний маршрут «Темниці Полісся: через ліси, озера та болота Рівненщини»

Цей маршрут присвячений унікальній природі північної частини Рівненської області — території, що поєднує поліські болота, ліси, озера та стародавні традиції місцевого населення. Тур створено для тих, хто прагне відчутти гармонію з природою, зануритися у тишу заповідних місць і побачити автентичну культуру Полісся.

Формат туру — автобусно-пішохідний, кільцевий, тривалість — 2 дні / 1 ніч, група — до 20 осіб.

Початок і завершення маршруту — м. Рівне.

Маршрут: Рівне – Володимирець – Біле Озеро – Поліські ліси та болота – Нобельський національний природний парк – Зарічне – Рівне (рис. 3.5).

Рис. 3.5. Карта туристичного маршруту «Темниці Полісся»

Джерело: розроблено маршрут у Google Maps

Програма туру «Таємниці Полісся: через ліси, озера та болота Рівненщини»

День 1

06:00 — Збір групи біля автовокзалу м. Рівне. Інструктаж, знайомство з гідом та учасниками подорожі.

06:30 — Виїзд у напрямку Володимирця (120 км).

09:00–10:30 — Етнографічна зупинка у Володимирці

Огляд старовинного дерев'яного храму Різдва Богородиці (XVIII ст.), знайомство з культурою поліщуків, відвідування місцевого краєзнавчого музею. Тут туристи можуть побачити традиційні знаряддя праці, вбрання та предмети побуту.

11:00–12:00 — Переїзд до Білого Озера

12:00–14:00 — Відпочинок на Білому Озері

Це перлина Рівненського Полісся — одне з найчистіших озер України з білим кварцовим піском і кришталево прозорою водою. Вода тут має лікувальні властивості завдяки вмісту гліцерину. Туристи відвідають екостежку “Таємниці Білого озера”, де можна побачити рідкісні рослини, занесені до Червоної книги України (росичку, пухівку, шейхцерію). Пікнік на природі, купання та фотосесія.

14:30–16:30 — Переїзд через Поліські ліси та болота

Подорож мальовничими місцями Зарічненщини — краєм соснових лісів, журавлинових боліт і старих сіл. Короткі зупинки для огляду природних пейзажів, фотопауза біля заболочених лук. Знайомство з роботою місцевих пасічників і дегустація дикого меду.

17:00 — Прибуття до села Нобель

17:30 — Заселення до еко-садиби «Нобельський двір»

Затишний комплекс у стилі поліського хутора з видом на озеро Нобель. Номери з натурального дерева, місце для риболовлі, човни для катання.

19:00 — Вечеря з поліською кухнею: печена риба, куліш, грибна юшка, узвар.

20:00–22:00 — Вечір біля вогнища, етно-музика, майстер-клас із ткацтва або виготовлення ляльки-мотанки.

День 2

08:00 — Сніданок у садибі (домашній сир, млинці, чай із лісових трав).

09:00–12:00 — Експедиція до Нобельського національного природного парку

Нобельський парк — один із наймолодших національних парків України (створений у 2020 р.), розташований на території колишнього ландшафтного заказника.

Під час екскурсії відвідувачі пройдуться екомаршрутом “Шляхами води”, оглянуть річку Прип’ять, спостерігатимуть за рідкісними видами птахів (чорний лелека, журавель сірий), дізнаються про флору торф’яних боліт і традиції бортництва. За бажанням — коротке катання на човнах по заплаві Прип’яті.

12:30–13:30 — Обід на базі садиби

13:45–15:00 — Відвідування села Зарічне

Огляд церкви Святої Параскеви, знайомство з ремеслами — лозоплетіння, гончарство, дерев’яна різьба.

15:30–19:00 — Повернення до м. Рівне

По дорозі — коротка зупинка у селі Сухівці для дегустації журавлинового варення.

19:00 — Завершення туру в м. Рівне

Схема маршруту:

Рівне – Володимирець – Біле Озеро – Поліські болота – Нобельський нац. парк – Зарічне – Рівне. Загальна протяжність — ≈ 310 км. Тип маршруту — кільцевий автобусно-пішохідний.

Кожен туристичний продукт має супроводжуватися технологічною картою, тому цей тур також не є виключенням. Її застосування дозволяє зробити маршрут подорожі зручним, добре структурованим та цікавим для туристів (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Технологічна карта туру “Таємниці Полісся: через ліси, озера та болота Рівненщини”

Показник	Характеристика
Назва туру	Таємниці Полісся: через ліси, озера та болота Рівненщини
Маршрут	Рівне – Володимирець – Біле Озеро – Нобельський парк – Зарічне – Рівне
Тип маршруту	Кільцевий
Вид туру	Еко-рекреаційний, пізнавальний
Тривалість	2 дні / 1 ніч
Кількість осіб	20
Транспорт	Автобус Mercedes Sprinter
Проживання	Еко-садиба «Нобельський двір»
Харчування	2 обіди, вечеря, сніданок
Супровід	Гід, координатор, місцевий егер
Сезонність	Травень – вересень
Основні об’єкти	Біле Озеро, Поліські ліси, Нобельський нац. парк, Зарічне
Додаткові послуги	Катання на човнах, фотополювання, дегустація меду

Джерело: розроблено автором

Крім того, з метою запобігання можливим форс-мажорним ситуаціям, а також для забезпечення зручності та кращого розуміння маршруту, була складена таблиця, у якій подано відстані між пунктами туру, загальну протяжність маршруту, орієнтовний час прибуття до кожної дестинації та повернення додому (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Відстані між пунктами туристичного маршруту

№	Напрямок руху	Відстань, км	Орієнтовний час
1	Рівне – Володимирець	120	2 год
2	Володимирець – Біле Озеро	18	25 хв
3	Біле Озеро – Нобель (через поліські ліси)	40	1 год
4	Нобель – Зарічне	22	30 хв
5	Зарічне – Рівне	110	2 год 15 хв
—	Разом	310 км	приблизно 6 год 10 хв у дорозі

Джерело: розроблено автором

Додатково, у процесі дослідження було здійснено економічне обґрунтування створеного туристичного продукту. Зокрема, проведено розрахунок вартості туру на одну особу з урахуванням усіх складових витрат (табл. 3.9.,3.10).

Таблиця 3.9

Калькуляція вартості туристичної подорожі (на 1 особу)

Вид послуг	Вартість, грн
Транспорт (2 дні, автобус + пальне)	820
Вхідні квитки, екскурсії	450
Проживання (1 ніч, 2-місн. номер)	900
Харчування (2 обіди, вечеря, сніданок)	780
Гід / координатор / егер	350
Страхування, оргзбір, бронювання	200
Собівартість туру	3 500 грн

Джерело: розроблено автором

Таблиця 3.10

Економічне обґрунтування туру

Показник	Формула	Значення
Собівартість туру на 1 особу	Σ витрат	3 500 грн
Плановий прибуток (30%)	$3\,500 \times 0.30$	1 050 грн
Ціна туру для споживача	$3\,500 + 1\,050$	4 550 грн
Кількість туристів у групі	—	20 осіб
Загальний дохід від туру	$4\,550 \times 20$	91 000 грн
Загальні витрати	$3\,500 \times 20$	70 000 грн
Чистий прибуток	$91\,000 - 70\,000$	21 000 грн
Рівень рентабельності	$(21\,000 / 70\,000) \times 100\%$	30 %

Джерело: розроблено автором

Маршрут «Таємниці Полісся: через ліси, озера та болота Рівненщини» є інноваційним екологічним продуктом, що сприяє популяризації природної спадщини Рівненського Полісся.

Поєднання активного відпочинку, етнокультури та споглядання дикої природи робить його привабливим для внутрішніх і зарубіжних туристів. Економічні розрахунки свідчать про прибутковість туру (рентабельність 30%), що підтверджує його ефективність як туристичного продукту регіонального рівня.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті проведеного дослідження було розглянуто теоретичні, методичні та практичні аспекти формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму на території Рівненської області. Встановлено, що Рівненщина має потужний природно-рекреаційний, історико-культурний та етнографічний потенціал, який при ефективному використанні може стати основою для сталого розвитку регіонального туризму.

Проведений аналіз сучасного стану туристичної сфери засвідчив, що, попри наявність багатих ресурсів, інфраструктура області залишається недостатньо розвиненою. Туристичні маршрути мають фрагментарний характер, відсутня єдина система промоції та взаємодії між бізнесом, владою та громадськими організаціями. Серед ключових проблем визначено: нестачу фінансування галузі, низький рівень професійної підготовки кадрів, слабку цифрову інтеграцію туристичних сервісів, обмежену кількість комплексних туристичних продуктів та недосконалість системи інформаційного супроводу.

Наше дослідження підтвердило, що формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного спрямування є важливим чинником активізації туристичної діяльності та розвитку місцевих громад. Використання рекреаційного потенціалу територій сприяє залученню інвестицій, підвищенню зайнятості населення, розвитку малого підприємництва, а також створенню позитивного іміджу області як туристично привабливого регіону.

У роботі здійснено SWOT-аналіз туристичного потенціалу Рівненщини, що дозволив виокремити порівняльні переваги та обмеження регіону. Серед сильних сторін — значна залісненість території, розвинена транспортна мережа, наявність унікальних природних і культурних об'єктів, проходження міжнародного культурного шляху Ради Європи «Via Regia», а також автентичні поліські традиції.

До слабких сторін віднесено нерівномірний розвиток туристичної інфраструктури, низький рівень цифрової комунікації з туристами, слабку промоційну діяльність та обмежену кількість фахівців. Можливості полягають у

розвитку внутрішнього туризму, зацікавленості міжнародних донорів, зростанні попиту на екотуризм та креативні туристичні продукти.

Практичним результатом роботи є розроблення авторських туристичних маршрутів рекреаційного типу, серед яких – «Перлини Рівненщини: природа, традиції, релакс душі» та «Таємниці Полісся: через ліси, озера та болота Рівненщини». Запропоновані тури спрямовані на популяризацію природної спадщини, етнокультурної автентики та духовних надбань регіону. Вони поєднують елементи екологічного, пізнавального, етнографічного та активного туризму. Проведене економічне обґрунтування підтвердило їхню ефективність і прибутковість: рентабельність становить 30%, що свідчить про комерційну життєздатність запропонованих маршрутів.

Розроблені тури мають потенціал до масштабування й адаптації під різні цільові аудиторії (сімейні групи, молодь, школярі, закордонні туристи). Їхня реалізація сприятиме розвитку суміжних секторів економіки — транспорту, громадського харчування, готельно-ресторанного бізнесу, сфери розваг і торгівлі. Важливо, що такі маршрути формують нову модель територіального брендингу, засновану на екологічності, сталому розвитку та повазі до культурної спадщини.

Основні висновки з проведеного дослідження.

1. Рівненська область володіє достатнім потенціалом для розвитку рекреаційного туризму, але потребує системної державної підтримки, координації та модернізації інфраструктури.
2. Розроблення мережі маршрутів на засадах сталого туризму забезпечує збалансоване використання природних ресурсів і соціально-економічний ефект для місцевих громад.
3. SWOT-аналіз підтвердив, що стратегічними напрямками мають стати екологічна безпека, інтеграція регіону у міжнародний туристичний простір, активне просування бренду «Рівненщина туристична».
4. Запропоновані туристичні продукти є прикладом практичного втілення концепції екологічного та рекреаційного туризму на локальному рівні.

5. Економічні розрахунки засвідчили перспективність проєктів: реалізація маршруту дозволяє отримати чистий прибуток у 21 тис. грн з однієї групи туристів (20 осіб) та забезпечує стійку рентабельність на рівні 30%.

Пропозиції щодо подальшого розвитку рекреаційного туризму в Рівненській області:

1. Розробка регіональної програми сталого туризму, що об'єднає місцеві громади, бізнес і державні структури задля узгодженої політики розвитку маршрутів, охорони природних територій і підтримки малого підприємництва у сфері туризму.
2. Підвищення рівня туристичної освіти та підготовки кадрів. Рекомендується створення навчально-практичних центрів при вищих навчальних закладах регіону, що забезпечуватимуть підготовку фахівців у сфері туризму, маркетингу, менеджменту та гідів-провідників.
3. Цифровізація туристичних послуг. Важливо забезпечити створення інтерактивної онлайн-платформи, що об'єднуватиме інформацію про маршрути, події, засоби розміщення, а також надаватиме можливість онлайн-бронювання турів.
4. Розвиток партнерства між владою, бізнесом і громадськістю. Ефективна взаємодія цих сторін є запорукою формування конкурентоспроможного туристичного продукту. Пропонується створити координаційну раду при обласній адміністрації з питань розвитку туризму.
5. Промоція туристичного бренду Рівненщини. Необхідно активно просувати туристичний бренд регіону через участь у міжнародних виставках, соціальні мережі, медіакампанії, організацію фестивалів та подій екотуристичного спрямування.
6. Модернізація інфраструктури. Варто передбачити реконструкцію туристичних об'єктів, облаштування місць відпочинку, покращення транспортної доступності до природних та історико-культурних пам'яток.

7. Розвиток екологічного та зеленого туризму. Враховуючи значну заповідність території, доцільно створювати екомаршрути, які б поєднували споглядальні та пізнавальні елементи, з мінімальним антропогенним впливом на довкілля.
8. Моніторинг ефективності туристичних маршрутів. Запровадити систему періодичної оцінки відвідуваності, економічного ефекту та рівня задоволеності туристів із метою вдосконалення продуктів і сервісів.

Таким чином, реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності Рівненської області на туристичному ринку України, розвитку місцевих громад і збереженню природної та культурної спадщини регіону. Розроблені в межах роботи маршрути є вагомим внеском у практичне впровадження концепції сталого розвитку туризму та демонструють, що грамотне поєднання економічної вигоди, екологічної відповідальності й культурної автентики може стати ключем до процвітання територій Полісся.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Божко Л. Д. Проблеми розвитку сталого туризму в Україні в умовах глобалізації. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2020. № 2. С. 43–50.
2. Каленюк С.С., Котенко Т.М. Соціальні аспекти розвитку рекреації і туризму як значущого сегменту світового господарства: теоретико-методологічні засади. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2021. № 3. С. 172–176.
3. Моці А.А., Шевчук С.М., Серета Н.М. Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41.
4. Новикова В. І. Територіальна організація рекреаційної діяльності у контексті збалансованого розвитку регіону (на прикладі Черкаської області) / дис. ... к. геогр. н. – Київ, 2021. – 280 с.
5. Пасічник М.П. Озерний сапропель Рівненської області: особливості поширення та ресурси. *Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту. Серія : Географічні науки*. – Херсон, 2020. – Вип. 9. – С. 163-168.
6. Семенчук П. Формування мережі туристичних маршрутів рекреаційного туризму на території Рівненської області. Збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції «Гостинність і туризм майбутнього: наукові та практичні горизонти». Київ – 2025. С. 60-62
7. Стратегія розвитку Рівненської області на період до 2020 р. / Затверджено рішенням обласної ради від 18 грудня 2014 року № 1374, 2016. – 149 с.
8. Чабанчук В.Ю., Мельнійчук М.М. Використання поліських лісових ландшафтів Рівненщини у рекреації та туризмі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія*. – 2021. – № 2. – С. 147-152.
9. Чир Н.В., Граб О.М. Природоресурсний потенціал лікувальних грязей для потреб санаторно-курортного господарства України. *Сучасні особливості*

формування і управління інноваційним потенціалом регіонального розвитку туризму та рекреації із залученням молодіжного ресурсу: зб. тез доповідей міжнар. наук.-практ. конф., (Тернопіль, 15-17 жовтня, 2019). – Тернопіль : ФОП Паляниця В.А., 2019. – С. 206-208.

10. Величко В.В. організація рекреаційних послуг, рекреаційна діяльність, як різновид економічної діяльності, сутність визначення «рекреаційна діяльність» URL: https://tourlib.net/books_ukr/velychko1-1.htm
11. Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Луцьк, 14–15 травня 2020 р.) URL: https://turizmliol.wordpress.com/wpcontent/uploads/2021/01/d097d0b1d196d180d0bdd0b8d0ba-d182d0b5d0b7_20.pdf
12. Євтух О. Т., Лажнік В. Й. Рекреаційно-туристичний потенціал регіонів України: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. URL: https://turizmliol.wordpress.com/wpcontent/uploads/2021/01/d097d0b1d196d180d0bdd0b8d0ba-d182d0b5d0b7_20.pdf
13. Статистичний аналіз стану, ефективності та потенціалу туризму Рівненської області URL: [СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ, ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ПОТЕНЦІАЛУ ТУРИЗМУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ | Вісник Національного університету водного господарства та природокористування \(nuwm.edu.ua\)](https://www.nuwm.edu.ua/ua/2021/07/13/STATISTICHNYI_ANALIZ_STANU_EFEKTYVNOSTI_TA_POTENCIALU_TURIZMU_RIVNENSKOJI_OBLASTI)
14. Активний туризм на Рівненщині. URL: <https://www.channadsluchan.com.ua/aktyvnyj-turyzm-na-rivnensshyni/>
15. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). URL: <https://www.who.int/news/item/13-07-2021-who-launches-guidelines-for-recreational-water-quality-as-summer-heats-up>
16. Головне управління статистики у Рівненській області. URL: <https://www.gusrv.gov.ua/>
17. Департамент екології та природних ресурсів Рівненської // Офіційний сайт Рівненської обласної державної адміністрації. URL: [Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Рівненській області |](https://www.rivnenskyi.gov.ua/ua/2021/07/13/DEPARTEMENT-EKOLOGII-TA-PRYRODNYKH-RESURSYV-RIVNENSKOJI-OBLASTI)

[ГОЛОВНА \(ecorivne.gov.ua\)](http://ecorivne.gov.ua)

18. Державне агентство розвитку туризму. Податки від туристичної галузі за 2022 рік. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2022-roci-nadhodzhennya-do-derzhbyudzhetu-vid-turistichnoyi-galuzi-skorotilisya-mayzhe-na-31>
19. Доповідь про стан навколишнього природного середовища // Офіційний сайт Рівненської обласної державної адміністрації. URL: https://menr.gov.ua/files/docs/Reg.report/Rivnenska_dopovid_2017.pdf
20. Класифікація туристських маршрутів. URL: <https://studfile.net/preview/11070333/page:24/>
21. Методика розробки туру. URL: https://tourlib.net/books_ukr/lubiceva_mrt3.htm
22. Методичні принципи розробки туристичних маршрутів. URL: <https://vseproturizm.blogspot.com/>
23. На Рівненщині розвиток туризму - прогресивний, сучасний та правильний. URL: <https://www.rv.gov.ua/news/na-rivnenshchini-rozvitok-turizmu-progresivnij-suchasnij-ta-pravilnij07122020>
24. На Рівненщині розробили нові туристичні маршрути. URL: <https://ogo.ua/na-rivnenshchyni-rozrobyly-novi-turystychni-marshruty/>
25. На Рівненщині створили п'ять нових туристичних маршрутів давніми городищами. URL: <https://shotam.info/na-rivnenshchyni-stvoryly-p-iat-novykh-turystychnykh-marshrutiv-davnimy-horodyshchamy/>
26. Навчальний портал Нубіп: курс «рекреалогія та курортна справа», лекційна тема № 5 : «Теоретичні основи рекреалогії» URL: [Тема 5 2022.pdf](#)
27. Навчальний портал Нубіп: курс «рекреалогія та курортна справа», лекційна тема № 1 : «Теоретичні основи рекреалогії» URL: [тема 1 2023 а \(3\).pdf](#)
28. Організація самодіяльного туристичного походу, розроблення маршруту. URL: https://tourlib.net/books_ukr/filipov4-3.htm
29. Організація туристичної діяльності в Україні. Класифікація видів туризму за метою. URL: https://tourlib.net/books_ukr/kyfjak_3.htm
30. Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки

- результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів: Постанова Кабінету Міністрів від 11 листопада 2015 року № 932. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF#Text>
31. Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2020 - 2022 роки (зі змінами): від 15 травня 2019 року № 555. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF#Text>
  32. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>
  33. Про туризм: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>
  34. Програма розвитку туризму в Рівненській області на 2016-2020 роки. URL: https://ror.gov.ua/upload/documents/117.%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%20%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%83_2016-2020.doc
  35. Програми діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2019 року № 849. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-programi-diyalnosti-kabinetu-ministriv-ukrayini-849290919>
  36. Рекреаційне середовище, як форма функції відпочинку населення URL: <https://buklib.net/books/31948/>
  37. Рівненщина туристична. URL: <https://rivne.travel/>
  38. Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 року № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>
  39. Стратегія розвитку туризму та рекреації в Рівненській області до 2027 року. URL: <https://www.rv.gov.ua/storage/app/sites/11/022020/strateg.doc>
  40. Стратегія розвитку туризму та рекреації в Рівненській області на період до 2027 року. URL: <https://www.rv.gov.ua/storage/app/sites/11/022020/r325dod.docx>

41. Туризм в Україні. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>
42. Туризм Рівненщини. URL: [Туризм Рівненщини | Рівненщина від А до Я | ОГО \(ogo.ua\)](https://turizm-rivnenщини.com.ua/)
43. Туристична статистика України за 2022 рік. Державна адміністрація розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/turistichna-statistika-ukrayini-dinamika-podatkovih-nadhodzen-po-regionah>
44. Туристичні маршрути. URL: <https://vseproturizm.blogspot.com/>
45. У Рівному презентують результати туристичного проєкту «Медове коло». URL: <https://www.rv.gov.ua/news/u-rivnomu-prezentuyut-rezultati-turistichnogo-proyektu-medove-kolo>
46. Український туризм після перемоги буде іншим. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3680587-ukrainskij-turizm-pisla-peremogi-bude-insim.html>
47. Як на Костопільщині за Польщі грязями лікували // Рівне вечірнє. URL: [Як на Костопільщині за Польщі грязями лікували. Історія - Новини Рівного та області — Рівне Вечірнє \(rivnepost.rv.ua\)](https://rivnepost.rv.ua/ua/news/2022-05-16-05-22-ya-na-kostopilshchyni-za-polschi-gryazami-likovali)
48. Як розробити цікавий туристичний маршрут і залучити до нього туристів. URL: <https://compass-tour.com.ua/?M0prm=2&show=1102>
49. Eradicating poverty and achieving sustainable development. URL: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/development-and-cooperation_en
50. How the war in Ukraine will affect European tourism URL: <https://www.eiu.com/n/campaigns/how-the-russia-ukraine-war-will-affect-tourism/>
51. Impact of the russian offensive in Ukraine on international tourism URL: https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2022-05/16-05-22-impact-russia-ukraine.pdf?q7kCpUZsLi4Su_Zlo1d2b08bH0_L0Pln
52. Outdoor Recreation Infrastructure Scheme (ORIS) URL: <https://www.gov.ie/en/policy-information/fd0c9f-outdoor-recreationinfrastructure>

53.

ДОДАТКИ

УДК 911.3:338.48(477.82)

ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ ТУРИСТИЧНИХ МАРШРУТІВ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Павло Семенчук,
здобувач ОС Магістр,

Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: к.е.н., доцент *Олександр Стретович*

Успішний розвиток туристичної галузі безпосередньо залежить від ефективного використання ресурсів території — природних, культурних, інтелектуальних, фінансових тощо. Проте об'єднати ці ресурси в єдиний функціональний простір можливо лише за умови наявності чіткої стратегії. Як і будь-яка сучасна туристична дестинація, Рівненщина не зможе створити конкурентоспроможний туристичний продукт без довгострокового стратегічного бачення. Розробка Стратегії розвитку туризму, яка базується на аналітиці, визначенні пріоритетів і конкретних завдань, є сьогодні актуальною потребою. Така стратегія здатна стимулювати не лише туристичну сферу, а й загальний соціально-економічний розвиток регіону.

Рівненська область традиційно сприймається як привабливий туристичний регіон. Туризм є одним із пріоритетних напрямів обласної стратегії розвитку до 2027 року. Документ передбачає розбудову різноманітних форм туризму: спортивного, культурного, історичного, гастрономічного, агротуризму на базі сільських садиб, а також розвиток етнопоселень, у яких туристи можуть ознайомитися зі старовинними ремеслами. Окрему увагу приділено створенню та вдосконаленню веломаршрутів. Усі ці ініціативи об'єднані під брендом «Рівненщина туристична», що вже перетворюється на повноцінний

60

інфраструктурний хаб у регіоні [1].

Для успішного розвитку рекреаційного туризму необхідна комплексна база. Рекреація поєднує оздоровчі та пізнавальні функції, тому важливо, щоб території для відпочинку мали сприятливі кліматичні умови, мальовничі ландшафти, водні ресурси та унікальні природні об'єкти. Особливого значення набуває поєднання природної краси з культурно-історичною цінністю території. Варто також створювати умови для глибокого ознайомлення туристів з традиціями, побутом та історією місцевого населення [2].

Сьогодні рівень розвитку рекреаційних ресурсів Рівненщини можна оцінити як середній. Хоча область володіє значним потенціалом завдяки своїм ландшафтам, пам'яткам історії та багатій культурній спадщині, на заваді ефективному використанню цього потенціалу стоїть низка викликів. Зокрема, відчутною є нестача інвестицій в інфраструктуру, обмежена якість туристичних послуг та недостатньо розвинена система просування туристичного продукту. Водночас аналітика ринку вказує на значний потенціал для зростання. Розвиток туризму у містах і на прилеглих територіях може стати поштовхом до створення нових робочих місць, підвищення рівня життя населення та збереження культурної спадщини. Без сучасних, інвестиційно привабливих проєктів неможливо забезпечити сталий розвиток. Саме тому туризм має бути у центрі уваги як обласної влади, так і представників бізнесу [3].

Список ключових рекреаційних локацій Рівненщини, які можна включити до розробки туристичних маршрутів.

- Природні рекреаційні об'єкти: Базальтові стовпи (Костопільський район) — геологічна пам'ятка, одне з «чудес України»; Тунель кохання (сmt Клевань) — унікальний зелений коридор з дерев, відомий на весь світ; Національний природний парк «Дермансько-Острозький» — біорізноманіття, ландшафти, еко-стежки; Озеро Нобель (Зарічненський район) — одне з найбільших озер Полісся з чистою водою та пляжами; Біле озеро — популярне місце для відпочинку та лікування завдяки високому вмісту гліцерину у воді.

- Історико-культурні пам'ятки: Острозький замок — один із найстаріших замків України, музейна експозиція; Музей-культурний центр «Пересопниця» — місце створення Пересопницького Євангелія; Дубенський замок — збережена архітектура XVI–XVII ст., культурні події; Свято-Троїцький монастир у с. Межиріч — унікальна оборонна архітектура.

- Місця для активного туризму: Веломаршрути в межах нацпарків та лісових масивів (наприклад, у Сарненському районі); Сплави на річках Случ та Горинь — маршрути для водного туризму; Еко-стежки поблизу с. Дермань і с. Хрінники — походи, birdwatching, фототуризм.

- Етно- та агротуризм: Сільські садиби в Дубенському, Млинівському

61

районах — домашня кухня, майстер-класи; Етнопоселення з автентичними ремеслами — ткацтво, гончарство, випікання хліба.

Сфера туризму на Рівненщині поступово розвивається, і напрямком цього розвитку впливатиме на майбутнє регіону та його економічне становище в межах усієї країни. Відповідно, створення й удосконалення мережі туристичних маршрутів, орієнтованих на використання найбільш цінних рекреаційних ресурсів області, стає актуальним і перспективним напрямком досліджень. Саме цій темі присвячені мої наукові напрацювання, зокрема й майбутня магістерська робота.

Список використаних джерел

- 1) Стратегія розвитку туризму та рекреації в Рівненській області на період до 2027 року. URL: <https://www.rv.gov.ua/storage/app/sites/11/022020/r325dod.docx>
- 2) Програма розвитку туризму в Рівненській області на 2016–2020 роки. URL: <https://surl.li/gqrgfj>
- 3) Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року :розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>

УДК 640.4:005.591.6

ІННОВАЦІЇ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ

Олександр Стретович,
кандидат економічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Проблема, яка висвітлюється в даних тезах, полягає в пошуку нових способів оптимізації діяльності та підвищення якості обслуговування в готельно-ресторанній галузі в умовах зростаючого значення гостинності у подорожах та розвагах.

Актуальність інновацій в готельно-ресторанному бізнесі визначається низкою факторів, які впливають на сучасну галузь гостинності та ресторанного бізнесу.

Зростання конкуренції у готельно-ресторанній галузі змушує підприємства постійно шукати нові способи відмінності від конкурентів. Інноваційні рішення дозволяють виділятися серед інших підприємств і

62

**ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ
РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ В РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ НА ПЕРІОД ДО 2027 РОКУ**

Таблиця 1.1

Стратегічна ціль 1. Розширення асортименту туристичних продуктів

№	Назва завдання	Координатор (відповідальний виконавець)	Партнери (виконавці)	Термін (тривалість реалізації)	Джерела фінансування	Критерії виконання
Операційна ціль 1.1. Стимулювання створення нових туристичних продуктів						
1.1.1	Проведення конкурсу серед органів місцевого самоврядування на створення нових туристичних продуктів (в рамках обласного конкурсу проєктів)	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Департамент економічного розвитку і торгівлі облдержадміністрації, органи місцевого самоврядування	Щороку	Обласний бюджет, місцеві бюджети	Оголошено та проведено обласний конкурс проєктів; проєкти-переможці профінансовані та реалізовані
1.1.2	Оголошення конкурсу серед фізичних осіб на започаткування надання послуг сільського зеленого туризму або туризму вихідного дня	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування	Щороку	Обласний бюджет, місцеві бюджети	Розроблено Положення про проведення конкурсу; створено конкурсну комісію з відбору переможців; оголошено та проведено конкурс; надано підтримку визначеній категорії надавачів послуг

1.1.3	Супровід переможців конкурсів у процесі створення нових туристичних продуктів	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування	Протягом року, постійно	Обласний бюджет, місцеві бюджети	Проведено інформаційні зустрічі та консультації з суб'єктами туристичної діяльності; надано практичну допомогу з розроблення туристичних продуктів; забезпечено сприяння в пошуку фінансування для запуску туристичних продуктів на ринок туристичних послуг; забезпечено маркетингову підтримку створених туристичних продуктів
1.1.4	Проведення 52 тематичних сімейних вікендів у місті Рівне та його околицях	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних, рекреаційних послуг, суб'єкти підприємницької діяльності, громадські організації	Щороку	Обласний бюджет, місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	Визначено перелік локацій та туристичних продуктів - учасників; сформовано план-графік проведення тематичних вікендів; проведено 52 тематичні вікенди
Операційна ціль 1.2. Покращення рекреаційної інфраструктури поблизу діючих туристичних об'єктів						
1.2.1	Обстеження діючих туристичних об'єктів, визначення їх пріоритетності	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних, рекреаційних послуг	Щороку	Обласний бюджет, місцеві бюджети	Проведено виїзди до туристичних локацій області; на основі оглядів сформовано перелік пріоритетних об'єктів для розвитку в поточному році
1.2.2	Виготовлення проектної документації	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних,	За потреби	Обласний бюджет, місцеві бюджети, приватні	За необхідності ремонтно-реставраційних чи будівельних робіт забезпечено виготовлення проектно-кошторисної документації

			культурних, рекреаційних послуг		інвестиції, грантові кошти	
1.2.3	Проведення ремонтно-будівельних робіт для облаштування зон відпочинку поблизу діючих туристичних об'єктів	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних, рекреаційних послуг	Щороку	Обласний бюджет, місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	Проведено ремонтно-будівельні роботи; облаштовано зони відпочинку поблизу туристичних об'єктів
Операційна ціль 1.3. Ознакування наявних туристичних продуктів та дестинацій						
1.3.1	Обстеження наявних туристичних продуктів та дестинацій, визначення їх пріоритетності	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних, рекреаційних послуг	Щороку	Обласний бюджет, місцеві бюджети	Проведено обстеження туристичних продуктів та дестинацій області; на основі обстежень сформовано перелік пріоритетних об'єктів для розвитку в поточному році
1.3.2	Виготовлення проектної документації	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних, рекреаційних послуг	Щороку	Обласний бюджет, місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	За необхідності ремонтно-реставраційних чи будівельних робіт забезпечено виготовлення проектно-кошторисної документації
1.3.3	Проведення робіт з маркування, встановлення вказівників, знаків, інфостендів	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Департамент з питань будівництва та архітектури облдержадміністрації, Служба автомобільних доріг у Рівненській області, органи місцевого самоврядування, провайдери	Щороку	Обласний бюджет, місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	Розроблено перелік об'єктів, до яких необхідно встановити вказівники, знаки, інфостенди в поточному році; здійснено розподіл обов'язків відповідно до повноважень та компетенцій; встановлено вказівники, знаки, інфостенди згідно з визначеним переліком

			туристичних, культурних, рекреаційних послуг			
--	--	--	--	--	--	--

Стратегічна ціль 2. Підвищення потенціалу надавачів туристичних послуг

№	Назва завдання	Координатор (відповідальний виконавець)	Партнери (виконавці)	Термін (тривалість реалізації)	Джерела фінансування	Критерії виконання
Операційна ціль 2.1. Активізація комунікації між учасниками ринку туристичних послуг						
2.1.1	Проведення систематичних онлайн-форумів для обговорення актуальних питань у сфері туризму	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, суб'єкти підприємницької діяльності, громадські організації	Щороку	Обласний бюджет, місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	Визначено тематику та пріоритетовані актуальні питання для розгляду; складено графік проведення онлайн-форумів в поточному році; проведено онлайн-форуми згідно з планом-графіком
2.1.2	Організація виїздів з метою обміну досвідом для надавачів туристичних послуг	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних, рекреаційних послуг, суб'єкти підприємницької діяльності, громадські організації	Щороку	Обласний бюджет, місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	Визначено пріоритетні категорії надавачів послуг для обміну досвідом в поточному році; визначено партнерські регіони (установи, організації), що готові презентувати кращий досвід; проведено виїзди з обміну досвідом
2.1.3	Проведення щорічних спеціалізованих комунікаційних заходів (можливо, у поєднанні з іншими формами масових комунікаційних заходів)	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних, рекреаційних послуг, суб'єкти	Щороку	Обласний бюджет, місцеві бюджети, приватні	Забезпечено систематичне проведення комунікаційних заходів протягом року

			підприємницької діяльності, громадські організації		інвестиції, грантові кошти	
Операційна ціль 2.2. Навчання надавачів туристичних послуг						
2.2.1	Проведення для діючих та потенційних надавачів туристичних послуг вебінарів та семінарів на теми: проектний менеджмент, підприємництво в туризмі, сільський туризм, курси для гідів, діяльність туристичних інформаційних офісів, маркетинг, медіаграмотність, комунікації тощо	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, суб'єкти підприємницької діяльності, громадські організації	Щороку	Обласний бюджет, місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	Визначено тематику вебінарів та семінарів; відібрано категорії учасників; розроблено план-графік вебінарів та семінарів обрано (створено) платформу для проведення онлайн сесій; забезпечено проведення тематичних вебінарів та семінарів

Стратегічна ціль 3. Промоція туристичних продуктів

№	Назва завдання	Координатор (відповідальний виконавець)	Партнери (виконавці)	Термін (тривалість реалізації)	Джерела фінансування	Критерії виконання
Операційна ціль 3.1. Промоція туристичного потенціалу області під час спеціалізованих заходів						
3.1.1	Проведення щорічних фестивалів	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних та рекреаційних послуг, суб'єкти підприємницької	Щороку	Обласний бюджет, місцеві бюджети, приватні	Проаналізовані фестивальні події та заходи, що проводяться в області; проведені зустрічі з організаторами подій для формування єдиного календаря подій, модифікації концепцій подій тощо;

			діяльності, громадські організації		інвестиції, грантові кошти	забезпечено підтримку пріоритетних для області фестивалів; надане сприяння у започаткуванні нових перспективних фестивалів
3.1.2	Представлення області у національних та міжнародних виставкових заходах	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних та рекреаційних послуг, суб'єкти підприємницької діяльності, громадські організації	Щороку	Обласний бюджет, місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	Визначений перелік виставкових заходів, важливих для просування Рівненщини на ринку туристичних послуг; розроблено концепцію представлення туристичного потенціалу; представлено туристичний потенціал в рамках національних та міжнародних виставкових заходів
Операційна ціль 3.2. Поширення інформації про туристичні об'єкти і послуги у мережі Інтернет, створення якісного контенту						
3.2.1	Оцифрування інформації про туристичні об'єкти та об'єкти туристичної інфраструктури	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних та рекреаційних послуг, суб'єкти підприємницької діяльності, громадські організації	Щороку	Обласний бюджет, місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	Визначено туристичні об'єкти та об'єкти туристичної інфраструктури, які потрібно оцифрувати; складено графік виїздів з метою оцифрування; проведено оцифрування об'єктів; забезпечено інтегрування оцифрованих даних до системи Google, розміщення їх на туристичному сайті
3.2.2	Виготовлення презентаційних відеоматеріалів українською, польською, англійською мовами	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних та рекреаційних послуг, суб'єкти підприємницької	2021 - 2022	Обласний бюджет, місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	Розроблено концепцію відеоролику; здійснено підготовку тексту та відеоряду; здійснено переклад відеоролику польською та англійською мовами; виготовлено відеоролик

			діяльності, громадські організації			
3.2.3	Створення та підтримка туристичного сайту	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних та рекреаційних послуг, суб'єкти підприємницької діяльності, громадські організації	Постійно	Обласний бюджет, місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	Створений туристичний сайт; забезпечено його систематичне наповнення інформацією про актуальні туристичні пропозиції області
3.2.4	Розміщення та популяризація в мережі Інтернет інформації про туристичні об'єкти та об'єкти туристичної інфраструктури	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних та рекреаційних послуг, суб'єкти підприємницької діяльності, громадські організації	Постійно	Обласний бюджет, місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	Забезпечено підготовку та публікацію якісного інформаційного контенту про туристичні об'єкти та об'єкти туристичної інфраструктури відповідно до маркетингової стратегії області
Операційна ціль 3.3. Створення промоційної продукції						
3.3.1	Розроблення нового пакету туристичного брендування Рівненщини, активне впровадження	Управління культури і туризму облдержадміністрації		Постійно	Обласний бюджет	Розроблено туристичний бренд та забезпечено його активне використання для позиціонування області
3.3.2	Виготовлення рекламно-інформаційної та сувенірної продукції	Управління культури і туризму облдержадміністрації		Щороку	Обласний бюджет	Забезпечено розроблення, виготовлення та оновлення рекламно-інформаційної та сувенірної продукції

Джерело: [30]

